

Janez Jalen | Ógrad

Ledena pomlad

Vlak je sopihal skozi gosto meglo. Dolgočasno, enakomerno so podrdravala kolesa. Na gole veje drevja ob progi se je obešalo ivje. Da leži po polju še vedno nekaj snega, je oko komaj še razločilo. Pavla kar verjeti ni mogla. Pred nekaj urami je bila videla v Gorici, kako se razcvita pomlad. Na mandeljnih je rožnato nadahnjeno cvetje že pobledelo in se osipalo, kakor bi padal cvetoči sneg. Okrog Ljubljane pa megla in mraz. Pavla si je težko predstavljala spremembo, pa je bilo le res. Še teže pa se je skušala vživeti v misel, da res hodi svojo današnjo pot.

Pavla je povesila oči na pokojno sklenjeni roki v naročju. Bila je utrujena in sram je je bilo. Najbolj jo je bilo skrbelo, kaj jo utegne doleteti v Gorici sami, na poti iz zaporov na postajo. Sedaj se je zavedela, da bi se bila zgrudila, če bi bila morala iti peš in za njo orožnik z nasajenim bajonetom. Pa si je Filip, njen mož, vse prizadejal, da so z njo obzirno ravnali. Uspelo mu je, doktorju Andrejčiču, zaradi visokih zvez, da se je smela peljati v zaprti kočiji, in spremljal jo je, oblečen kakor za izprehod, samo gospod Sivec. Šlo je vse po sreči. Le na peronu je obstal pred njo temnolas gospod, očitvidno iz nižjih krajev doma. Zagledal se je v njen obraz. Dasi je Pavla vedela, da niti slutiti ne more, kam jo vodi gospod Sivec, je začutila kurjo polt po životu in zardela je. Južnjakarju pa se je zaiskrilo oko in polglasno je vzkliknil: »O, che bella bionda!« Nezavedno se je Pavla tujcu nasmehnila, kakor bi ji skazal mimogrede iz vljudnosti uslugo. Gospod Sivec jo je dvorljivo spremil prav na vlak. V posebnem oddelku je čakal nanjo orožnik Krvina. Spoštljivo jo je bil pozdravil in ji bolj ponudil, kakor pa odkazal prostor ob oknu nasproti sebi. Gospod Sivec je sebi naloženo pusto nalogo opravil. Pavlo je zaskrbelo, če ji za slovo morda ne bo voščil srečne poti. Videti je bilo, kakor da se norčuje iz nje. Sam bi se pa izkazal za nerodo, podobno tistemu, ki se je hotel visoki gospe pokloniti, je pa na novo naloženem parketu padel, kakor je bil dolg in širok. Njena skrb je bila odveč. Gospod Sivec je bil uvideven in razumen in prizanesljivega srca. Segel ji je v roko in se poslovil z besedami: »Zbogom, gospa doktorjeva!« Glas se mu je skoraj tresel. Dokaj pomilovanja je bilo v njem. »Hvala, gospod Sivec!« Več Pavla ni mogla reči. Stisnilo se ji je grlo in z vso silo se je morala premagovati, da ni zajokala.

Pavla in Krvina sta ostala sama. Obema je bilo nerodno. Molčala sta. Pavle niti najmanj ni mikalo, da bi pogledala po ljudeh na peronu. Dogovorili so se bili, da izmed domačih nikogar ne bo tačas na postaji. Mama

je sicer silila, pa so ji ubranili. Izmed drugih bi jo pa utegnil kdo prepoznati in bi ji privoščil. Tembolj vztrajno je pa gledala skozi okno, ko se je vlak poslavljal od sončne Goriške in drdral čez skalni Kras, dokler ni zastrla pogleda megla nad Ljubljanskim barjem. Krvina se je ves čas vedel, kakor da bi ga sploh ne bilo poleg. Mož je dobro razumel, da gospa doktor Andrejčičeva za dolgo jemlje slovo od priljubljenih domačih krajev.

Vlak je zropotal na most čez Soro. Pavla se je zdrznila, pa manj od ropota kakor ob misli, da mora v sedmih letih grenkega življenja zveneti dokaj plavolase lepote. Pa saj lepota je prav za prav v duši, je pomislila, se bridkovdano nasmehnila in dvignila glavo. Sama je še vedno sedela ob oknu in njej nasproti orožnik Krvina. Venomer je gledal v meglo, kakor bi ga bilo sram družčine, ki jo je bil privedel v Ljubljani njemu popolnoma nepoznan stanovski tovariš, sedeč sedaj pri vratih in budno pazeč, da bi se ne zgodilo kaj proti predpisom. Krvina se je za ženske, izročene tovariševi skrbi, komaj zmenil. Pavla pa jih je po vrsti opazovala.

Poleg nje je sedelo še kar precej čedno, napol gosposko oblečeno dekle. Najbrž kakšna krščenica. Utegnila bi tudi biti delavka v tobačni tovarni. Žalostno otožen in hkratu uporen je bil njen obraz. Pavla je postrani pogledovala in skušala uganiti, kaj je dekle zagrešilo. Morebiti je služila za borno plačo sredi bogatega razkošja, pa je tudi sama zahrepenela po udobnejšem življenju, se spozabila in kaj premaknila. Morebiti?

Tej nasproti se je zvirala in poskušala pomežikovati z orožnikoma zabuhla, nekako tridesetletna ženska. S čim se ukvarja, se je izdajala sama. Pavle niti zanimalo ni, zaradi česa je bila obsojena. Očividno je bila že vajena hoditi v spremstvu orožnikov.

Kakor preplašena ptička, ki so jo bili ujeli zlobni paglavci in ji njej v muko, sebi pa v zabavo, populili najlepše perje, se je stiskala sama vase lepa, mlada ciganka. Dve debeli, temni kiti ogljenočrnih las si je bila vrgla vzadaj preko ramen. Padali sta ji čez polno oprsje nizko doli do pasu. Da je kaj ukradla, je sodila Pavla in se čudila živopisani obleki in nemirnim temnim velikim očem, ki so nemirno iskale, kje bi obstale. Pavli se je cigansko dekle smililo, pa ni vedela zakaj.

V kotu je ždela zdelana in zgarana kmetica. V obrazu ji je Pavla brala dokaj prestanega trpljenja. Tak izraz imajo žene pijancev, ki so večkrat tepene kakor site. Morebiti je po dolgih letih trpljenja v jezi zamahnila s sekiro po nekdanji ljubljani glavi.

Pavla je opazila, da prav tako kakor ona druge od časa do časa tudi njene štiri sopotnice pogledujejo njo. Zavedela se je, da one prav tako skušajo ugeniti njeno krivdo. Čudno se jim mora zdeti, kako gosposka

ženska zaide v njih družbo. Povrh so pa gotovo vse opazile na njeni roki zlati, poročni prstan. Mimogrede se je spomnila, da ji je zaročnega z vdelanim dragim kamnom odvzela sodnija, da vsaj nekoliko povrne prizadejano škodo. Vedo, da je gospa, čeprav še mlada, ta ali ona utegne misliti, da se je morebiti preveč znosila nad nezvestim možem. O, ko bi vedele! — Pavlo je spet postalo sram in je znova povabila pogled.

Vlak je obstal v Škofji Loki. Pavla se je spomnila svojih dekliških let, ko se je šolala na gradu, prezidanem v samostan. Skozi meglo je živo videla ljubeznivo, staroslavno mesto z gradom in Hribcem in v bližini za gozdovi Crngrob z rebrom ajdovske deklice pod stropom. Nekoč — sedemnajst let je bila stara takrat — je z vrstnicami vred molila po Hribcu navzgor križev pot. Ni se mogla zatopiti v molitev, pa še ni mogla. Pri postaji, ko Jezus pade tretjič pod križem, se je zasmejala. Zvedela je mati Pija in jo ukorila. Da bi ji čimbolj nazorno prikazala, kako ni Pavla prav ravnala, jo je opomnila s primerom. Da naj pomisli, je rekla, kako bi se njej zdelo, če bi kdaj v življenju morala nositi težki križ za druge in bi padala pod njim, ljudje bi se ji pa smejali. Takrat ni razumela globokih besed pobožne nune, sedaj jo je pa postajalo kar groza. Je mar pomenilo? Bog ve, če se mati Pija še spomni? Seveda, gotovo je že zvedela in z njo vred vse njene vzgojiteljice, da je njo, Pavlo Gradišnik, poročeno Andrejčič, porota obsodila na sedem let ječe, s samotnimi temnicami vmes. Ko prestane, se jim razodene.

Prav takrat je vlak zavozil navzdol v Drulovko. Pavla se je zdrznila. Pod njenim sedežem je bila zacvilila zavora in jo bridko spomnila, da nikdar vse svoje žive dni ne bo smela sebe braniti, če noče, da se njeno in še bolj Filipovo življenje ne razleti v breznu globokega prepada.

»Krainburg — Kranj,« je trikrat zaporedno vzklical sprevodnik. Sava je izdivahavala gosto meglo. Pavli se je zdelo, da ljudje, ki so vstopali in izstopali, kakor plavajo po megli. Zabuhnjenka s temnimi kolobarji pod očmi se je dvignila in hotela planiti k oknu, pa jo je njeri orožnik trdo posadil nazaj. Kakor ponevedoma ga je za vračilo mimogrede občutno sunila s komolcem pod rebra. On se ji je pa privoščljivo smejal in jo zasmehljivo tolažil, da bo čez poldrugo leto spet lahko poskušala svojo srečo, če jo bo kakšen pes povohati maral. Ciganka je žensko zaničljivo pogledala in se koj nato Pavli prijazno nasmehnila. Kmetica je stisnila pest in namrščila obrvi. Napol gosposko dekletko je pa na široko odprlo oči.

Pavlo je pretreslo. Krvina je prestavil puško izmed kolen na stran in nerodno prižgal cigareto in se opravičil: »Saj dovolite, gospa?«

»Seveda,« se mu je Pavla družabno prijazno nasmehnila.

»Kakšna gospa!« Zabuhnjenka se je visoko vzravnala in namenoma opozorila na tolsto obilnost svojega mahedravega telesa. »Nič več gospa,«

je pristavila zasmehljivo. »Še danes bo z nami vred samo kaznjenka in nič več in nič manj.«

»Tiho!« Orožnik iz Ljubljane je segel v torbo in porožljal z verižico: »Samo zini še, pa te uklenem. Prekleta —« Ni izrekel, pa so vsi vedeli, da je hotel debeluški vreči v obraz pocestno psovko. Pavla je zardela. Na srečo je vlak spet pretegnil. Pavla se je domislila, da v Kranju, v zemlji domači prhni truplo pesnika velikana doktorja Franceta Prešerna. Kako je kot deklice sanjara ob drobni knjižici njegovih poezij in prisojala največ sveta otrokom Slave. Nikakor se pa ni mogla vneti, da bi z Bogomilo hranila up sreče onkraj groba. Sedaj bo pa morala bridko resnično občutiti, da je življenje ječa. Zavaljo drugega pesnika, ki tudi na kranjskem pokopališču v črni gomili čaka jasnih dni za svoj narod, je bila Pavla v samostanu celo kaznovana. Ne bi smela imeti Jenkovih poezij, so jo pa zalotili, ko je pravkar brala o deklicah, ki hodijo po hosti. Na oba grobova je bila že položila cvetje.

Megla se je pričela redčiti. Stisnjena v ozko strugo se je tik ob progi previjala med skalnimi čermi zelenkasto čista Sava. Vodo je Pavla vedno rada gledala. Tudi sedaj se je zazrla vanjo in za nekaj časa pozabila na vse drugo.

Na postaji Otoče se je Pavla spomnila Matere božje na Brezjah. Zapekla jo je vest, da se ob odhodu iz Gorice ni nič priporočila Mariji na Sveti gori. Pa se je hitro potolažila. Je že moralo tako biti. Odslej naprej bo nekaj let stanovala dokaj bliže Mariji na Brezjah, ki je za kaznjenke gotovo najbolj primerna priprošnjica, prav posebno pa še zanjo, ko je bila vendar obsojena zavaljo ponarejenih podpisov na menicah. Vedela je, da je bil čudodelno podobo Matere božje na Brezjah naslikal Layer iz zaobljube, če ga reši Marija iz ječe, v katero je bil zašel, ker je v stiski ponarejal denar. In pa, prva ozdravljenka na Brezjah je bila doma iz Begunj, kamor sedaj potuje ona.

Po končanih šolah sta bili z mamo na Brezjah. Filipa takrat še ni poznala. Pred Marijinim oltarjem se ji je zazdelo, da jo Marija vabi v samostan. Za hip je skoraj pristala. Ko sta se pa kasneje z mamo peljali na Bled, je pa misel na samostan za vselej zavrgla. V poletnem soncu so na ravnem polju med temnimi gozdovi Jelovce in zeleno Dobrčo, pod skalnato Begunjščico in čokatim Stolom zorela žita. V ozadju je z višave pogledoval na vasi pod sabo priostreni vrh Triglava. Ob cesti v leških klancih je pozvanjala čreda rdeče cikaste govedi. Onstran Save je bilo nekaj glav živine ograjenih. Lepo raščena junica je stegovala glavo čez plot, kakor bi hrepenela v svobodo, kjer so na ravnici tik pred njo razigrano poskakovala žrebeta ob mirno pasočih se materah kobilah. Da bi kobile predaleč ne zašle — bela cesta reže pašnik na dvoje in vabi v daljni svet — so jim uvidevni gospodarji prve noge speli s sponami.

Samo na kratko so se mogle prestopati, spone so pa nekako ugovarjajoče porožljavale. Za vse na svetu bi se ne bila mogla Pavla takrat za vedno odreči tej, s široko odprte božje dlani razsuti lepoti in se pustiti za vse dni tostranskega življenja ograditi s samostanskim zidom. Ko bi bila slutila, da jo bo želja po življenju pripeljala za več let za kaznilniški zid, bi ne bila takrat tako naglo sklepala.

V tistem na široko razprostrtem poletju se ni bila domislila, v gosti pomladanski megli se je pa zavedela, da ni bila dolžna, pa je kljub temu pogrešila, ko ni na Brezjah pri spovedi postarnemu dobrohotno uvidevnemu župniku omenila tudi dozdevnega namigljaja Matere božje zavoljo samostana.

»Tempi passati!«

Pavla ni izpregovorila. Samo ustnice so se ji narahlo razgibale in nezavedno je zamahnila z roko iz naročja proti životu. Začudila se je pa sama sebi, da je s tujo besedo vzdihnila, ko je vendar še vedno, dasi šolana Goričanka, mogla lepoto italijanske knjige doumevati samo z besednjakom na mizi.

Vlak je planil v predor in Pavlo sta zajela tema in zamolkel ropot. Na licu je začutila solzo. Hitela si jo je obrisati, da bi njene prikrite bolečine ne izdala dnevna svetloba.

Ropot je potihnil. Leno se je razkadil dim, ki ga je bil vlak pritiščal pred sabo iz predora. Pavla je zastrmela. V obraz ji je posijalo jasno sonce. Tostran predora ni bilo več megle. Nizko spodaj jo je spet pozdravila Sava. Pavlo je zamikalo, da bi napisala pesem o bistri Savi, materi pevskih umnosti, kateri trda skala zastavi pot, pa se ne utegne z njo muditi. Ogne se ji v širokem ovinku. Prikrito ponižno si išče pot skozi spolzki okroglasti grušč in hiti jadrno naprej budit sinove Slave. Skalo bodo že v teku stoletij druge vode predrle. Kakor bi hotel prikimati k bežni misli, se je gospe doktor Andrejčičevi iz daljave nasmehnil zasneženi Triglav. Z brega so jo pogledovali široko razprti, rdečkasto navdahnjeni cvetovi teloha, vmes pa so bili razmetani krvavordeči grmiči resja.

»Poglejte, gospa!« je pokazala ciganka z roko proti oknu. »Kakor ognji!«

»Vidim,« je mirno odgovorila Pavla.

»In jaz naj bi nikoli več ne posedala pri ognju sredi cvetja,« je kakor sama sebi povedala ciganka. Sunkoma se je pa obrnila proti orožniku, dvignila roké in skoraj zakričala: »Gospod, spustite me, jaz sem nedolžna.« Plašno se je ozrla po vseh obrazih naokrog, kakor bi pri vsakem posebej iskala zavetja. Vsem se je zasmilila. Še celo debeluška, ki je že imela pikro besedo na jeziku, je molčala. Ciganka pa je spet zaprosila: »Gospod!«

Orožnik bi ciganki vse potrdil, samo da jo pomiri: »Verjamem, da si nedolžna,« ji je hitel zatrjevati, dasi ni verjel, »samo jaz ti ne morem nič pomagati. Pomiri se. Morda se kdaj skaže. Le mirna bodi. Kmalu bomo izstopili. Kar pripravite se.«

Ciganka in pcestnica nista imeli vzeti kaj s sabo. Kmetica in krščenica sta pa segli vsaka po svojo culico. Tudi Pavla si je pripravila svoj mali črni kovčeg in zaskrbelo jo je, če bo na kolodvoru kaj prida ljudi. Vedela je, da se bodo vsi zanimali za kaznjenke, ki jih spremljajo orožniki v Begunje, najbolj pa zanjo, gosposko oblečeno. Sama bi se prav tako. Sedaj bi ji bolj prav hodilo, če bi ne nosila klobuka, iz Gorice bi pa brez njega težko odšla neopaženo. Pa naj že bo kakor koli, saj je v teh krajih nihče ne pozna.

Vlak je obstal. Orožnik Krvina ji je prišepnil: »Gospa, kar za mano hodite. Ni treba, da bi vsi vedeli, kam greva.« Istočasno je drugi orožnik poklical pcestnico po pisanju in ji zapretil: »Ogrič! Uklenil te ne bom. To ti pa povem, če mi poizkusiš pobegniti, bom streljal za tabo.« Kaznjenka Ogrič se je orožniku popačila: »Mmm! Surovina!«

»In v taki družčini bom morala leta dolgo prebivati,« je zaskrbelo Pavlo: »O Bog, o Bog!«

Izstopili so in z njimi vred še nekaj ljudi. Orožnik Krvina se je delal, kakor da spremlja ostale štiri kaznjenke in ga Pavla za njim prav nič ne briga, dasi se ni mogel toliko potajiti, da bi se včasih vsaj s pol očesom ne ozrl po njej.

Na peronu se je Pavli odkril in jo tudi z besedo pozdravil visok, postaven fant: »Dober dan, gospa!« Pavla mu je odzdravila, pa se ni mogla domisliti, kje je fanta že videla. Pa jo je sam spomnil, ko je bolj iz vljudnosti kakor pa zares vprašal: »Ste mar spet namenjeni v Bohinj?« Še preden mu je odgovorila, da ne, ga je že prepoznala. Čolnar je bil, ki ju je preteklo jesen, ko sta na njeno željo s Filipom obiskala slap Savice, peljal s čolnom vzdolž vsega Bohinjskega jezera in zopet nazaj. Da ima prav, je pritrnil fant, je še prezgodaj, ko je v Bohinju še do kolena snega.

Pavla je stopila za Krvino. Slišala je pa še in tudi videla, kako je fantov spremljevalec, možak trdnih let, pokazal na kaznjenke in napol zasmehljivo rekel: »Te-le pa v ógrad ženejo. Nič prida se jim ne obeta. Je slaba paša tam. Večidel sam ričet.«

Pavli je stisnilo srce. Kaj, če se fant spreume, da tudi njo ženejo v ógrad. Besedo je slišala prvič v življenju, pa jo je koj razumela in je ne bo nikoli več pozabila.

Pavla je stopila na blatno cesto pred kolodvorom. Z visokih kozlov na kočijah jo je troje izvoščkov vabilo, naj se pelje. Vsi so se ji odkrivali, eden prav posebno globoko. Ta jo je tudi kar ogovoril: »Gospa! Ali se

danes spet peljemo na Bled?» Pavla ga je pogledala, odkimala in povesila glavo. Prav ta mož je bil pred leti vozil mamo in njo z Brezij na Bled. Kaj si bo vendar mislil. Pavla ni upala nikamor več pogledati. Kakor bi bila privezana na skupino kaznjenk, je napol miže sledila orožniku Krvini.

Na prihod novih kaznjenk je čakal pred postajo kaznilniški lovski voz. Par srednjih težkih vrancev je bilo vpreženih. Krvina je prvi sedel na voz tik za voznika. Drugi orožnik je razporedil svoje štiri varovanke. Ogrič je morala sesti tik njega. In ko se je že tudi drugi orožnik povzpел na voz, je Krvina namignil Pavli, naj prisede poleg voznika, ki je bil oblečen v kroj kaznilniških paznikov. Morebiti bi res utegnil kdo misliti, da ne spada h kaznjenkam in da gre morda po opravkih ali na obisk v Begunje, pa so jo iz uslužnosti povabili na graščinski voz. Pa komaj. Pavla je čutila, da so oči vseh uprte vánjo. Sama se je pa zagledala naravnost predse. Ni ji migotalo pred očmi, pa vendar ne bi znala povedati, kaj vidi. Pogled ji je nekako otopel.

Voznik je pognal. Trdo sta morala poprijeti konja po klancu navzgor. Oddahnila sta se šele, ko sta zavila okrog stoletne vaške lipe. Ovinke skozi vas sta prevozila še v korak, vštric cerkve sta pa kljub napeti poti že stekla.

Pavla se je spet ovedela. Ob robu ceste se je tajala skorja ledu. Umazana snežnica si je tu pa tam pregrizla pot skozi njo in je odtekala v obcestni jarek. Bregovi so bili že vsi kopni, v ravnini pa je še ležalo nekaj snega. Gore v ozadju, Dobrča, Begunjščica, Vrtača in Stol so bile še globoko ovite v sneg, Reber pod Svetim Petrom je bila pa kakor pregrnjena z rdečo preprogo, tako bohotno se je razcvetelo resje po njej.

Voz je zdrdral čez veliko cesto in konji so prešli iz drnca v korak. Pred Pavlo je čimdalje bolj raslo mogočno poslopje, nekdanji sedež Lambergov, begunjska graščina, prezidana v kaznilnico. Če bi cerkve poleg nje ne poudarjal zvonik, bi kar zginila poleg nje. Na koncu vasi, dvignjeni na skalo, stisnjeni v sotesko, so se prikazali razpadajoči stolpi starega gradu Kamna. Pavli se je zdelo kar samo po sebi razumljivo, da je v tem vabljevem kotu slovenske zemlje zraslo nekaj vil.

Konji so privozili vštric graščinskega zidu. Čezenj je Pavla videla prostrane njive, v bregu pa sta se izprehajali dve usmiljenki v širokih belih pokrivalih. Ljudje, ki so jih srečavali ali prehitevali, so obstajali in se ozirali za novo došlimi kaznjenkami, najbolj za njo, gosposko oblečeno. Pavla je odmikala obraz radovedno izprašujočim pogledom. Pocestnico Ogrič pa ni bilo prav nič sram. Z neko žensko se je pozdravila kakor stara znanka in ji mimogrede povedala, norčevaje se sama iz sebe, da je spet prišla v prekrasne in zdrave Begunje za poldrugo leto na letovišče. Ko so se peljali mimo cerkve, se je kmetica pokrižala. Opozorjena na

Najsvetejše se je tudi Pavla s prsti desnice dotaknila čela, prsi in obeh ramen. Isto je za njo ponovila ciganka, samo dokaj bolj neokretno. Pavla se je spet spomnila na loški samostan, na neko spiritualovo pridigo, v kateri je gospod venomer ponavljal: »Pridite k meni vsi, ki ste trudni in obteženi.« Da, tako trudna in obtežena še nikoli ni bila.

Voz je zavil skozi široko odprta vrata, katera je pa mladostna usmiljenka takoj za njim zaprla. Ciganka se je zdrznila. Nič ni prikrivala, kako bridko občuti, da je njene svobode konec. Z glasom otroka, ki je bil po pomoti bolj kaznovan, kakor bi celo v resnici zaslužil, je bolj vzdihnila, kakor pa povedala: »Jaz sem nedolžna.« Pavla je začutila, da se je mlado cigansko dekle vsem zasmililo, pa naj je bilo krivo ali ne. Še celo debeluška ni ne z besedo ne s pogledom prisekala. Morda je tudi ona potihem in uporno zajokala za zgubljeno svobodo. Kako čutita kmetica in krščenica, pa Pavla ni mogla presoditi. Sama záse je bila kar vesela, da so jo visoka železna vrata že vendar odmaknila zvedavim pogledom zijalastih ljudi.

Voz je obstal. Pavla se je začudila dolgemu drevoredu visokih divjih kostanjev, še dokaj bolj pa mogočni, stoletni lipi, ki še dandanes raste, dasi že močno opešana, sredi vnanjega dvorišča nekdanje graščine Lambergarjev. Pavla se je ozrla in opazila, da na vozu sedita samo še voznik in ona, ostale kaznjenke in oba orožnika pa stoje že na široki poti za vozom. Kar ustrašila se je, da bi je Krvina ne opomnil, naj nikar ne mudi ostalih. Hitro se je podvivala na tla. Komaj se je njena noga dobro dotaknila belega peska, sta vranca že stekla naprej proti kostanjevemu drevoredu.

»Bom šla pa jaz naprej, ki že znam,« se je spet drzno oglasila Ogrič.

»No le,« je privolil njen orožnik. Bil je vesel, da je brez neprilike pripeljal svoje štiri varovanke za kaznilniški zid. Posebno Ogrič. Poznal jo je, da rada nagaja. Kdo se pa rad ruje vpričo ljudi s kaznjenkami. Če si še tako prizanesljiv, potegnejo ljudje vedno z žensko in nikoli ne z orožnikom. Posebno moški. Kaj opazk je moral že preslišati. In to taka ženska ravno hoče. Potihem se pa smeji. Kaj pa ji moreš. Nič.

»Gospa,« je prišepnil Krvina Pavli: »Lahko zaostanete. Ne spadamo skupaj.«

»Hvala, gospod Krvina. Ni treba več.« S črnim kovčegom v roki je z ostalimi vred stopila skozi trdnjavsko mogočno obokan vhod. Vrata pred njimi so se kakor sama odpirala in tudi za njimi kakor sama zapirala. Enoroka vratarica, razmeroma še mlado dekle, ki pa ni bila nuna, je bila tako neznatna, da je kar nikjer nič ni bilo. Pavla si je pa predstavljala, da zagleda pri vhodu vsaj enega, do zob oboroženega mrkega stražarja. Pa o stražarjih ni bilo nikjer ne duha ne sluha. Obšla

jo je skoraj vesela misel, da navsezadnje njena ječa le ne bo tako grozna, kakor se je bila bala.

Po notranjem dvorišču se je Pavla komaj utegnila ozreti. Dvoje kaznjenk v umazanorumenkastih rutah in vse prej kakor v okusno pri-krojenih in barvno sestavljenih delavnih oblekah je prineslo v spremstvu belo oblečene nune od nekod sveženj umazanega perila. Pavlo je spreletelo. Živo se je zavedela, da bo morala še danes svojo, po sodobnem kroju sešito promenadno obleko zamenjati s takimi cunjami, katere je pred njo nosila kdo ve katera ženska. Pa že je šla navzgor po stopnicah, klesanih iz zelenega kamna, proti močnim, mrežastim železnim vratom. Njih oblika se prav nič ni ujemala z bogato blestečebelo štukaturo na stropu. Grede, ko jih je sestra zaklepala, se je Pavla ozrla nazaj na notranji vhod v nekdanjo graščino in sedanjo žensko kaznilnico in videla, da na oboku stopnišča kakor v posmeh spremembam časov in življenjskih prilik v treh, z zavito štukaturo poudarjenih kolobarjih, godejo vsak sam zase trije naslikani angelci vsak na svoje, pa vsak na drugačno godalo.

Pavla se je bila za hip zamislila. Pa jo je nizki strop v pisarni, v katero je bila prišla, kakor bi jo bila privedla hladna roka, opomnil, da je sedaj kar najmanj prilično razmišljati o preteklih časih in o spremembah življenja. Kakor svojega poveljnika sta orožnika strumno pozdravila resno usmiljenko za pisalno mizo. Dasi je bilo zakurjeno, je Pavlo pričel stresati mraz.

Orožnika sta položila listine na mizo. Usmiljenka jih je začela pregledovati in vpisavati. Pogledala je novodošle kaznjenke in najprej poklicala debeluško: »Josipina Ógrič.« Že vajena življenja v kaznilnici se je Ogrič naglo odzvala: »Tukaj.« V isti sapi pa je oporekala, da ni Josipina, ampak Zefka. Usmiljenka se za njen ugovor niti zmenila ni, orožnika sta se pa spogledala, si pokimala in se smejala. Iz nadaljnjih vprašanj in odgovorov je Pavla zvedela, da je Ogrič stara dva in trideset let, da je že tretjič v kaznilnici in da je zavaljo tatvine obsojena na poldrugo leto strogega zapora in potem še zavaljo vlačugarstva na tri leta prisilnega dela.

Izmed ostalih treh sopotnic ni bila nobena druga povratnica. Celo ciganka ni bila doslej še nikoli kaznovana. Kmetica se je pisala Johana Zemljak. Stara je bila šest in petdeset let. Porota jo je obsodila zaradi požiga iz maščevalnosti na štiri leta.

Napol gosposko dekle, Marija Nagode, je bila po poklicu sobarica. Utopila je svojega nezakonskega otroka. Prisodili so ji tri leta pokore.

Najbolj se je Pavla zanimala za ciganko Kati Debelarič. Stara je bila pet in dvajset let. Pa jim ni bila podobna. Bila je videti dokaj mlajša.

Celo usmiljenka se je čudila. Obsojena je bila zaradi soudeležbe pri zverinskem umoru orožnika Hrastnika na dosmrtno ječo.

Zadnja je prišla na vrsto Pavla. Bila je izmed vseh najmlajša. Sokaznjenke, razen ciganke, so napeto prisluhnile, kaj je zagrešila. Niso se malo začudile, ko so zvedele, da bo morala Pavlina Andrejčič, rojena Gradišar, žena doktorja Filipa Andrejčiča, zaradi ponarejanja podpisov na menicah prebiti v begunjski ženski kaznilnici sedem let. Ogrič ji je očitvidno privoščila. Pavla se je že bala, da bo glasno rekla: »Prav je.«

Tiho, skoraj neslišno so se odprle stranske duri. Vstopila je nuna, kateri se je koj na obrazu poznalo, da je vajena ukazovati. Tik za njo je šla sestra zrelih let in močne postave. Orožnika sta udarila s petami skupaj in desnici sta jima zdrknili na puškino kopito. Ogrič pa se je globoko poklonila in glasno pozdravila: »Hvaljen bodi Jezus Kristus, častita sestra prednica.« Pavli se je zazdelo, kakor bi bila pocestnica in tatica izrekla bogokletstvo. Pa se je spomnila dveh, treh sošolk iz samostana. Same zase so se pogovarjale o fantih in razposajenostih, nunam v obraz pa so svetohlinile, kakor bi tudi same hrepenele po tihih celicah. Zavedela se je, da bo v družčini, v katero jo je vrglo življenje, našla kaj malo odkritosrčnosti in dokaj prilizovanja in hinavščine.

Sestra prednica je orožnikoma potrdila, da sta kaznjenke v redu privedla v kaznilnico in ju je odslovila. Pavla se je nadejala, da se bo Krvina posebej poslovil od nje. Kakor v zadnji pozdrav sončni Goriški pa tudi v priznanje njegovi obzirnosti mu je hotela podati roko, dasi jo je mama nekoč ostro pokarala, da orožniki niso njej enaka družčina. Krvina pa je njeno kretnjo prezrl in bil samo še služben. Pavla se je čutila ponižano. Kar prav se ji je zdelo, da je orožnik že odšel in ni mogel videti rdečice, ki jo je oblila.

Sestra prednica je resno opomnila novodošle kaznjenke, naj se ravnajo po hišnem redu in da čim bolj vzorno se bodo vedle, tem bolj gotovo jim bo nekaj kazni odpuščene. Zapomnijo naj si pa, da jim današnji dan še ne bo vštet in da pričnejo prestajati prisojeno jim kazen šele jutri, to je 1. marca 1886. leta.

»Posebno od vas, Andrejčič,« se je obrnila k Pavli, »ki ste inteligentna, pričakujem, da boste drugim za vzgled.« Pavla ni prezrla, da je prednica namenoma opustila naziv gospa. Pa saj je imela prav. Kaznjenke so si vse enake. Še dobro, da so ji pustili vsaj pisanje in da je niso pozaznamovali kar s številko.

Prav posebno pa je opomnila še ciganko, naj bo redna in naj nikar ne obupuje. Bo že kdaj deležna pomilostitve in bo lahko, dasi do smrti obsojena, še dokaj let preživela v dobravah in lozah, ko je še mlada, pa če jo bo še mikalo neurejeno življenje: »Morebiti vas je prav milost božja privedla k nam, da —«

Prednica ni mogla dokončati. Ciganka Kati je dvignila roke, kakor k molitvi, se vrgla prednjo in presunljivo kričala in jokala: »Gospa! Jaz sem nedolžna. Še zraven me ni bilo. Spustite me, gospa, dobra gospa.«

»Le potolaži se, otrok moj,« je skončala prednica pogovor, ukazala spremljajoči jo sestri Huberti, naj novodošle preobleče, in je odšla. Videlo se ji je, da ob krčeviti bolečini ciganke ni ostala ravnodušna, kakor je bila marsičesa vajena.

V preoblačilnici je sestra Huberta najprej Pavli ukazala stopiti v majhno sobico, v kateri je ob skladu oblek že čakala srednje stara kaznjenka. Vedla se je, kakor se imajo navado obnašati babice. Sestra Huberta je velela Pavli, naj se sleče. Obotavlja se je Pavla odložila klobuk in vrhnjo obleko. »No, še naprej,« je opomnila usmiljenka. Pavla se ni ganila. »Naj vas nikar ne bo sram. Predpis je predpis in same smo,« je priganjala sestra. Pavla je sezula čevlje in slekla nogavice in spet obstala. Naprej pa ni mogla in ni mogla. »Rebolj,« je namignila sestra čakajoči kaznjenki. Pavla je začutila tujo roko na svojem životu. Najraje bi se bila vdrla v tla. Pa ženska je bila vajena takega posla. Preden se je Pavla dobro zavedla, je bila že oblečena v trdo srajco. Vrhno obleko je spet sama pomagala oblačiti. »Še prepletli se bova bolj enostavno,« je prijazno in prav nič zasmehljivo rekla ženska Pavli: »Saj podložkov v laseh pri nas nič ne rabimo. Kdo nas pa vidi.«

Pokrito v belo ruto je spet druga sestra odvedla Pavlo v samotno celico. Pavla se je kar nekako oddahnila, ko je bila končno vendar spet sama.

Kakor hitro se je za Pavlo zaobrnil ključ, se je začela razgledovati po ozki sobici. Bala se je že, da jo zapro v temnico, pa je bila skozi dokaj veliko, dasi zamreženo okno, polna poznopomladanska sončna svetloba. Videti pa je mogla skozi okno samo zid nasprotnega poslopja. Štukature na stropu so bile presekane s podzidano steno in Pavla je koj uganila, da so nekdej razkošno večjo sobo, v kateri je stoletja pošumevala svila plemkinj in so rožljale srebrne ostroge plemičev, prezidali v več samotnih celic za kaznjenke. Slike v kolobarjih so bile pobeljene. Najraje niso bile primerne za oči pobožnih nun in prisiljenih spokornic. Postelje ni bilo nikjer, pač pa je bilo zloženih na široki klopi poleg trde blazine dvoje odej. Na drugem koncu je Pavla opazila zraven vrča vode zavitek jestvin, ki jih ji je bila mama prinesla v Gorico za popotnjo. Da, mama verjame, da je kazen zaslužila. Kako ne bi verjela, ko ji je pa sama večkrat zatrjevala, da je res kriva. Srce jo do obupa boli. Niti jokati ni mogla ob slovesu.

Pavla se je spomnila, da že ves dan ni ničesar zaužila. Sedaj se je šele zavedela, kako pusta in suha usta ima. Stopila je h klopi in prijela za vrč. Upiralo se ji je piti iz njega. Pa kaj je hotela. Vsemu se bo mo-

rala privaditi. Z nekako trmo je nekajkrat srknila postano vodo. Kakor omotična je sedla na klop. Ustrašila se je. Pod njo je škepetnila nekaka pločevina. Naglo je spet vstala in pogledala pod klop, v kaj je zadela s peto nerodnega čevlja. Kar zdrznila se je. Zagledala je obtolčeno nočno posodo. Skoraj se ji je vzdignilo. Njej so kupili za balo vse posodje iz dragega porcelana, pa se bo morala sedaj posluževati take svinjarije. Kakor se je bila trdno namenila, da bo prevzeti križ voljno in potrpežljivo nosila, jo je kljub temu zmoglo. Dvignila je roke na obraz in bridko potožila: »O, Filip, Filip, Filip! Kako si mogel biti tako otročje lahko-miselni!« Omahnila je k zidu in naslonila čelo na vrhnjo stran podloženih dlani. Kljub temu, da se je zadrževala, se je začelo telo proti njeni volji krčevito stresati. Govoriti ni mogla več. Samo sapo je lovila. Kakor zlomi močna roka drobno suho šibico, se je naenkrat zlomil ves njen odpor. Zaihtela je in glasno zajokala. Solz si ni brisala. Drsele so po licih in padale na lesena tla.

Pričelo se je mračiti. Pavlino telo ni več drgetalo in tudi jokala ni več, obraz je pa še vedno naslanjala na zid. Umirila se je. V vratih pa je škrtnil ključ. Naj pride kdor koli, ne bo mu pokazala zariplega obraza in objokanih oči. Saj ji je menda kot kaznjenki dovoljena marsikatera nevljudnost, katere bi kot gospa ne smela zagrešiti.

Vrata so se odprla in zaprla. Sredi celice pa je obstal tih korak. Pavla je skušala uganiti, kdo naj bi bil prišel. Se bo že oglasil in povedal, kaj hoče. Pa Pavla ni zdržala. Premagala jo je radovednost. Narahlo je zaokrenila glavo in z enim samim očesom, pa še s tistim samo napol, pogledala pod pridvignjeno laktjo nazaj. Opazila je rob modrega krila in vedela, da je prišla ena izmed usmiljenk. Kdo naj bi drugi bil. Saj je bilo sploh nesmiselno, da je razmišljala.

»Andrejčič!« je rahlo poklicala usmiljenka. Pavli se je glas zdel znan, obrnila se pa ni.

»Andrejčič!« je Pavla slišala glasneje ponoviti svoj, po možu pridobljeni priimek. Sedaj je trdno vedela, da je ta glas že nekje slišala, pa se ni mogla domisliti, kje.

V napeto tišino, ki je nastala v sobici zavoljo Pavline vztrajnosti, je usmiljenka zateglo otožno, sočustvujoče, pa vendar poudarjeno skoraj zaklicala krstno ime novodošle kaznjenke z glasom, kakor bi koga hotela buditi k novemu življenju: »Pávla!«

Pavla je glas prepoznala. Nič več ji ni bilo mar, kakšen obraz ima in kakšne oči. Naglo se je obrnila in se prepričala, da se ne moti. Pod belim kornetom je zagledala v ugašajoči svetlobi umirjeni obraz svoje sošolke. Stegnila je proti njej roke, kakor zgubljen otrok k materi, ko jo po dolgem času spet ugleda. Pritajeno je spregovorila: »Anica!«

Usmiljenka se je dobrohotno smehljala: »Poročnim ženam možje zabrišejo dekliško pisanje, me pa sprejmemo iz ljubezni do božjega ženina druga imena. Sestra Ksaverija sem in nič več Anica.« Bivša sošolka je ponudila Pavli obe roki.

»Sestra Ksaverija! Tak —« Pavli se je beseda zateknila. Ni vedela, ali naj Anico kot sestro Ksaverijo viče ali naj jo še tiče. Zmagalo je staro poznanstvo: »Ti me obsojaš?«

»Jaz nikogar ne obsojam. Zavedam se, da bi bila utegnila sama Bog ve kam zaiti, da nisem prejela zakladov milosti. Za vas se mi celo zdi —«

Pavlo je zbadlo. Občutila je, kakor bi Anica hotela utajiti staro prijateljstvo. Žalostna je ugovarjala: »Pa zakaj me vičeš?«

Mirno je sestra Ksaverija pojasnila: »Ne mislite, da se sramujem najinega sošolstva. Tudi me sestre se vse vičemo med sabo. Celó po krvi sestre. Táko je pravilo.«

»Oprostite, sestra Ksaverija,« se je opravičila Pavla. »Nisem vedela.«

Sestra Ksaverija se je spet dobrohotno nasmehnila: »O, še marsičesa ne veste, Pavla. Saj mi dovolite, da vas bom klicala s krstnim imenom, Andrejčič se mi zdi tako tuje. Pavla! Ne poznate še življenja v tej hiši. Jaz naj vas prepeljem čez prve težave. Kar začniva. Še tri novinke čakajo nocoj name. Četrta je povratnica. Sediva!« In je sama kar sedla.

Pavli se klop z odbijajočo nočno posodo pod sabo ni zdela nič več tako strašna. Sedla je poleg sestre Ksaverije in pričakovala, kako ji bivša sošolka prične razlagati hišni red. Sestra Ksaverija jo je pa opomnila, da že dolgo ni nič jedla. Zнала jo je pregovoriti, da je razvila zavojček. Da bi jo čim bolj izpodbudila, naj jé, je tudi sama odlomila košček ponujene ji potice. Da bi jo rezali, nista imeli noža. Pa v kovčegu je bil. Da je nož v samotni celici posebno prve dni dokajkrat nevaren družabnik, je pojasnila sestra Ksaverija.

»Pa kako so vas nerodno oblekli, Pavla.« Popravila ji je obleko in jo podučila, kako naj se v prihodnje oblači. Pokazala ji je še, kako naj leže in se zavije, da je ne bo mrazilo, ji voščila lahko noč in povedala, da odhaja naravnost k ciganki.

Pavla se je spomnila, kako se je znala sestra Ksaverija ogniti pogovoru o krivdi. Ji že ob priliki pove. Utrujena je legla na klop in zaspala. Ko ji je sestra Ksaverija sama prinesla gorško večerjo, se ni zbudila. Tiho kakor duh je usmiljenka odšla. Med pritajenim zaklepanjem vrat je svojo bivšo sošolko priporočala varstvu božjih angelov.

(Dalje.)

Janez Jalen | Ógrad

Razkošna bala

Skozi odprta okna je sijalo pozno pomladansko sonce. Sence železnih Skrižev so padale na bele rute nad šivanje sklonjenih kaznjenk. Pavla je obrnila soncu hrbet. Preveč ji je bleščalo z ozkega, snežno belega prtička za pred jaslice, v katerega je pravkar med že izgotovljen venec ozkih, sivozelenih lističev in rdečih nageljnov in srčec vezla črke presladkega imena Jezusovega. Poleg nje si je prizadevala ciganka Kati, da bi z rdečo nitjo čim lepše zaznamovala rjavkasto kuhinjsko brisavko z velikima začetnicama M N. Utrudljivo je bilo zanjo, nevajeno šivanja, drobno delo. Od napora so ji stopile znojne kapljice na čelo.

V dvorani je bilo vse tiho. Le sestra Donata je tu pa tam pridušeno spregovorila. Podučila je katero izmed kaznjenk, ali pa ji dala nadaljnja navodila.

Pavlo je pričelo v hrbet greti, pa bi za vse na svetu ne hotela zaprositi, če sme okno zapreti in zastreti. So zunaj preveč lepo peli ptiči. Vedela je tudi, da bi prav iz istega razloga njeni prošnji ugovarjala večina kaznjenk. Za hip se je zravnala, se narahlo presedla in se spet sklonila nad prtič. Kaj kmalu so ji nit in šivanko gosposki prsti sami ravnali. Misli pa so ušle skozi zamreženo okno, so preskočile visoko, zidano ograjo in se napotile sprehajati v prosti svet.

Pavla je bila že sama zaslutila, komu bi utegnil njen oddelek šivati balo. Od sestre Donate je bila pa še poizvedela, da črki MN res pomenita ime Mince Novakove. Poznala jo je iz samostana v Loki. Da bi postala nuna, ji niti na misel nikoli ni prišlo. Pa so vse vedele, da ne zavoljo fantov. Kadar so druge, s Pavlo vred, sanjarile o ženinih profesorjih in advokatih, se jim je skoraj pomilovalno smehljala, rekla pa ni niti besedice. Hinavščine ni poznala. Molila je pa rada. Računati pa ni znala nič manj kakor učiteljica mati Nikolaja.

Neke nedelje so nune — same takrat še niso smele iz samostana — določile Minco in njo, Pavlo, da sta peljali mlajše gojenke na sprehod. Na ozki poti proti Stari Loki jim je v divjem diru pridrvel nasproti v lahek voziček vprežen splašen konj. Deklice so od strahu zavpile in se razbegnile vse navskrižem. Pavla sama je od groze otrdela in se niti prestopiti ni mogla. Najraje bi bila zamižala, da bi ne videla nesreče. Minca pa je na široko razprostrla roke, stekla po cesti naprej naravnost proti konju in glasno vpila: »O o o ohaaa!« Preden se je konj ovedel, ga je že držala za brzde. Temni rjavec je imel vzdolž vse glave belo liso. Minca ga je ogledovala, kakor bi lastnim očem ne mogla verjeti: »Ali si, ali nisi?« Pogledala je še na kopito: »Seveda si. Lisko si. Lisko!« je

potapljala konja po vratu. Konj je narahlo zarezetgal in stegnil glavo proti Minčini roki.

»Nimam sladkorja s sabo, da bi ti ga dala,« se je Minca kakor opravičevala.

Nekaj moških, ki so bili tudi skušali ustaviti splašenega konja, se je približalo. Začudeno so gledali drzno in brhko samostansko gojenko, ki se je pogovarjala s konjem. Preden so mogli sami spregovoriti z njo, je ves upehan pritekel po cesti navzdol postaven fant. Skoraj vznak ga je vrglo, ko je zagledal pri glavi svojega konja Minco: »Ti, da si ga prijela. Ti, ti Minca,« se je čudil.

»Si mar mislil, da ga bom pustila zavoziti med otroke.« Minca je z roko pokazala vrsto preplašenih deklic. Očitajoče je zvenel njen glas.

Nadaljnega pogovora Pavla ni več razumela. Le to je ujela, da je fantu Tine ime in da Minca doma ne bo povedala, kako se mu je splašil konj in kakšna nesreča bi se bila skoraj pripetila.

Ko je Minca že urejevala deklice v pare in v vrsto, je Tine prišel za njo in jo bolj poprosil, kakor pa povabil, da bi prisedla na voz in se peljala z njim do prve gostilne. Minca ga je srepro pogledala in se mu hkrati zasmejala: »Kaj res nimaš prav nič zrajtala.« Ne da bi fantu dala roko ali rekla kakšno besedo v slovo, je stopila k prvemu paru deklic in odvedla otroke čez polje med zorečimi žiti proti Kamnitniku.

Na vrhu so se deklice razšle po travi, Minca pa se je zagledala v skalne gore. Pavla jo je zdaleč opazovala. Ne bi si je upala motiti, da ni sošolka sama začela pripovedovati. Kar razžarela se je ob spominih na planine, na vozove dišečega sena na travnikih, na večerne ognje ob košnji na rovtih, na žitna polja, na pesem deklet in vriske fantov. Sama ni vedela, kdaj se je izdala, da se hoče primožiti na veliko posestvo, kjer bodo polni hlevi živine.

Pavla se ni mogla več premagati. Ponagajala ji je s Tinetom in zvedela, da bo Tine res najbrž prevzel mogočno domačijo, da se pa ona ne meni z njim. Je premalo skrben. Še tega se ne domisli, da ne sme pustiti tudi najbolj pametnega konja stati neprivezanega pred gostilno. Za kakšno zijalo bi imeli starši njo, če bi bil Lisko katero izmed deklic povozil. Pa prav Lisko, ki ga je Tinetov oče kupil od njenega očeta. »O ne, Tinček, tega ti ne pozabim tako kmalu,« je požugala nazaj na cesto. Sicer se bo pa že z očetom pogovorila, da se kam ne zaleti. On pozna daleč naokrog vse domačije.

Očeta spraševati za nasvet? Pavli se je takrat zdela Minčina previdnost kmečko staromodna. Saj vendar kar skoraj vsi romani govore, da se dekcle poroči proti volji očetovi s tistim, ki si ga je bilo izbralo srce. Sedaj je pa bridko grenko občutila previdno modrost na zemljo navezanega gorenjskega dekleta. Zazdelo se ji je, kakor bi ji bilo - s

prtiča, ki ga je pravkar dovršila, poočitelo sladko ime Jezusovo: »Vidiš, Pavla. Ti si pa Filipa vzela proti volji očetovi in niti počakati nisi hotela vsaj eno leto, kakor te je bil nazadnje prosil. Sedaj pa imaš.«

Pavli so roke kakor otrple obležale na vezenini. Med venec nageljnov in srčec je pa kanila solza.

Pavla si ni upala nikamor pogledati, je pa zato bolj pozorno prisluhnila. Okrog nje je pošumevalo platno; skoraj niti je slišala, ki so jih vlekli igle skozenj. Na mizi so zveneče hreščale škarje; sestra Donata je nekaj urezovala. Zunaj pa se je prelivalo petje ptičev. Troje ščinkavcev se je skušalo med sabo. Najglasnejši je pel na jablani nizko spodaj pod oknom. Pavla ga je kar videla, kako odpira kljunček in obrača glavico. Nekje v sadovnjaku je ščebetel drugi in ob vodi, kakor je Pavla sodila, še tretji. Zveneče so se oglašale sinice. Zateglo je razglašal svojo ljubezen strnad. V vrhu smreke pod bregom je žvižgal kos. Vpadel je kobilar. Štirikrat je Pavla slišala zapeti kukavico. V Rebri pod Svetim Petrom pa je skušal drozd preglasiti vse druge ptiče.

Drozd je Pavlo spomnil na svojega, po trebuhu rjastordečkastega kraškega tovariša, ki ga pa v petju ni dosegel. Kot fant in dekle sta ga proti večeru pred dobrimi tremi leti na klopici pred domačim vinogradom poslušala s Filipom. V somraku sta se poljubila, ne da bi se prej ozrla okrog sebe. Preplašil ju je očetov suh kašelj. Filipu ni preostalo nič drugega, kakor da je še isti večer zaprosil za njeno roko.

Oče se je obotavljal privoliti. Skrita skrb je ždela za njegovimi besedami. Nazadnje je naravnost povedal: »Gospod doktor!« je rekel. »Kolikor vem, potrebujete bogato nevesto. Opozorim vas, da jaz Pavli, čeprav je edinka, morebiti ne bom mogel nič dati, kakor bo vse dobila. Morebiti, sem rekel.« Hotel je še nekaj pristaviti in je odprl že usta, pa je obmolknil. Seveda je Filip hitro izjavil, da mu je samo za hčer in ne za doto. Saj rada sta se res imela in se imata še. Samo kasneje se je izkazalo, da je Filip že takrat prav zelo računal s Pavlino doto.

Kakor bi hotel pokazati, da mu ni prav nič za denar, je začel Filip živeti na široko. Tudi ona je bila pred poroko in po nji obilno deležna njegove razsipnosti. Dogodilo se je pa, kakor je oče slutil. Tvrdba Gradišnik v Trstu je šla v konkurz in oče je zgubil vse premoženje. Filip je postajal vsak dan bolj zamišljen. Nazadnje ga je prisililo, da se ji je razodel. Strašen je bil tisti večer, ko je zvedela, da si je Filip pribavljaj denar s ponarejenimi podpisami. Mislila je, da ne doživi jutra.

Ščinkavec pod oknom je utihnil. Najraje se je preletel kam drugam.

Drugo jutro, ko je Filip odhajal od doma in jo je ne samo poljubil, kakor druge krat, ampak tudi tesno objel, se je zavedela, da ga ne bo videla več živega, če ga ne reši. Pridržala ga je in mu dolgo gledala v oči, preden je mogla izreči: »Filip, naj jaz prevzamem krivdo.«

Od začetka se je branil, nazadnje pa je le videl, da druge poti ni, da bo za oba še najbolj prav tako. Njo bodo pač na nekaj let obsodili, računala je na manj in ne na sedem, on se pa medtem upostavi, poravna prizadejano škodo, potem pa, ko se Pavla vrne, se preselita, če ne bo drugače, v kako drugo mesto.

Ciganka Kati je Pavlo narahlo dregnila. Opazila je bila, da jo nuna gleda. Pa bila je prepozna. Sestra Donata je že spregovorila: »Andrejčič, zakaj pa ne delate?«

»Sem pravkar prtič dogotovila,« se je Pavla opravičila, vstala in kakor šolarica nesla narejeno ročno delo na mizo. Koj za njo je tudi Kati prinesla brisavko.

»Sedaj boste pa vi delali namizne prte. Debelarić naj vam pa pomaga.« Pavla je samo prikimala. Sestra Donata je pa razložila, kako naj bodo prti narejeni. S platnom in čipkami je Pavla odšla nazaj.

Sedaj bi bila lahko kaj malega govorila s ciganko. Pa ni marala. Molče ji je samo z roko kazala, kaj naj naredi ali poprime. Delo je bilo lahko. Pavline misli so spet poiskale Minco. Poizvedela je, da je njenemu ženinu ime Valentin. Če je pa to prav tisti Tine, ki se mu je v Stari Loki splašil konj, pa ni vedela. Radovednost jo je mučila. Precěj bi bila rada dala, če bi mogla zvedeti. Morala bi z Minco govoriti ali pa ji pisati. Nak. Za vse na svetu ne. Kaj bi si Minca mislila o njej, če bi ji sporočila, da kot kaznjenka šiva njeno balo. Pojasniti bi ji pa ne smela, da namesto moža dela pokoro. Če bi prišlo na ušesa sodniji. Bog ne zadeni. Pa Minca je taka, da bi utegnila zbroditi.

Pavla si je predstavljala, kako lepo bi bilo, če bi bila prosta. Za Minčin dom ve. Šla bi jo obiskat in jo podražila, če je le pričakala, da se je Tine naučil biti toliko skrben, da konja pred gostilno priveže. Zvedela bi, katerega Tineta Minca jemlje. Ali tistega, ki ga ona pozna, ali si je drugega izbrala. Tako jo je pa še pisati sram. Pa saj morebiti bi ji celo ne pustili.

Pavla je tako živo začutila, kakor doslej še nikoli ne, kako jo visoka ograja loči od zunanjega sveta. Postaló ji je bridko tesno. Skoraj je spet zajokala. Na srečo je prav takrat sestra Donata odredila četrturni dopoldanski odmor.

Ostale kaznjenke so kar vse od kraja vzele vsaka iz svojega predala kruh in pričele jesti in se pogovarjati. Pavla pa ta teden ni imela kruha. Prišla je vrsta nanjo, da bi morala zjutraj odnašati skupno nočno posodo. Že ob sami misli se ji je obračal želodec. Niti poskušala ni. Namesto nje je opravljala nagnusen posel Zemljak. Zato ji je pa morala Pavla vsak dan odstopiti svoj hlebček kruha. Pa sedaj bi kruha, tudi če bi ga imela, ne mogla jesti. Tudi pogovarjati se ni mogla. Stopila je k oknu. Mimo je švignila lastovica.

Pavla je globoko, pa komaj slišno zavzdihnila. Petje ptičev je donelo, kolikor daleč je moglo uho slišati. Pa Pavla mu ni skušala natančneje prisluhiniti. Je vso njeno pozornost pritegnil nase razgled, ki se je odpiral pred njo z okna vrhnjega nadstropja.

Še tokraj zidu je na obsežni njivi belovijoličasto cvetel krompir. Za njim je v vetru valovila rž. Sadovnjak je bil živozelen. V breg se vzpenjajoča senožet je bila vsa posuta s pisanim cvetjem. V Rebri se je pasla rdeče cikasta goved. Čudno se je mešalo pozvanjanje črede med ptičje petje.

Onstran zidu sta sredi ravnega polja dve ženski pleli zelnik. Nad njima je žvrgolel škrjanec. Iz meje se je dvignila vrana in nerodno letela proti gošči v Dobravi. Iz daljave je s sive skale pogledoval blejski grad. Jezero in otok je pa zakrivalo drevje. V triglavskih gorah je bilo še dokaj snega. Zelena Jelovica, odsekana z Babjim zobom, se je pa kopala v soncu. Kakor še nikoli v življenju si je Pavla zaželela sprehajati se po žitnem polju in se svobodno razgledovati naokrog. Prevezela jo je doslej nepoznana sla, ki se je stopnjevala skoraj do telesne bolečine. »O Bog,« je tiho rekla sama sebi, »pa šele tri mesece sem tukaj. Kdaj bo minilo sedem let.« Obšla jo je skušnjava, da bi vrgla raz rame križ, ki ga je prevzela za drugega. Zamikalo jo je, da bi se obrnila in zaklicala kaznjenkam in sestri Donati: »Jaz nisem kriva. Moj mož je ponarejal podpise.« Potem bi se začelo. Bila bi ponovna obravnava. Njej bi se odprla vrata ječe, Filipu pa bi prisodili še nekaj let več, kakor so njej.

Skušnjava je odpodila. Spodaj ob vodi pa je zagledala gospoda kurata. V roki je držal zaprt brevir in je opazoval postrvi v tolmunu. Kakor že večkrat je Pavlo zaskrbelo, kaj si more misliti gospod kurat o njej. Morebiti jo ima za hinavko in lažnivko, morebiti si celo misli, da je božjeropno opravila velikonočno spoved in prejela sveto obhajilo. Seveda reči nič ne sme, ker ga veže spovedna molčečnost. Opazila pa je, da jo s svojimi dobrotnimi očmi večkrat prodirno pogleduje.

Koj prve dni, potem ko jo je pregledal zdravnik in ugotovil, da je zdrava in da lahko nastopi prisojeno ji kazen, jo je gospod kurat zaslišal. Bila sta sama. Vse njeno življenje sta prehodila prav od otroških let. Kako sta jo oče in mati rada imela, posebno še potem, ko so umrli brat in dve sestrici, in je ona ostala edini otrok. Pa sta jo kljub temu poslala v škofjeloški samostan, največ zaradi tega, da bi samá ne bila premeška z njo. Očetu, da ni bilo nič po volji, ko se je možila z doktorjem Andrejčičem. Kakor da bi nekaj zlega slutil. Materi je bil pa Filip všeč. Z možem sta se dobro razumela, čeprav je precej lahkomišeln. Tudi otroka je že pričakovala, pa jo je to, zaradi česar je bila kasneje obsojena, tako pretreslo, da pač ne bo nič.

»Vi ste prav za prav prišli k nam zato, ker ste preveč ljubili moža,« je povzel gospod kurat.

»Da,« je pritrdila Pavla.

»Pa niste nič pomislili,« je poočital gospod, »kakšno žalost boste prizadejali svojim dobrim, pa s smrtjo brata in sestric že tako hudo preizkušenim staršem.«

Kakor sunek naravnost v srce so kuratove besede zadele Pavlo. Okrog nje se je vse zamajalo. Povesila je glavo in zamižala, pa je kljub temu videla, kakor bi se pred njo odpiralo brezdanje brezno. Najraje bi bila glasno zajokala in zavpila: »Saj nisem jaz storila, saj je Filip,« pa ni. Čez čas, očenaš bi bila lahko zmolila medtem, je komaj slišno šepetnila: »Res nisem.«

Duhovni gospod, nekaj čez trideset mu jih je bila Pavla prisodila, je videl, da je nova kaznjenka zrušena do dna. Pričel jo je dvigati: »Lepo je od vas, da ne tajite,« je spregovoril. Pavla ni vedela, ali misli, da se ni spomnila na bridkost staršev, ko je prevzela krivdo nase, ali jo hvali, ker ne taji krivde same. Za hip je hotela vprašati, pa se je premislila. Molčala je. Kurat pa je že govoril, da vsaka krivda kliče nase kazen in da se greh more zbrisati le s kesanjem in pokoro. In da če kazen, ki jo komu prisodi človeška pravica, sprejmemo kakor iz roke božje, zadobe prestajane nevšečnosti nadnaravno vrednost, katero vpisujejo angeli v nebesih v knjigo življenja. H koncu je kurat dvignil roko, Pavlo blagoslovil in jo odpustil.

Sedaj ga je pa videla z okna, kako se je, oblečen v dolg črn talar, sklonil v travo, ujel kobilico in jo vrgel ribam.

Pri velikonočni spovedi se ni obtožila goljufije. Gospod kurat je dobro vedel, koga spoveduje, kako bi ne, in je povpraševal na vse kraje in na vse mogoče načine, če ji vest nič več ne očita. Priznala je, da je močno razžalila starše, pa takrat je bila v taki stiski, da ni nič pomislila na očeta in mater, kasneje je bilo pa že prepozno. S poti, na katero je bila stopila, se ni mogla več vrniti. Prehoditi jo mora do konca. Že je hotela povedati, pa je spovednik obmolknil, ji naložil pokoro in ji podelil odvezo. Danes je njegovo skrb razumela. Ujela je bila iz pridušnega pogovora dveh kaznjenk, ki sta trdovratno tajili svojo krivdo, da tudi pri spovedi ne bosta nikoli priznali, kaj sta zagrešili. Pavli je bilo sedaj žal, da se je ognila odkritemu odgovoru in da ni naravnost povedala, zakaj je prišla v Begunje. Zavedela se je tudi, da se bo morala prej ali slej pri spovedi z otroško zaupljivostjo vso razodeti.

Na okno je priletela kovinasto se svetlikajoča muha. Sestra Donata je pa spet poklicala k delu. Kakor bi odsekal, je utihnil hrumeči pogovor kaznjenk. Tudi ptiči zunaj so se oglašali čedalje bolj na redko. Pavla je prišivala široke čipke k Minčinemu prtju, v mislih je bila pa doma.

Mama, se ji je zdelo, pravkar pristavlja kosilo. Oče bo pa med trsjem v vinogradu, ogleduje, kako kaže trta, in računa, koliko bi utegnil stržiti za vino. Težko se prebija skozi denarne stiske. Od časa do časa jezno zablisne z očmi proti Gorici in se togoti na zeta, doktorja Andrejčiča, ki je skvaril njegovemu edinemu otroku vse življenje in še njemu in ženi vsa preostala leta. Pavla se je živo zavedala, koliko krivico je prizadejala očetu. Samo enkrat se je bil oglasil pri njej v Gorici v preiskovalnem zaporu in je odšel ves strt od nje. Rada bi mu bila vsaj nakazala, da ni kriva, da obsoja moža, pa kaj, ko je smela z njim govoriti le pred uradno pričo.

Pavla je opazila, da jo ciganka Kati čimdalje bolj pomilovalno pogleduje. Skušala se je iztrgati iz kroga svojih žalostnih misli, pa se je venomer spovračala na dom in videla žalostni obraz matere in zagrenjene očetove poteze. Prav zares ji je odleglo, ko je sestra Donata ukazala oditi h kosilu. Pa ni bila lačna. Celo s težavo je zaužila odmerjeno ji hrano.

Po kosilu se je šel njen oddelek sprehajat na vnanje dvorišče. Kati se je potrudila, da sta bili s Pavlo prvi par. Z drugimi kaznjenkami zadaj sta hodili v krogu naokrog. Ptiči so že kar vsi utihnili, le kukavica se je oglašala v zelenem bukovju pod Svetim Petrom.

»Gospa,« je prišla Kati narahlo Pavlo za roko in pričela pogovor.

»Kaj je, Kati?« se je zdramila Pavla iz zamišljenosti.

»Grda sem bila danes dopoldne,« se je opravičevala ciganka.

»Zakaj?« se je začudila Pavla.

»Ker vam nisem ponudila nič kruha.« Pavla je spoznala iz glasu, da je ciganki res hudo.

»Bi ga ne bila sprejela. Nisem bila lačna,« je odkimala Pavla.

Kati je pa nadaljevala, kakor bi je ne bila slišala: »Saj bi vam ga bila prav gotovo ponudila, da sem vas prej prepoznala. Pa sem se šele po odmoru spomnila, kje sem vas nekoč videla. Pred leti je bilo. Naša družina je šla na pomlad iz Italije skozi Brda nazaj proti Ogrski. Dež nas je ustavil. Lačni in mokri smo bili. Vzela sem s sabo razcapanega fantka in šla prosit. Povsod so nama kazali vrata. Ljudje sami niso imeli. Tudi ukrasti nisva mogla nič. Nazadnje sva zavila še na dvorišče premožne hiše. Hlapec naju je hotel odgnati s psom. Pa se je oglasilo mlado dekle in naju poklicalo v hišo. Dalo nama je gorkega mleka in kruha. O, kako se je prileglo. Ciganček je dobil še suh suknjič, jaz pa obnošeno srajco. Tisto dekle ste bili vi. Se še spomnite, gospa?«

Pavla ni še pozabila, da se je nekoč usmilila premraženega ciganskega dekleta in raztrganega cigančka, da je bila pa ravno Kati tista, bi pa ne mogla reči. Pa je moralo biti že res.

Pavla je začutila, da je breme, ki jo je že ves dan z neusmiljeno težo pritiskalo k tlom, in je grozilo, da jo stre, pričelo postajati lažje. Hvaležno je pogledala ciganko in se res mračno spomnila njenega obraza. Kakor bi ji bila Kati pogledala v dušo, je nadaljevala: »Gospa! Že več dni razmišljam, kako so vendar mogli vas obsoditi. Danes pa, ko sem gledala vaš pritajen jok, mi je nekaj reklo, da res po nedolžnem trpite.«

»Misliš,« se je žalostno nasmehnila Pavla ciganki. Čutila pa je, kakor bi jo bila pobožala ljubeča roka.

»Saj mi ni treba pritrditi, če ne marate izdati svoje skrivnosti, čeprav bi vas morebiti jaz bolj razumela, kakor katera koli druga izmed kaznjenk. Kaj morate trpeti šele vi, vajeni vsega dobrega, ko že jaz včasih kar obupujem. Mene so obdolžili in obsodili zavoljo okrutnosti, ki bi je ne zmogla. Najhuje je pa to, ko mi nihče noče verjeti, da sem nedolžna. Vsak skomigne z rameni in si misli, da cigani samo lažemo.« Kati je začela hoditi počasneje. »Ali jaz še vedno upam, da se kdaj skaže pravica,« je tiho pristavila.

Pavla je spoznala, da ciganka tipa, če bi ona bila pripravljena verjeti njeni izpovedi. Če bi bila tudi trdno prepričana, da se ciganka hoče delati samo lepo, bi ji sedaj ne mogla odreči, naj pove svojo zgodbo. Še celo sama jo je pozvala, naj se razgovori. Ciganki se razžare temne oči. Za hip je skoraj obstala, stisnila Pavli roko pa spet začela hitro hoditi naokrog po sprehajališču. Kaznjenke v parih za njima so zagnale vrišč nad mačko, ki se je priplazila k ograji. Sestra Donata, ki je stala na sredi dvorišča, jih je posvarila. Ciganke Kati vse to ni zmotilo. Kakor bi se bala, da jo Pavla kasneje ne bo več voljna poslušati, je hitro začela pripovedovati.

»Bilo je v jeseni. Taborili smo v lozi v bližini vinogradov ob ogrski meji. Drevje se je že barvalo in noči so bile hladne. Nič ne bom tajila. Ves dan sem hodila okrog vinskih hramov. Ljudje so bili veseli obilne trgatve in so mi kar radi dajali jesti pa tudi dokaj vina. Prav precej omotljena sem prišla pod noč k našim ognjem. Poiskala sem si odejo, slekla vrhnjo obleko in legla malo vstran pod košat hrast. Kdaj sem zaspala, sama ne vem. Sredi noči me je prišla buditi stara ciganka Mici, naj grem jest in pit, da so naši moški staknili nekje prašiča, ki ga pečejo, in pa tudi sodec vina. Ne, nisem marala vstati. Saj sta se mi jed in pijača že gabila. Proti jutru sem se spet prebudila. Divje vpitje se je razlegalo pri ognjih, vmes pa se mi je zdelo, da slišim bolešno ječanje. Pa sem spet zaspala in se prebudila šele proti jutru. Vse naokrog je bilo tiho. Nikogar več ni bilo nikjer čutiti. Tudi moje obleke ni bilo nikjer več. Namesto nje pa je visela na grmu druga, skoraj nova, lepo živo pisana, tista, v kateri ste me

videli priti v Begunje. Kaj sem hotela. Oblekla sem jo. Mislila sem, da so se naši ljudje vsi upijanili in pospali okrog ognjev. Grem pogledat. Ognji so bili zapuščeni. Na hrast pa je bilo privezано vse razmesarjeno nago moško telo. Zgrozila sem se. Koža telesa, kolikor se je je videlo iz ran in krvi, je bila bela. Vedela sem, da ni kdo izmed naših ljudi. Obenem sem pa že zagledala naokrog razmetano žandarsko obleko.«

Kati je prenehala pripovedovati. Pavla je videla, da ciganko še sedaj stresa, ko se samo spominja groznega pogleda.

»Zbežala sem od ugašajočih ognjev in skušala uganiti, kam so odšli naši ljudje. Pa še preden sem mogla razbrati kakšno sled, so me pograbili orožniki. ‚Aha, ta je tista coprnica,‘ je zavpil mlad fant izmed njih. ‚Poznam jo po obleki.‘ Udaril me je v obraz, da se mi je vlila kri. Potem so me trdo uklenili in odpeljali v zapore. V nekaj dneh so polovili tudi vse druge.«

»Kaj se imata pa doktorica in ciganka danes toliko pogovoriti,« je zbadla ena izmed kaznjenk od zadaj.

»Malo hitreje stopita, da ne bomo zaspale,« je usekala druga.

Pavla se ni mogla premagati. Jezno je pogledala nazaj. Občutila je vso zoprnost družčine, med katero je morala nepretrgoma noč in dan živeti, in ciganko Kati je pričela imeti rada. Ciganka pa je hitela pripovedovati, kakor bi se bala, da ne bo mogla skončati, da pri razpravi ni mogla razložiti, od kod je dobila pisano obleko, pa so jo obsodili. Njenega brata in še dva druga cigana so pa obesili.

Čas sprehoda je potekel. Sestra Donata je trikrat zapovrstjo plosknila v dlan. Pogovor je utihnil in pari so molče odšli po stopnicah navzgor spet šivat balo za Novakovo Minco.

»Kakšne prte pa prav za prav delava?« je vprašala Kati.

»To niso prti, da bi se pogrinjala z njimi miza za gostijo,« je pojasnila Pavla. »Saj vidiš, da segajo prav do tal. Rabijo se le redkokdaj. Samo takrat, če pridejo koga previdevat. Pa tudi takrat pregrnejo takó mizo, če kdo leži na mrtvaškem odru, da stoji križ in goré sveče na njej. In pa blagoslovljena voda. Mora pa te prte imeti na bali kar vsaka nevesta, da je z vsem do smrti oskrbljena.«

Ciganka je narahlo prebledela. Zazrla se je v Pavlo in prav počasi in tiho, da bi je ja nihče drugi ne slišal, povedala: »Tudi jaz sem do smrti preskrbljena.«

Pavla se je zbala, da ne bo zajokala. Prijela jo je za roko.

»Oh, nič,« se je otresla ciganka.

Po odmoru Pavla in Kati nista več govorili.

V Rebri pod Svetim Petrom pa sta se skušala drozd in kos, kdo bo lepše žvižgal.

(Dalje.)

Janez Jalen | Ógrad

Lipovo cvetje

Utihnila je pesem v kapeli, stopnišča in hodnike pa je napolnil rezek topot podkovanih čevljev ob kamen. Vmes so rožljali svežnji ključev, s katerimi so sestre odklepale in zaklepale vrata. Oddelki kaznjenk so se vračali od nedeljske popoldanske službe božje nazaj v svoje dnevne prostore. Med posamezne skupine belkasto in rumeno pokritih glav so bile pomešane redke temne rute. Z njimi so bile pozaznamovane ženske, obsojene zavoľjo umora ali uboja. Ukazano jim je bilo žalovati za svoje ųrtve, ųtudi morebiti niso bile še niti ne v plenice povite in so samo ųele zadihale, kakor v neprestan spomin, da je gospodar ųivljenja samo Bog, ki ga daje. Med kaznjenkami je tu pa tam blestel bel kornet. Obotavljuje se so se premikale vrste, obstajale pa se spet leno prestopile, kakor bi ųim dlje hotele zadrųati trenutek, ko se ųkrtajoųe zaobrne za njimi zadnji zapah.

Kakor vselej zadnje dni, kadar koli je nanesla priloųnost, se je Pavla ozrla s hodnika vrhnjega nadstropja skozi zaprto in zamreųeno okno ųez nizko streho nekdanjih Lambergovih konjakov v vrhove staroslavne lipe sredi dohodnega graųųinskega dvoriųųa. Opazovala je, kako je lipa na gosto nastavila bledozeleno cvetje, ga od dne do dne veųala in rumenila. Pavla je ųe teųko ųakala, kdaj se lipa razpusti. Sedaj jo je videla vso zlato, kakor bi se bila kraljica mati ogrnila v blesteų brokatni plaųų. Zaųelela si je, da bi smela ostati pri oknu ves popoldan prav do sonųnega zahoda, da bi videla, kako bodo ugasnili zadnji ųarki v vrhovih cvetoųe lipe. Pozabila bi na jed in se ne bi ta ųas moreųe zavedala, da je ųe zaprta za tremi, ųe ne ųe celo za ųtirimi zapahi in da jo peti ųe ųaka. Pa se je oglasila sestra Donata in opomnila: »Andrejųių, naprej!« Pavlo je zbolelo prav do srca. Vse sokaznjenke so se ozrle vanjo. Pavla ni upala pogledati okoli sebe. Vedela je, da bi na veųini obrazov videla privoųųljiv nasmeh. Povesila je oųi in se prestopila. Od zadaj se je narahlo dotaknila njene roke ciganka Kati. Priųepnila ji je: »Gospa, nių ne marajte.« Iz naslednjega para pa je Pavla sliųala zaniųljivo spregovoriti kaznjenko Lovųin o cigansko-doktorski ljubezni. Ni je zbolelo. Lovųin je bila znana, da v obraz laųe in da iųųe vedno samo svojega dobiųka. Skuųala se je pa delati vedno lepo. ųe vsaki sokaznjenki, ki se je kaj veų menila z njo, je bilo kasneje ųal. Obsojena je bila zavoľjo raznih goljufij. Zemljak ji je pred nedavnim oponesla, da so jo najmanj dvajset let prepozno zaprli.

V dvorani se je Pavla usedla blizu k oknu. Hrumeųe so se pogovarjale kaznjenke, se vųasih buųno zasmejale, vmes je pa katera jezno siknila. Skoraj vse so jedle kruh. Pavla je pa vzela iz predala drobno

knjižico poezij doktorja Franceta Prešerna, jo pričela prelistavati in prebirati pesmi, kakor je pač nanoslo. V Krstu pri Savici je bežala s Črtomirom v Bohinj, v Bistriško dolino, se ustavila z na krvavi meč naslonjenim premaganim junakom ob pokojnem Bohinjskem jezeru, se ozrla na z zlatimi žarki obsijano trojno glavo snežnikov kranjskih sivega poglavarja, se vrnila nazaj na z valovi obdani otok in nehote pogledala skozi odprto okno na Blejski grad in na griče okrog njega. Pa že je prisluhnila iz knjige razgovoru Črtomira in Bogomile pod slapom Savice. Slišala je govoriti nekdanjo svečenico boginje Žive:

»Odločeni so roži kratki dnovi,
ki pride nanjo pomladanska slana,
al' v cvetju jo zapadejo snegovi.
Tak mladi deklici, ki zgodnja rana
srce ji gloda, vsmrti mir njegov,
le kratka pot je skoz življenje dana.«

Pavla kitice ni prebrala do konca. Z očmi je poiskala ciganko Kati. Zamišljena je sama zase stala ob steni in počasi, kakor bi se silila, jedla suh kruh. Pavla je bila opazila, da je cigankin zagoreli obraz pričel zadnje čase bledeti. Pavli se je Kati zasmilila, kakor bi prav njej veljale besede, da je zgodaj ranjeni deklici le kratka pot skozi življenje dana. Nič manjše krivice ni ciganskemu dekletu storila porota, ko je potrdila njeno krivdo, kakor pa jo je prizadejal Valjhun Bogomili. Morebiti celo večjo. Bogomila si je znala poiskati up sreče onkraj groba, ciganka pa s svojimi velikimi očmi vedno nemirno išče v prostrane ravnine in v širne loze. Res so jo naučili že brati, pa ona v knjigi ne vidi lepote. Dolgo ni mogla verjeti, da so ji po nedolžnem za vse življenje vzeli prostost. Poskuša se vživeti v krivico, pa ji včasih togotno zablisne oko in Pavla jo je že slišala izgovarjati čudne ciganske kletve. In kakor bi bila jezna na ves svoj rod, se ogiblje ostalih cigank, ki so zaprte z njo vred.

Kati je opazila, da jo Pavla pogleduje. Prestopila se je, da bi se ji približala, pa je Pavla hitro povescila pogled. Kakor bi knjiga hotela opomniti Pavlo na njeno lastno stisko, ji je molče spregovorila:

»Dni mojih lepši polovica kmalo,
mladosti leta, kmalo ste minule!
Rodile ve ste meni cvetja malo,
še tega rož'ce so se koj osule.«

Ne, ni se mogla primerjati z Debelarić. Res da ji bo brezplodno zvenilo nekaj mladostnih let, pa ve, da iz ljubezni do Filipa. Njena žrtev bo oba kasneje kakor ponovno poročila, da bosta z dvojnimi vezmi povezana med sabo na življenje in smrt. In ko se jima rode še otroci —.

Za hip je Pavla pozabila na iz vseh vetrov zneseno družčino okoli sebe. Videla se je, kako se sprehaja v cvetoči pomladi z otroki po Travniku v Gorici.

V Gorici? Pavli se je zazdelo, da je iz hrumotnega pogovora kaznjenk razločno čula pomišljajoče vprašanje. Najraje bi bila na glas ugovarjala, da ljudje pač res radi zaženejo za nekaj dni malo trušča, pa brž pozabijo in se privadijo. Njo samo pa ne bo treba biti nič sram. Sama pri sebi bo lahko celo ponosna. Ljudje naj si pa mislijo, kar hočejo. Filip bo pa znal ceniti njeno žrtev in ji bo celo hvaležen.

Pavla je zamižala, da bi bolj razločno videla obraz dragega moža. Pa se je namesto njega v temi izoblikovala majhna postava s podolgovato glavo, vsa zeleno oblečena. Pavla je prepoznala pravljичnega gorskega nagajivca Čateža. Pomežiknil je na levo oko, nagnil glavo za spoznanje po strani, da mu je narahlo zanihalo rdeče pero na pokrivalu, in vprašal, kakor bi zbodel z najostrejšim trnjem: »Kaj pa, če se ti Filip izneveri? Dokaj lepih deklic hodi po Gorici. Mar misliš, da jih bo vsa ta mrtva leta samo gledal? Mlad kakor je. Bogato jim bo lahko stregel. Denarja mu ne manjka. Si mu ti sama pomagala, da ga ni primoran vračati.«

Pavla se je zgrozila. Kakor ni verjela, da bi se mogel Filip tako spozabiti, jo je nevidni trn vseeno ranil. Trdno je bila preverjena, da bi moževo nezvestobo vrnila. Izdala bi njega in sebe in uničila oba. Čatež je splahnil kakor megla, tema pa se je sprevrgla v vrteče se kolobarje, med katerimi so se počasi premikale drobne zvezdice. Pavlo je zbolela glava. Odprla je oči, brati pa ni mogla več. Tudi črke na sivkastobelem papirju so plesale. Obstala je negibno še naprej naslonjena z glavo na roke. Le oči si je še niže zastrla z dlanmi. V misel pa ji je začela vrtati skrb, da bo treba storjeno škodo poravnati. Pričela je razmišljati, kako bi sporočila Filipu, da bi v pismu, ki mora vsa dati prebrati nuni kakor nekdanj v samostanu, ne izdala svoje skrivnosti. Ni mogla najti pravih besedi. Zazdelo se ji je, da je sama kolobar, ki se zgubljeno vrti po brez-krajni temi.

Iz misli, ki jim ni znala najti konca, jo je zdramil na pol pridušen pogovor za njo. Po glasovih je prepoznala kaznjenci Zemljak in Ušaj. Zemljak je pripovedovala o sebi. Nič ni pretiravala in ni izbirala besed:

»Je že res, da česar hudič sam ne zmore, ničvredno babo najame. Vsaka mu pride prav; naj si bo odišavljena gosposka skreka ali po gnoju smrdeča kravja dekla. Bi ne verjela, pa sem sama skusila.

Dolgo vrsto let sva z rajnim možem mirno živela na Kalu, čeprav je bil nekaj let mlajši. Priženil se je bil k nam. Seveda, da sem bila praznih rok, bi me ne bil vzela. Ker sem pa imela kar čedno domačijo, me je pa. Prepisala sem jo nanj. Troje otrok sva zredila, prikupila tudi nekaj zemlje in zdražila pohoto oderuškega priseljenega krčmarja in

štacunarja Grbuze, ki si je polagoma prisvajal kos za kosom zemlje in hotel postati lastnik vsega naselja Kala. Dedce je vabil pit v svojo gostilno, ženskam je vsiljeval na upanje in kmalu imel vse domačije na vajatih, razen naše. Moža sem tako dolgo in vztrajno svarila, naj se ogiblje Grbuze, da se je ves nejevoljen pridužil, da v domači vasi ne prestopi praga gostilne. Tudi sama sem skoraj vse kupovala drugod. Če sem pa morala kdaj v Grbuzovo prodajalno, sem vsako malenkost pri priči plačala, čeprav je vselej prijazno zatrjeval, da se ne mudi. Vedela sem, da Grbuzo boli najin odpor, pa ni pokazal. Mislila sem si: 'Če se v zemljo potuhneš, nas ne dobiš v kremplje.'

Pa je sam vrag prinesel od nekod še dokaj mlado in kar čedno gosposko nastavo. Nekateri so hoteli vedeti, da je Grbuzova nezakonska hči. Dedci so ji rekli Fanika. Bila je pa čisto navadna Franca, kakor sem jaz Johana. Pa saj ženske smo jo le redkokdaj imenovali z imenom. Vse smo ji rekle. Še jaz sem bila en dan zavoljo jezika zaprta. Pregnati je pa nismo mogle. Na pragu je postajala in tako prijazno in priliznjeno vabila v krčmo, da ji je le redko kdo ušel mimo.«

Kakor bi ne marala obnavljati prestanih bridkosti, je premolknila. Pavla se je že zbalala, da ne bo nadaljevala. Opazovala je muho, ki je sedla na odprto knjigo, in prav ko jo je nestrpno odpihnila, je Zemljak spet pričela:

»Moj mož se ji je dolgo ustavljal. Ko ga je pa enkrat zvabila čez prag in je prelomil svoje pridušenje, je bil pa najbolj neugnan. Oh, kako sva se zmerjala in pretepala!« Pavla je slišala pripovedovalko za sabo ploskati z rokami. Pa je grede nadaljevala: »Je res hudič, kadar se star panj vname! Otroci so se pekla naveličali. Odšli so od doma. Dekleti sta sedaj že obe poročeni. Sin je pa ostal kar pri vojakih za dvanajst let in bo potem dobil cesarsko službo. Prav so naredili. Možu sem hotela vzeti gospodarstvo, pa je Grbuza poskrbel, da se mi ni posrečilo. Tisti večer sva se do krvi stepla. Ponoči, ko je zaspal, bi ga bila ubila, ko ne bi bilo zavoljo otrok.

Dedec je potem še par let posedal v Grbuzini gostilni. 'Gospod Zemljak' ali pa celo 'gospod Francelj' se je lizala okrog njega hudičeva najemnica. Za delo France ni skoraj nikoli več prijel in kadar je, je navadno bolj v škodo kakor v prid. Sama sem pa vlekla kakor črna živina in upala, da se kdaj obrne. Pa se ni.«

Zemljak je globoko zavzdihnila, kakor bi še sedaj čutila v udih utrujenost nikdar spočitega telesa.

»Nazadnje je osel stari, ne morem mu reči drugače, Bog mu daj dobro, zavoljo tiste nastave zašel v pretep in jo dobil s kolom po glavi. Sedaj se je pa lahko toliko spametoval, da je uvidel svoje napak ravnanje. Prosil me je odpuščanja in je z Bogom spravljen umrl, hvala Bogu.«

Pavla iz pripovedovanja ni mogla razložiti, ali se Zemljak zahvaljuje Bogu, da je mož umrl previden, ali zato, da je sploh umrl, ali za oboje. Premišljala je in skoraj preslišala, kako se je Grbuza polastil Zemljakove domačije. »Nič mi ni ostalo, prav nič.« Pavla je spet poslušala od besede do besede. »Najbolj me je pa pogrelo, ker je Grbuza zapisal domačijo, ki sem jo podedovala po starših, na tisto zvodnico. Ne, nisem mogla prenesti. Zadnji večer sem šla z gorečo petrolejko na skedenj in sem jo vrgla v slamo. Da se mi je zgodila v razburjenosti nesreča, sem se hotela zagovarjati. Pa so me hitro prepoznali. Saj tudi nič posebno nisem tajila. Štiri leta so mi prisodili in pa, da moram povrniti škodo. Vraga bom vrnila. Če bi do vratu bredla v denarju, bi ne. Grbuza naj meni povrne, ne jaz njemu. Prekleti —.«

Zemljak je obmolknila, kakor bi ne vedela dati Grbuzi vse zaničevanje in vsa jezo izražajočega pritikljaja. Od srdi ji je zastala sapa. Prav gotovo pa ni niti slutila, kako zelo je vznemirila s pripovedovanjem o gosposki nastavi, ki je ujela njenega moža, kaznjenko Andrejčič. Pavla je pričela verjeti v možnost, da prav tako, kakor Zemljaka, tudi Filipa lahko zmoti kaka prevejanka. Doslej je bila vedno trdno prepričana, da je prav in plemenito ravnala, ko je prevzela nase kazen namesto moža, sedaj je pa pričela pretehtavati, če bi ne bilo morebiti pametneje, da bi bil Filip obsojen. V zaporu za zapahi bi bil varen pred zapeljivostjo žensk. Če bi bila sama pri njem, bi se nič ne bala zanj. Pa je celo njena beseda v pismu pristrižena. In če jo pride ob kratkem obiskat, kakor je bil sporočil, bo mogla z njim govoriti samo vpričo sestre. Če bi kdaj celo za trdno vedela, da se je Filip res navezal na drugo, bi mu ne mogla reči prav zavoljo navzoče nune niti besedice. Prej v pismu. Pa tudi ne. K mukam, katerih se ni nabralo malo in jih je težko prestajala, se je pridružila še ena, nova in največja. Vsa leta ne bo odstopila od nje in jo bo spremila tudi na poti iz kaznilnice, v Gorici se pa utegne prevreči v resnico.

»O Bog!«

Pavla je še niže sklonila glavo in spet prisluhnila Johani Zemljak, ki je priznavala kaznjenki Ušaj, da kaj malo občuti težo zapora. Le rožljanje ključev in večno zaklepanje in odklepanje vrat jo jezi. Kakor bi venomer kdo človeku vpil na ušesa, da je zaprt. Drugače je pa z jedjo kar zadovoljna. Še dokaj slabše je morala včasih zadnja leta jesti doma, ko je dedec vse zapil. In če ji odrede, da bo opravljala živino ali pa krmila prašiče, se bo kar dobro počutila. Še nikoli, odkar je odrasla, ni imela tako malo skrbi. Eno željo pa ima. Prve dni košnje ji je prišla na misel. Njej kosa reže kakor malokateremu moškemu. Nekaterim kaznjenkam pa kaj slabo in dokaj trpe. Ona nekako vodi vse tiste, ki kose. Pa si je zaželela, da bi ji podredili vse vlačugarice, ki jim težko delo

kaj malo diši. To bi jih gnala! Bi jim že pokazala motiti dedce in razdirati družine in poštene ženske spravljati v zapor.

Pavla sama ni vedela, kdaj se je obrnila in pritrdila: »Zaslužile bi.«

»Kaj je morebiti tudi vašega moža katera zmotila?« je bila radovedna Ušaj.

Pavla je bila v zadregi. Obotavlja se je odgovorila: »Ne, ga ni. Pa —«

Kakor bi odrezal, je utihnil pogovor kaznjenk. Vse so vstale in kakor otroci v šoli v zboru pozdravile sestro prednico, ki je vstopila: »Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

Sestra prednica je prišla ukazat, da bodo izmed kaznjenk, ki so zaposlene s šivanjem in vezenjem, nekatere nekaj dni hodile nabirat lipovo cvetje za zdravilo zoper prehlade pozimi. Med tistimi, ki so bile odbrane, da bodo smele nekaj časa preživeti v opojnem vonju cvetočih lip, je bila tudi kaznjenka Andrejčič. Pavla se je razveselila kakor otrok obljube, da pojde na božjo pot.

Pavla se je povzpela najprej po klinih lestve, potem pa od veje do veje v vrh cvetoče lipe. Sedla je v močno rogovilo, privihala široki predpasnik in si spodnja vogala zavezala zadaj na pasu. Nekajkrat je globoko zadihala. Zrak okrog nje je bil prenasičen od sladkega vonja po medu. Roj čebel je šumel v lipi in obletaval gosto s cvetjem navezane veje. Srčasti zeleni listi so kar tonili v zlatu cvetja.

Pavla je pripognila vejo nad sabo. Čebele so se ji usule okrog glave. Pavla se je zbala, da bi jo utegnila katera pičiti. Neprijetno jo je streslo po životu. Roke je dvignila pred obraz. Pa je kmalu spoznala, da se čebele zanjo kar nič ne menijo. Paziti bo morala samo, da ponevedoma katere s prsti ne pritisne.

Pripognjeno vejo si je Pavla pritegnila prav na obraz. Dobro ji je delo, prav kakor bi jo bila pobožala ljubeča roka. Kar nekako nerada je pričela odtrgavati cvet za cvetom in ga spuščati v privihnjeni predpasnik.

V krošnji lipe je Pavla zagledala tik pod sabo ciganko Kati. Po močni veji se je prestopala sem in tja, se oprijemala z rokami za šibkejše višje veje, se nalašč pozibavala in kar ni mogla mirovati. Pavli se je zazdela podobna mladi veverici, ki od samega veselja, da ji ni treba več čepeti v temnem gozdu, neutrudno skače z veje na vejo. Hkrati jo je zaskrbelo cigankina brezskrbnost. Po tiho je posvarila: »Kati, pazi, da ti ne spodleti!«

Debelarić se je ozrla navzgor in se sproščeno zasmejala. Dve vrsti belih zob je blisnilo v sončnem pramenu med sencami vej. Njen mladostni obraz je bil razžarjen. Pavla je videla, da je ciganka v kroni

cvetoče lipe pozabila na svojo trpko usodo. Še glas ji je zvenel vse drugače in ni bil zamoklo otožen kakor sicer. Hitela je pomirjevati skrb svoje gosposke prijateljice: »Nič se ne bojte, gospa. Ne bom padla. Pa če bi, se ujamem spet v vejah spodaj.« Da pokaže, kako dobro se počuti med duhtečim cvetjem in šumečimi čebelami, se je Kati prijela z rokami za vejo nad svojo glavo in z bosimi nogami razposajeno zabrcala v praznino pod sabo.

»Debelarić!« Ostro in hkrati zaskrbljeno je zazvenel glas sestre Judite: »Pametno se zadržite, če ne boste morali na tla. Naj se vam kaj pripeti, kdo bo odgovarjal. In preveč govorite z Andrejčič. Pazita rajši na delo in nase.«

Pavla in Kati sta obmolknili. Umiriti se pa ciganka ni mogla. Še naprej se je prestopala z veje na vejo in se otroško razposajeno pozibavala. Pričela je celo pridušeno peti. Besedi Pavla ni razumela, napev se ji je pa zdel kakor odmev topota črede konj, ki splašena od daljnega groma drvi v viharju po pustinji.

Pavla je obrala vse cvetje okrog sebe. Kakor bi se bila tudi nje lotila cigankina drznost, je zlezla prav v vrh lipe. Skozi dokaj kračje veje, čeprav vse ovešene s cvetjem, se je mogla od tam razgledovati na vse strani. V lipah naokrog so se pregibale veje. Nekaj drugih kaznjenk je prav tako obiralo lipovo cvetje kakor ona sama in Kati. Vseh za gostimi zagrinjali listja in cvetja ni mogla videti. Nekatere je pa. Ne daleč od sebe je prepoznala nepriljubljeno Lovšin. Kakor sova, ki se sonca boji, je stala na debeli veji in se stiskala k deblu. Pavla je videla, kako je vzela izza nedrija še nenačet hlebček kruha, ga poželjivo ogledovala, pa ni ugriznila vanj. Premagala se je in ga spravila nazaj. Prinesla pa je iz druge strani nedrij prav tako nenačet hlebček kruha kakor prej, ga še bolj poželjivo pogledala, pa ga hitro spustila nazaj, kakor bi se bala, da ne bo premogla skušnjave. Pavla si njenega početja ni znala razložiti. Vedela je samo, da nekaj prikriva, kaj pa namerja, si niti zdaleč ni mogla predstavljati. Prav za prav bi morala sestro opozoriti na prikrivajoče obnašanje sokaznjenske. Pa kaj to njo briga. Pavli se je zazdelo, da bi sama sebe umazala, če bi se količkaj poukvarjala s to žensko. Niti gledati je ni marala več. Ozrla se je z visoke lipe, ki je rasla v bregu, na ravnino pod sabo. Oddelek kaznjenk je nakladal spodaj na travniku seno. Par težkih in rejenih volov je bilo vpreženih v voz, okrog katerega je zastavno hodila z lesenimi vilami v roki Johana Zemljak, po vsem ponašanju bolj podobna moškemu kakor ženski. Plasto za plasto je metala z vilami na čimdalje više naraščajoči voz in se gnala, kakor bi jo podila bližajoča se nevihta, pa jo je le delo samo razvnelo. Rahel veter je pozibal s cvetjem preobložene veje. Prinesel je do Pavle v vrhu lipe duh po sušečem se senu.

Popoldansko sonce se je upiralo v mogočno poslopje kaznilnice. Svetlikalo se je steklo v zamreženih oknih, obrobljenih z zelenim kamnom. Na strehi pa je čepel komaj za dober dimnik velik stolpič in nakazoval, kje v graščini se skriva kapela in v njej Najsvetejše. Pavli se je zazdela kaznilnica kakor zakleti grad, v katerem z razkošnimi stropi okrašenih soban niti najvišje poletno sonce ne more prav pregreti. Obrnila se je v drugo stran. Žita so zorela pod njo na prostranem polju, nekatera so bila pa že požeta in se je sušilo snopje v stogovih. Po mejah so pa ljudje vsepovsod obračali in nakladali seno. Ob vrhovih okrog Triglava so se zbirali oblaki. Pod noč bo najbrž grmelo in zlijala se bo ploha.

Na cesti od Lesc proti Begunjam je Pavla ugledala kočijo. Trudno je drncal v popoldanski soparici pred njo vprežen konj, za njo pa se je dvigal za vatel visoko prah. Čeprav je bila kočija še precej daleč, je Pavla razločila, da se pelje v njej gosposko oblečen moški. Prepoznala ga je po nizkem belem slamniku. Kakor bi hotela dognati, kdo se pelje, je ves čas sledila z očmi kočiji, dokler je ni zakrila stena kaznilnice. Pavli je postalo tesno. Zbala se je, če ni morebiti zavoljo gledanja z višave postala omotična. Trdno se je oprijela vrha lipe in zamižala. Pa je še vedno videla pred seboj gosposkega moškega v kočiji in se ji je sedaj zdelo, da razloči črno, kratko pa široko brado, ki je prej pač ni mogla opaziti. Pavla je čutila, kako ji je sedla čebela na ruto. Ni se je bala. Milovala jo je celo, da si je naložila na lipovem cvetju pretežko breme, pa se mora prej oddahnuti, da ga bo zmogla prinesiti domov v panj.

Čebela je odletela. Pavla je pa še vedno mižala in se oklepala debla. Neslišno je priplezala do nje ciganka: »Gospa! Če ste trudni, vam ni treba več delati. Kar počivajte. Saj sestra vas od spodaj ne vidi. Bom pa jaz bolj pohitela. Nazadnje si bova pa cvetje razdelili.«

»Ne bo treba, Kati. Sestra Judita meni ne bo nič rekla, če kaj naberem ali nič. Lepo pa je, da poskrbiš zame.« Pavla je čutila, da ima ciganko vsak dan rajši. Kdo bi si bil mislil, da bo kdaj s cigankami sklepala prijateljstvo.

Zemljak na travniku je voz naložila in požrdela. Glasno in samozavestno, kakor bi služila za volarja pri graščini, je pognala vole: »Ajs! Aajjs!«

Pavla je gledala za vozom. Počasi se je zibal proti drevoredu kostanjev. Saj treba ni bilo, pa je seno na vsaki strani zavoljo večje varnosti opiralo troje kaznjenk.

Naenkrat je Pavlo spreletelo po vsem životu. Moškega, v nizkem belem slamniku, ki se je bil prej peljal v kočiji, je zagledala na beli poti med debli kostanjev. Spremljala ga je ena izmed usmiljenk. Res

je nosil polno, ne predolgo črno brado. Pavla ga je prepoznala po hoji. Bil je Filip, njen mož.

Pavli se je stemnilo pred očmi. Da se ni z obema rokama trdo poprijela, bi bila Pavla padla z vrha lipe na tla. Res je že dolgo hrepenela, da bi spet videla Filipa. Da jo bo pa dobil pri svojem prvem obisku boso v vrhu lipe, ne, tega pa ni želela. Pavla je od sramu zardela. Srce ji je pričelo glasno biti in čutila je, kako ji hiti vsa kri v glavo. Kakor bi se sama sebe več ne zavedala, ni vedela, kaj naj stori. Da ji čebele hrume prav v ušesih, se ji je zdelo. In čimbolj sta se bližala sestra Ksaverija in Filip, tembolj so jo zapuščale moči. Zaskrbelo jo je, kako bo prišla na tla. Najraje bi glasno zajokala. Kakor bi ji bil sam angel varuh prišepnil, se je spomnila ciganke pod sabo.

»Kati,« je tiho poklicala.

Ciganka ni nič vpraševala, kaj je. Urno se je dvignila do nje in jo prijela za lakt. Pavla pa ji je hlastno povedala, da prihaja njen mož in da ji bo pomagala skozi veje do lestve. Pa že je poklicala sestra Judita: »Andrejčič! Pridite doli.«

»Tako,« je kakor izdabila Pavla.

Kako je prišla z vrha cvetoče lipe med vejami in po lestvi na tla, bi Pavla ne mogla povedati. Ovedela se je šele, ko je stopila bosa in z nabuhnjenim predpasnikom, polnim nabranega cvetja, pred Filipa. Podala sta si roke. Filip je svojo hitro umaknil, kakor bi se mu bila zagabila lepljiva sladkoba, ki se je bila ob nabiranju cvetja oprijela nekdanj tako raznežene roke njegove žene.

Pavla je vedela, da z lip in tudi na tleh vleče dokaj kaznjenk na ušesa in lovi vsako besedo, ki bi jo spregovorila, da bi jo potem preobračale po svoje in bi se nekatere izmed njih ob vsaki priliki norčevale iz nje in jo žalile. Posebno Lovšin. Vsa je bila zbegana. Proseče je pogledala sestro Ksaverijo. Bivša sošolka je uganila njeno skrb in brž povedala: »Sestra prednica so dovolili, da smete z gospodom govoriti v utici tu spodaj. Seveda moram jaz biti zraven. Tak je ukaz.«

»Hvala!« Doktor Andrejčič se je usmiljenki vljudno priklonil. Pavla pa ni rekla nič. Usula je na pregrnjeno rjuho nabrano cvetje, pobrala ob deblu lipe svoje nerodne kaznjenske čevlje in odšla po bregu navzdol. Bodlo jo je v bose noge in ni vedela, kam naj bi stopila. Filip pa ji je segel pod roko in ji pomagal hoditi. Pavla se je razveselila ob misli, da se je mož nič ne sramuje in da jo ima še vedno rad. Nič več ni čutila ostrega kamenja pod razneženimi podplati in tudi beseda se ji je razvezala. Hitela je izpraševati, kako je mami, če se atu zdravje kaj boljša, če stara postrežkinja Urša vzdržuje red in snago v stanovanju in če njemu samemu ničesar ne manjka. Grede pa je čim najprej, ko sta sedla v uto, obula nerodne čevlje. Kaznjenkam, ki so nabirale cvetje, ju je

zakrivalo pisano zagrinjalo, sestra Ksaverija pa je hodila po peščeni stezi pred uto in prebirala jagode na rožnem vencu.

»Pa kako je tebi, Pavla?« je prijel Filip ženo za roko in jo pogledal v obraz.

»Kako? Kako?« Pavla se je obotavljala odgovoriti: »Si sam lahko predstavljaš, kako. Hudega prav za prav ne dosti, dobrega pa še manj.«

»Pavla! Morebiti česa želiš?« Filip je prijel ženo tesneje za roko.

»Imam vse, kar smem imeti. Že mama poskrbi.«

Doktor Andrejčič je začutil v zadnjih Pavlinih besedah rahel očitek, češ da se mama bolj briga zanjo kakor on. Pa saj take zunanje stvari res bolje znajo oskrbeti ženske. On naj bi jo bolj duševno oprl. Sočutno je vprašal ženo: »Kako pa drugače prenašaš?«

»Kadar mi je prav težko, se spomnim nate. Razumeš?«

»Da, razumem.« Filip je pogledal v tla, sram ga je bilo, da pusti ženo trpeti namesto sebe.

»Včasih si tudi domišljam, da se moraš sedaj tudi ti čutiti osamljenega. Kar odleže mi.«

»Pavla!« Doktor Andrejčič je prijel svojo ženo, pokrito v belo ruto in oblečeno v kar najbolj preprosto obleko kaznjenk, za obe roki.

»Včasih se pa zbojim, da bi te utegnila katera...«

Filip Pavle ni pustil spregovoriti do konca. Hitro se je ozrl naokrog. Nihče ju ni opazoval. Pritegnil je Pavlo sebi na prsi in poljubila sta se.

V lipju pa je nastal krik: »Držite jo, lovite jo!« se je mešalo vse vprek. Filip in Pavla sta stopila iz ute in videla, kako beži kaznjenka Lovšin proti gošči pod Svetim Petrom. Spustila se je bila v trenutku, ki se ji je zdel najbolj pripraven, kar po vejah iz srede lipe. Preden so se sestra Judita in kaznjenke ovedele, je bila že tako daleč, da je niso mogle več dohiteti. Utekla je. Pavla je sedaj vedela, zakaj je nosila snedena Lovšin v nedrjih dva hlebčka kruha. Namenila se je najbrž prebiti se z njima čez gore na Koroško.

Sestra Judita je nabiranje lipovega cvetja takoj ustavila. Odvedla je svoj oddelek nazaj v kaznilnico in z njim vred tudi Pavlo.

Drugi dan po odredbi sestre prednice ni smela nobena več izmed kaznjenk, ki so bile navzoče pri begu pobegle Lovšin, iti nabirat lipovega cvetja. Najhuje je prizadelo ciganko Kati. Pavlo skoraj nič manj. Pa se je spomnila Filipa in se nasmehnila v novo začeto, res lepo vezenino v naročju.

Skozi odprta okna pa je prinašal veter nad sklonjene kaznjenke vonj sušečega se sena in zlato cvetoče lipe.

(Dalje.)

Janez Jalen | Ógrad

Pošumevajoče listje

Potegnil je jesenski jug, užugal mrzle gornje sape in zagrnil jasne vrhove gora z gostimi oblaki. Kaznjenke v prostorni šivalnici so se od ure do ure niže sklanjale nad belo platno in vezenine. Čimdalje bolj pogosto so se jim zafrenkljavale niti. Sukanec in svila sta se trgala. Od zagatnega vremena raztepeno ohromljeni udje so občutili, kakor da tišči visoki, z razkošnimi štukaturami in okajenimi slikami okrašeni strop nekdanje graščine prav na v jarem pokore vprežene tilnike. Sestra Donata in sestra Judita nista odkazali nobenega novega dela več. Skri-vali sta roke v široke rokave in hodili okrog svojih varovank. Kaznjenke med seboj so morale molčati. Ena izmed sester se je pa vedno pogovarjala s katero izmed njih. Druga je pazila, da ni glasno zakričala težko kročena vsesplošna razdraženost.

Odmor je sestro Judito skrbel. Iz večletne skušnje je vedela, da ob jugovini kaznjenke rade zasikajo druga v drugo in jih kasneje ni lahko pomiriti. Sklonila se je k Pavli in jo zaprosila: »Andrejčič! Če bi med odmorom kaj zapeli?«

Pavla je trudno dvignila glavo: »Ne morem, častita.«

»Bom pa jaz,« se je naglo ponudila ciganka Kati.

»Samo prerazposajene nikar!« je naprej posvarila usmiljenka.

»Vse se bo prav izteklo, častita.« Debelarič je živo pogledala in pokazala dve vrsti belih zob.

Kakor hitro je sestra Judita odredila oddih, je zapela ciganka Kati s polnim glasom, kakor bi bila že mesece in mesece zadržavala v sebi pesem:

»Prešmentan' soldatje, kako ste lepi,
rjave muštace pa črne oči.«

Prvi hip je sestra Judita hotela pesem ustaviti. Pa se je premislila. Za ciganko so poprijele kar skoraj vse kaznjenke. Zamotile so se. Še na kruh so pozabile. Kati pa je neutrudno pela in končala odmor s čolnarjem, ki ga Marija prosi, naj jo prebrodi čez reko za božji lon, on pa hoče imeti črne krajcarje in svetle zeksarje. Proti zadnjemu je tudi Pavla pela. Moten je bil njen glas.

Pričelo je pršeti. Med kosilom se je pa ulil gost dež in kaznjenke so morale oditi namesto na sprehajališče nazaj v delavnico. Marsikatera je pogodrnjala na vreme. Tudi Pavli je bilo žal, da ni mogla na svež zrak. Potrta je šla po stopnicah navzgor. Rožljanje vrata zapirajočih ključev za njo jo je naravnost dražilo. Utrujena je sedla na svoj prostor in si podprla glavo. Misli so ji ohromele. Živo se je pa zavedela, da bi

doma v Brdih, ali kasneje v Gorici za kratek čas legla in zadremala. Hrumot sokaznjenk okrog nje jo je dražil. Zatisnila si je ušesa.

»Andrejčič!«

Pavla je čutila sestro Judito tik poleg sebe, jo slišala dobrohotno spregovoriti, pa se ni zganila. Vznejevoljila se je: »Ženska sitna. Le zakaj mi miru ne da, ko vendar ve, da —«

»Pismo ste dobili,« je potrpežljivo nadaljevala usmiljenka.

Pavla je sunkoma dvignila glavo in hlastno segla po rožnatem, že prerezanem ovoju. Še preden je videla pisavo, je uganila, da ji piše mati. Pisma se je razveselila in zbala hkrati. Počasi je vstala, in ne da bi zaprosila prej dovoljenja, odšla k oknu. Pa se je spomnila, da bi jo utegnila sestra Judita ukoriti. Proseče jo je pogledala. Usmiljenka ji je pa prikimala, da sme odmaknjena od drugih brati materine besede.

Pavla se je naslonila na široko in visoko polico. Dež je zaštopotal po zaprtem oknu. V sadovnjaku spodaj je veter odkrhnil nekaj še preostalih listov z drevja. Težko so padli na razmočena tla. Obotavljaje se, kakor bi se bala, da bi kdo utegnil prisluhniti tihemu pogovoru med njo in mamo, je Pavla razgrnila pismo in brala:

»Ljuba moja Pavlica!«

Pavli se je storilo milo. Zameglile so se ji črke pred očmi. Ni se mogla več spomniti, kdaj jo je mama zadnjič poklicala z otroškim imenom. Menda takrat, ko je odhajala prvič z doma v škofjeloški samostan. Že dolgo vrsto let so ji vsi, s Filipom vred, rekli vedno le Pavla. Tudi mama jo je v dosedanjih pismih vselej tako nazivala. Sedaj pa jo nagovarja s Pavlico kakor nebogljenega otroka. Mar ve, kako se čuti osamljeno in zapuščeno? Morebiti ji pa sporoča kaj žalostnega in se boji, da bi je preveč ne prizadelo. Nestrpno je Pavla preletela pismo prav do pozdravov in poljubov. Na prvi pogled ji mati ni pisala nič posebnega. Pa je Pavla začela pretehtavati stavek za stavkom in besedo za besedo in kaj kmalu živo videla mamo, kako pozno zvečer, ko je utihnila vas in je že vse pospalo v hiši, sedi ob priviti luči in premišlja. Težko in prikrito, da bi ne znalo razbrati utripov njenega srca tuje, nepoklicano oko, zaupava mrtvememu papirju svoje misli, s katerimi se pogovarja skozi daljno temo s svojim edinim otrokom, s hčerko, o kateri verjame, da je iz sle po razkošju zašla na nepoštena pota in mora sedaj delati pokoro v kaznilnici v Begunjah.

Krčevito je držala Pavla pismo v rokah, kakor bi se bala, da ga ji kdo ne vzame. Trta da je obilo rodila, je sporočala mama, doma pa da so delo lahko zmagovali. Seveda, se je spomnila Pavla, ko je moral oče odprodati skoraj vse vinograde, da je rešil domačijo, ki stoji sedaj samotna na višini kakor okleščeno drevo. Pavla je čutila, da se mati opravičuje, ker oče ni mogel poravnati zapadlih obveznosti in prikriti

ponarejenih podpisov, zavoljo katerih so jo obsodili. Jesen pa da je hladna in jo skrbi, kako bo oče prestajal zimo. Vendar vedno še upa, da jo prideta skupaj obiskat, čeprav se brani. Zadnje čase kar nikamor več ne gre. Samo doma se drži.

Pavla se je zamislila. Zavedela se je, da ji mati previdno namigava, kako se očetu zdravje vedno slabša. Kaj če oče umrje, jo je zaskrbelo, preden bo ona prosta.

Pavla si je bila že davno vse zračunala, kako se po prestani kazni razodene očetu, ga poprosi odpuščanja in ga prepriča, da pač ni mogla drugače ravnati. Prej mu ne sme ziniti niti besedice. Oče bi brez obotavljanja obnovil sodni postopek, skušal rešiti hčer in oprati dobro ime svoje družine. Na Filipa, ki ga nikoli ni maral, bi se prav nič ne oziral, naj bi ga prizadelo kar koli. Ima po svoje prav. Njej bi se odprla vrata kaznilnice in bi dolgo vrsto let, najmanj sedem, skoraj gotovo pa več, kolikor bi pač Filipa obsodili, preživela na domu pri očetu in materi. Pavlo je vso prevzelo domotožje. Da je takrat stala pred preiskovalnim sodnikom, bi se ne mogla potajevati. Priznala bi vso resnico.

Spet je štropotnil dež ob okno. Kakor bi bile mrzle kaplje priletele Pavli naravnost v obraz, se je jasno zavedela svojih misli in se jih prestrašila. Živo se je spomnila jutra, ko jo je Filip objel s pogledom na smrt obsojenega. Še bolj kakor takrat jo je pretreslo sedaj. Zdrznila se je in zahlipala: »O Bog, o Bog! Nisem ga jemala zato, da pogubim njegovo dušo. Nisem, nisem, nisem.«

Še vse prej kakor takrat bi si Filip sedaj nastavlil samokres na sence. Pavla je prvič v življenju bridko spoznala, da njen mož, dasi ni popolnoma brezveren, ne zna živeti iz vere. Kako da ni tega pomislila pred poroko. Ljubezen je pa res slepa.

Pavla se je zravnila in pogledala skozi okno. Zunaj se je zlijal dež. Megla je stala prav do tal. Jelovice in Triglava in vsega venca gora ni bilo nikjer videti. Oko je seglo samo do srede zapuščenega in praznega polja. Tujec bi mislil, da stoji na robu brezkrayne ravnine. Tako se je bila v meglo podala Pavla in ni slutila, da bodo njeno pot križale na nekaterih krajih kar neprestopne gore.

Oče! Kaj če umrje, preden bo ona prosta? Težka bo njegova zadnja ura. Nje prav gotovo ne bo pri njegovi smrtni postelji. Mati jo bo komaj upala spomniti. Oče si bo pa na tihem želel, da bi bila ona umrla namesto brata ali katere izmed obeh sestic. Le zakaj ni! Ne. Groba se ne bo bal. Saj je znal vse življenje tudi še tako sovražni sreči pogledati naravnost v obraz. Sram ga pa bo leči v jamo, nad katero je v bel kamen vklesano omadeževano ime Gradišnik.

V Pavli je glasno zavpila vest, da nima pravice pogubljeni očeta poštenjaka, da rešuje moža vetrnjaka.

Zunaj se je megla približala prav do graščinskega zidu. Čimdalje bolj trdo je pritiskala na zemljo, kakor bi hotela udušiti pozabljene sadeže in odganjajočo ozimino na polju.

Pavla se je spet sklonila nad pismo. Ne, ni se varala. Na papirju so se poznali sledovi materinih solza. Prevezelo jo je do dna duše. Najrajši bi tudi sama glasno zajokala, pa je s silo potlačila vstajajočo bridkost. Kakor bi ji bil spomin na očeta vrnil nekaj Gradišarjem prirojene kraške odločnosti, je pričela svoje misli spletati v načrt:

Če bo oče hiral, ji mama prav gotovo sporoči, da ne bo več dolgo. Vsaj v molitev ga bo priporočila. Takrat pobegne. Do teme se že kam skrije. Ponoči pa poišče Novakovo Minco. Za njen novi dom ve. Celo to je bila poizvedela, da se sedaj piše Potočnik. Ne bo se ji izdala. Pove ji samo, da oče umira in da ga mora še enkrat videti. Poprosi jo, naj ji posodi obleko in nekaj denarja. Ne bo ji odrekla. Kako bo prišla domov, bo še kasneje natančno premislila.

Pavla se je že videla, kako kleči pri vzglavju očetove postelje, prosi bolnika odpuščanja in obenem, naj prizanese Filipu.

Ne, pogreba ne bo čakala. Saj bi je tudi ne pustili ne. Sama bi se vrnila nazaj do Mince, se spet preoblekla v obleko kaznjenke in bi pri belem dnevu potrkala na vrata kaznilnice. Nadaljnji zapor bi prenašala, kakor bi bila na pol svobodna. Že sama misel jo je utolažila. Zganila je pismo in pričela iskati skozi dež smer proti domu Novakove Mince.

Iz zamišljenosti je Pavlo predramil molk, ki je nastal za njenim hrptom. Pavla se je urno obrnila, kaznjenke pa so se glasno zasmejale. Med odprtimi vrati je stala pobegla kaznjenka Evgenija Lovšin. Namesto v ruto je bila pokrita v belo platneno avbo. Njen obraz z narahlo kljukastim nosom je bil podoben izrazu sove. Ni se marala prestopiti naprej. Sestra Huberta jo je skoraj potisnila čez prag. Nerodno so zaropotale cokle, ki jih je bila morala natakiniti namesto čevljev. Prav kakor se vreščeče zaganjajo vrane in srake in šoje v sovo, ki jo izslede pri belem dnevu, so obsule Lovšin sokaznjenke, se ji smejale, se norčevale iz nje in ji privoščile, da so jo ujeli in privedli nazaj v ječo. Le ciganka Kati je mirno sedela na svojem mestu in srepro opazovala gomazeči trušč. Pavla je pričakovala, da katera izmed sester ukori razposajene ženske, pa se ni nobena marala pobrigati, da bi jih umirila. Očividno je to zasmehovanje spadalo tudi h kazni, ki je bila že naprej določena za vsako begunko. Obenem je bilo pa tudi resno posvarilo vsem, ki so se morebiti ukvarjale z mislijo na beg.

Pavla je pričela bledeti. Da. Mesec dni bo zaprta v samotno celico. Drugi mesec bo morala hoditi pokrita v sramotilno avbo in obuta v štorkljajoče cokle. Nazaj med sé jo bodo sokaznjenke sprejele še bolj privoščljivo, kakor so sedaj Lovšin, njo, doktorjevo ženo. In še dolgo

potem, ko ne bo že davno več nosila zunanjih znakov kazni, jo bodo pri vsaki priliki prisekavale zavoljo pobega. Na polje in v vrt jo dolgo ali pa morebiti celo nikoli več ne bodo pustili. Tudi za pomiloščenje je ne bodo predlagali. Prestati bo morala vseh sedem prisojenih let. Pa vendar —: »Pobegnem, pobegnem, pobegnem,« si je dopovedovala Pavla, pa sama ni kaj trdno verjela, da bo res.

Sestra Judita je zaploskala v dlani. Kaznjenke so obmolknile in sedle spet k šivanju. Zunaj pa se je neprestano zlijal jesenski dež.

Pavla je zrla v tankonitkasto platno, napeto na obod. Vezla je svilen gobelin, podobo igrajoče se deklice na cvetočem travniku. V udih je čutila ohromelo utrujenost. Pred očmi pa so ji plesali kovinasto svetli kolobarji. Ni več prav razločevala barv. Zaprošila je sestro Judito, naj ji natančno delo zamenja z navadnim šivanjem. Usmiljenka je Pavlo začudeno pogledala in vprašala: »Ali ste bolni, Andrejčič?« Pavla je že hotela pritrčiti, pa se je premislila. Zateglo je odgovorila: »Ooo, nee.«

Zvečer se je Pavla že kar opotekala. Kakor v najbolj mehke blazine je željno legla na trdo slamnjačo. Zaspala pa ni. Vso noč je poslušala, kako veter meče dež ob zaprta okna.

Sever je razpodil oblake in posušil razmočeno listje. Skozi veje obletelih kostanjev v drevoredu je grelo jesensko sonce. Pavli je pregnalo vso utrujenost iz udov. Z novo česminovo metlo je pometala listje ob starem, tu pa tam z mahom poraslem zidu. Pošumevanje zlato se barva-jočih odmrlih listov jo je naravnost omamljalo. Zamišljena sama vase se za sokaznjenke in za nadzirajočo sestro ni menila. Le po ciganki Kati, ki je tik ob vodi zgrinjala z grabljami listje na čimdalje više naraščajoči kup, se je nekajkrat ozrla.

Po sveže razorani njivi so se pozibavajoče sprehajale vrane. Pred drvarnico so se v prahu kopali vrabci. Pri hlevih pa je lajal priklenjen pes.

Počasi se prestopajoč je Pavla prišla do iz zelenega kamna klesane mize. Čeprav jo je že večkrat zanimala, ni še imela nikoli prilike, da bi si jo поблиže ogledala. Ni se malo začudila, ko je opazila na navznotraj pošev nagnjenem spodnjem robu vklesane črke. Brala je zapovrstjo na vse štirih straneh:

MICH LIES MAHEN
IACOB VOM LAMBERG
ZVM STAIN 1537
GOT GEBS GLVKH

Pavla si je skušala predstaviti postavo in obraz graščaka Jakoba vom Lamberga, pa ji ni uspelo. Prav gotovo se mu pred tri sto petdesetimi leti niti zdaleč ni sanjalo, da se bodo kdaj po njegovi razsipno zidani graščini in po vrtovih in polju okrog nje pokorile ženske za svoje in

katera med njimi tudi za drugih prestopke in se čudile njegovemu zaupanju v Boga, iz čigar rok je prosil sreče zase in za svoj rod. Pavla se je ozrla proti jasnemu nebu, kakor bi tudi ona od tam pričakovala skorajšnjega odrešenja iz življenjskih stisk in duševnih težav.

Obrnjena proti mogočnima stebroma ob vhodu na razsežen cvetlični in zelenjadni vrt je Pavla pometala listje okrog kamnitnega okroglega podstavka izpod mize. Pošumevanje metle in suhih listov jo je glušilo, da ni slišala prihajajočih korakov. Šele tik za sabo jih je zaznala. Naglo se je obrnila in kar otrdela. Zagledala je pred sabo sestro Ksaverijo, poleg nje pa Novakovo Minco. Postalo jo je sram. Zardela je in ni mogla reči niti besedice. Tudi Minci je bilo nerodno. Nič manj pa sestri Ksaveriji. Prav gotovo bi ne bila pripeljala svoje nekdanje sošolke mimo kamnitne mize, če bi bila le količkaj slutila, da bosta naleteli na Pavlo. Zadrego vseh treh je skusila zbrisati Minca. Obotavljajoče je vprašala, čeprav je Pavlo koj prvi hip prepoznala: »Ali prav vidim, ali se motim?« Grede pa je že ponudila Pavli roko. Pavla je prijetno občutila gorkoto Minčine dlani. Dobro se ji je zdelo, da se je Minca ne sramuje. Pogledala ji je naravnost v oči in pritrdila: »Seveda sem prava. Samo ne misli nikar, da je to, kar izreče sodišče, vedno vse res.«

Minčin prej prijazno nasmejan obraz se je zresnil: »Sva že večkrat s sestro Ksaverijo govorili o tebi. In ti kar naravnost povem, da te nobena izmed naju ne obsoja. Skrivnost pa, ki jo hraniš zaprto vase, kakor si tvoje nesreče ne znava drugače razlagati, nama morebiti čez leta kdaj razodeneš.«

»Čudno bi se moralo presukati moje življenje, da bi smela kdaj govoriti.« Pavla je povesila pogled v bodice trnove metle. Ni se zavedala svojega priznanja. Minca je pa hlastno poprijela zanj: »No vidiš, Ksaverija, da sem prav uganila, ko sem trdila, da je Pavla nedolžna.«

»Nikar več ne govorimo o tem,« je zaprosila sestra Ksaverija. »Vidim, da je Pavli težko.«

»Res bi rajši poslušala, če bi nama Minca kaj o sebi povedala. Zadnje čase dostikrat mislim nanjo.« Pavla je pogledala Minco, kakor je včasih imela navado gledati mamo, kadar jo je prišla obiskat v škofjeloški samostan.

Od kaznilnice sem mimo lipe je prihitela sestra Huberta. Razburjeno je vprašala sestro Ksaverijo, če je videla kaj sestro prednico. V isti sapi je povedala, da ji hudobna Evgenija Lovšin ne pusti zatemniti samotne celice, kakor ji je bila zavoljo upornega vedenja prisodila sestra prednica. Ksaverija je napotila Huberto proti hlevom. Komaj je bila nuna dobro odšla, se je razlegalo od samotnih celic sem ostudno zmerjanje. Kaznjenka Lovšin se je bila povzpela na okno. Držala se je z rokami za železno omrežje, se pačila in kazala jezik in zmerjala sestre s pocestnimi imeni,

kakršna so njej sami po vsej pravici pristajala. Kaznjenke ob listju so se skoraj vse naskrivaj muzale, usmiljenke pa so se delale, kakor bi ne slišale.

»Stopimo rajši na vrt,« je povabila Minco in Pavlo sestra Ksaverija. Pavla jo je hvaležno pogledala. Zdelo se ji je, kakor bi ji bila vrnila pol svobode. Na klopci za zidom, kamor so bile sedle, se kričanje izkvarjenke Evgenije Lovšin skoraj ni slišalo. Med venečim cvetjem in zadnjo jesensko zelenjadjo, v sredi med svojima sošolkama, je bilo Pavli dobro kakor v Begunjah doslej še nikoli ne. Nič več ni mogla strpeti. Vprašala je Minco, če se je poročila s tistim Tinetom, ki mu je bila na cesti proti Stari Loki zaustavila splašenega konja.

»Lej, da se še spomniš,« se je razživila Minca: »Da, prav s tistim.«

»Si mu že odpustila, da ni takrat privezal Liska pred gostilno?«

»Sam pravi, da ga je tistikrat izučilo,« je hitela pripovedovati Minca: »Od takrat, kadar koli dene vajeti iz rok, priveže vsakega konja, četudi je strpljiv in krotak kakor ovca. O, se je naredil, kakor se nisem nikoli nadejala, da se bo. In sedaj vem, da sem ga že davno imela rada.«

Prej Novakova, sedaj pa Potočnikova Minca se je ob mislih na svojega moža tako razvnela, da je kakor zacvetela. Da bi Pavli čimbolj ustregla, ji je obljubila, da ji ob priliki pripelje Tineta pokazat. »Ah, nič,« se je domislila: »Sama pridi gledat našo domačijo.«

Pavla je na široko odprla oči in se začudila. Minca pa se je sklonila k njej: »Nič me nikar ne glej. Misliš, da je nemogoče, pa je mogoče. K nam večkrat pridejo delat kaz—.« Minci se je beseda zataknila. Spomnila se je, da tak naziv mora Pavlo boleti. Brž se je popravila: »Mi večkrat najemamo delavke iz graščine. Pa bi s sestro Ksaverijo tako uredili, da bi tudi ti prišla z njimi. Nikar me napak ne razumi. Nič ti ne bo treba delati. Samo, da boš pri nas. Ali ne?«

Pavla je tiho pritrdila: »Lepo bi bilo. In prav hvaležna sem ti, da mi skušaš pomagati nositi križ, ki sem si ga bila naložila. In v dobro naj ti Bog prišteje, da se ogiblješ vpričo mene celo besede, ki bi me utegnila zboosti kakor strupen trn. Pa se nič ne boj. Se preživo zavedam, da kaznjenka ostane kaznjenka, kakor jo obrneš.«

Pavla si je potegnila z roko prek obraza. Obrisala je pajčevino, ki je priplavala od nekod na njeno lice. Minca in Ksaverija sta se prestrašili. Zbali sta se, da bo nesrečna sošolka zajokala. Obe hkrati sta jo skušali utolažiti. Pavla pa je vstala in prijela spet za trnovo metlo, ki jo je bila prej prislonila k zidu. Sestra Ksaverija in Minca sta jo ustavili in zadržali. Šepetaje sta jo tolašili. Pavla pa je bolj dahnila kakor izrekla: »Saj vidve ne moreta razumeti, koliko trpim.« Pričela je ihteti. Na lica so ji pripolzele solze. Onstran zidu pa je pošumevalo listje, ki so ga pometale, grabile in nakladale Pavline sokaznjenke.

Pošumevanje listja je utihnilo, kakor bi odsekal. Iz oddelka samotnih celic in temnic se je razleglo divje vpitje in javkanje, kakor bi kdo davil pobesnelo mačko. Kaznjenke so si med sabo prišepetavale imeni Evgenije Lovšin in pa paznika Janeza, ki so ga bile pred kratkim videle iti od hlevov proti kaznilnici. Pod njegovim plaščem so bile opazile tudi bikovko, ki bi je prav za prav ne smel imeti pri sebi. Jo je bil premalo skrill. Ciganka Kati si je zatisnila ušesa, druge kaznjenke pa so poslušale in se smejale, dokler ni glas Lovšinke utihnil za zaprtim in z lesenimi vratci zatemnjenim oknom.

»O, naka.« Minca je odmajala z glavo: »Za nobene denarje bi ne marala prebivati v tej hiši. Tudi kot nuna ne. Nisem za to.«

»Pa ravno pri nas človek lahko stori veliko dobrega,« je pomembno poudarila sestra Ksaverija in odvedla Minco, ki je Pavli obljubila, da bo še in še prišla, po z belim peskom posuti poti proti čebelnjaku.

Pavla se je vrnila nazaj v drevored. Okrog kamnite mize je bilo listje že vse pometeno. Ciganka Kati pa se je trudila, da bi razbrala napis s kamna. Ni ga zmogla, čeprav je razumela kar dobro nemško. Morala ji je pomagati Pavla. »Lepo, Gott gebs Glück. Bog daj srečo,« je ponovila. Pa se ji je oko skalilo. Bridko je vzdihnila: »Zame pa ni več sreče na svetu. So mi jo krivični sodniki za vedno ukradli.«

Kati in Pavla sta se spogledali. Potrti, kakor dva odpadla lista, sta stali ob tri in pol stoletja stari lipi, ki je še vedno slavila ime svojega prvega gospodarja. Približala se jimá je Johana Zemljak: »Ali že vesta, kako so Lovšinko ujeli?«

»Ne,« je odkimala ciganka, Pavla pa ni nič odgovorila.

»Med postopači na Jesenicah se je postavljala, da se sodnije nič ne boji, ko se je že dostikrat po posredovanju zagovornika Tomaža Staneka vlačugarila z raznimi ljubljanskimi sodniki. Njeno samohvalo so pa ujela tudi nekatera poštena ušesa, ki jim ni bila namenjena, in so poskrbela, da je sladkobna gospodična Evgenija Lovšin prišla v zapor, kamor bolj spada kakor katera koli druga izmed nas. Le nauči naj jo Janez kozjih molitvic.«

Kakor bi ga bil naročil, je prišel po poti paznik Janez. Ogledeval si je roko, na kateri se je poznal ugriz zob. Bolj sam sebi kakor pa kaznjenkam je povedal: »Sem ga komaj ukrotil, hudobca babjega. Naj pa sedaj razsaja, če more. Sem ga priklenil k zidu kakor psa.«

V Pavline ude je spet lezla raztepena utrujenost. Narahlo nagnjena naprej je odšla proti znamenju na zgornjem koncu drevoreda. Zlato cingljajoče ji je pošumevalo listje pod nogami. Najraje bi bila legla v kup nagrabljenega listja in se zgubila v njem, kakor se zgubi in nič ne pomeni v veliki množici posamezen odpadel list.

Za oblake nad bohinjskimi gorami pa je zahajalo sonce. (Dalje.)

Janez Jalen | Ógrad

Oltarni prti

Zima je jemala slovo in velika noč je bila pred durmi. Že davno prej, zapreden je nabreknilo popje na drevju, so se oglasili ptiči. Ob sončnih dopoldnevih se je njih požvižgavanje in žvrgolenje prelivalo v en sam val, ki je kakor z mlado, še neožuljeno roko trkal na okna kaznilnice in vabil v svobodo.

Da pozdravijo iz bridkega trpljenja k zmagi iz groba vstalega Zveličarja praznično oblečene kakor neveste, so poslale v graščino cerkve naokrog, najbližja soseda v Begunjah, Radovljica in Mošnje, Lesce in Bled, Zasip in Breznica in še dokaj drugih od dlje, obilno mašnega in oltarnega perila. Pralnica in likalnica nista mogli več sami zmagovati dela. V pomoč jima je sestra prednica odredila še nekaj kaznjenk od ročnih del in šivanja, med njimi tudi Pavlo Andrejčič.

Zgodnje pomladanske sape so zmajevale še vedno gole veje drevja, na prednje notranje dvorišče kaznilnice je pa le redko kdaj dosegel njih hlad. Branila so mu naokrog in okrog zidana poslopja. Kakor bi nadzoroval, če kaznjenke dovolj spoštljivo ravnaajo s perilom, potrebnim za najsvetejšo službo, je od onkraj ozke ceste gledal z višave na skrito dvorišče zvonik župne cerkve svetega škofa Urha. Nekaj že z juga vrnilih se postovk se je preletavalo okrog njegovega vrha, sedalo na zlato jabolko, železni križ in rdečo streho in se cvileče sklicevalo. Iz zeleno obrobljenih lin so udarci kladiv na zvonove v rednih presledkih bronasto zveneče napovedovali četrti in ure. Visoke in ozke stene zvonika so se blestele v soncu kakor bi bile zidane iz brušenega rjavkastorumenkljatega marmorja.

Čez slemena obkrožajočih poslopij je sonce obsevalo tudi precejšen del notranjega zaprtega dvorišča. Grelo je kovinasto svetlikajoče se muhe, ki so pobrenčavale na najbolj osvetljeni beli steni nizkega vhodnega poslopja, in sušilo je razvešeno cerkveno perilo, drobne korporale in purifikatorje, široke albe in dolge oltarne prte.

Kaznjenk, ki so nekatere ob mizah in podolgovatih deskah likale kar na dvorišču, da ni bilo gneče v dokaj prostorni likalnici, sonce ni dosegalo. Si tudi niso želele. Bleščalo bi se jim s snežnobelega platna. Grela sta jih pa delo in razbeljeni likalniki več kakor dovolj. Vesele pa so bile svetlobe, ki se je prelivala po razvešenem perilu in po prvih razvelih zvončkih in narcisah na vzbočenem, s kamnom obrobljenem kolobarju in polmesečnih gredicah, razvrščenih okoli njega sredi dvorišča.

Ciganka Kati je prinašala razbeljene in odnašala ohlajene likalnice. Njen obraz je bil razžarjen od vročine, še bolj pa od veselja, da po

dolgemu času spet sme nalagati suha polena na ogenj in gledati v praske-tajoče plamene. Morebiti bi si bila njena duša z vso silo zaželela oditi med ognjeno cvetoče resje in v odganjajoče loze, da je ni zadrževal zamišljeno žalosten obraz gospe Pavle.

Že več dni zapovrstjo je Kati opazovala, da Pavla kar z nikomer ne mara govoriti. Še z njo ne. Večkrat jo je poskušala razvedriti, pa ni uspela. In če je prav videla, je ravno prej Pavla dvignila robec na obraz, kakor bi si hotela obrisati znoj, pa je le otrnila solze iz oči. Seveda, Kati ni mogla vedeti, da ji je Pavla že hotela zaupati svojo skrb, pa se je domislila, da bi ciganka, vajena spanja pod milim nebom, nje, ki je dorasla pri skrbnih starših in v samostanu, ne mogla prav razumeti.

Pavlo je bilo rado strah. Sama v temi kar ni upala spati. V temnih nočeh je prižigala doma lučko pred podobo Brezmadežne, bolj da je sebe varovala strahu kakor v počestitvi Mariji.

Razsodba je bila Pavli prisodila tudi vsako leto enkrat temnico s trdim ležiščem. Lansko leto jo je rešil ponižanja in groze zdravnik. Pavla se je zavedala, da bolj iz usmiljenja kakor zavoljo rahlega zdravja. Pa so se kasneje vse kaznjenke sklicevale nanjo in celo grozile, da se pritožijo. Pavlo samo so pa ob vsaki priliki strupeno zavidale. Pavli je bilo večkrat žal, da ji je zdravnikova uvidevnost prizanesla. Za letos se ni mogla nadejati, da se izogne do viška priostrene kazni. Spadel je pa njen grenki dan prav na Veliko noč in Pavla se ga je bala in trepetala pred pretečo temo. Vsaka najmanjša stvar in vsak brezpomemben dogodek sta jo vznemirjala, če sta le zdaleč spominjala na dan vstajenja, ki bo pa za njo dan groze.

Kaznjenke so se veselile priboljška in dobrot velikonočnega blagoslova. Pavla bi si najrajši zatisnila ušesa, da bi ne slišala pogovorov.

Petje na koru v kapeli in že samo skušnje zanj je Pavlo do pred kratkim vedno umirjalo. Smela je stati uvrščena med sestre, ki so pele isti glas. Čutila se je njim enaka. Sestra Serafina, ki je petje vodila, je ni prav nič ločila od nun. Vedela je ceniti Pavline pevske zmožnosti, jih znala v zboru izrabiti in ni varčevala s pohvalo, čeprav se je morebiti tej ali oni sestri zazdelo včasih, da je zapostavljena.

V postnih pesmih je Pavla presegla samo sebe. Iz njenega glasu je donela krvaveča in s trnjem kronana duša, trepetanje pred težkim križem in strašnimi ranami in strah pred obupno osamelostjo ob smrtni uri. Sestra Serafina je dobro razumela, kako kaznjenka Andrejčič preliva svoje lastno trpljenje v pesmi o trpljenju Gospodovem. Prav zavoljo Pavle, da jo reši nadaljnjega razbičavanja srca in jo opomni na povečanje trpljenja, se je bila odločila, da čimprej začne učiti velikonočne pesmi.

Po nekaterih sončnih dneh se je bilo vreme spet izpreverglo na slabo. Veter je podil oblake, jih pritiskal k tlom in spet dvigal in tu pa tam prinesel nekaj redkih snežink mimo oken, kakor bi hotel opomniti, naj kaznjenke še dolgo ne pričakujejo pomladi. Žalostne pesmi Jeremije preroka so zbor utrujale, Pavlino bolečino pa stopnjevale do globoko občutenega petja.

Sestra Serafina je ukazala zbrati prejšnje note in razdeliti druge. Pavla je pogledala pesem in njeno besedilo. Pretresel jo je rahel drget. Da ga skrije, je stisnila ustnice. Sestra Serafina je zaorglala, pevke okrog nje pa so zapele:

»Dan presvitli, dan veselja,
srčno mi pozdravljen bod'!«

Niso prav zadele. Sestra Serafina je ukazala ponoviti. Še ji ni bilo všeč. In spet in spet je donelo Pavli na ušesa:

»Dan presvitli, dan veselja,
srčno mi pozdravljen bod'!«

Dasi se niso glasovi zlijali v ubranost, je razbrala iz njih, kako so se kar vsi razživeli v upanju na veseli dan. Sama pa ob misli, da bo zanjo Velika noč dan groze in strahu, niti ust ni mogla odpreti. Listi v roki so ji pričeli trepetati. Poprijela je še z drugo, da bi čimbolj prikrija razburjenost. Oči ni upala dvigniti in ni mogla opaziti, kako jo pogleduje sestra Serafina, ki je bila pogrešila njen glas.

»Andrejčič! Zakaj ne pojete?«

V besedah sestre Serafine ni bilo prav nič nejevolje, precej pa začudenja. Ni si znala razložiti, kako da prav Pavla, ko je vendar predvsem zavoljo nje odredila veselo pesem, sedaj trepeče in blede in ji niti odgovoriti ne more. Sestra Serafina ni marala razgrebati vpricho drugih skrivnosti svoje najboljše pevke. Ob priliki jo že povpraša. Da pa popravi svojo prejšnjo besedo, je brž odločila: »Sicer ste pa vse utrujene. Naj bo za danes dovolj.«

Pavla je drugekrat pobirala note. Takrat je komaj vedela, kdaj je svoje oddala. Kako je pa prišla na svoj dnevni prostor v šivalnici, se pa ni več spominjala.

Pavla se je zazrla v sončno stran dvorišča, kakor bi se hotela za čas bližajoče se teme zvrhano naužiti sončne svetlobe. Likalnik je zastal in pričele so jo ščemeti oči. Zamizala je.

»Gospa!«

Pavla se je zdrznila in sunkoma dvignila likalnik. Kakor blisk jo je preletel strah, da je sesmodila oltarni prt, ki ga je likala. Ciganka Kati pa naj bi jo bila prišla potihoma svarit. Pa prt ni bil niti nič zarumenjen. Le likalnik je precej globoko odtisnil v belo platno svojo

podolgovato obliko. Kati ji je pa prinesla, da ji čim bolj olajša delo, namesto že precej shlajenega, ravno prav razbeljeno železo. Pavla se ji je zahvalila. Rekla bi ji bila rada za izkazano pozornost še kako prijazno besedo, pa je bilo med delom strogo prepovedano govoriti. Bi utegnila sestra obe ukoriti.

Kati se je nasmehnila in odšla nazaj na hodnik, Pavla je pa pričela opazovati prt, ki ga je likala. Prebrala je z rdečo nitjo uvezen napis na prednji strani:

MARIJA POMAGAJ

Kar nič ni dvomila, da je prt z Marijinega oltarja na Brezjah. Hotela se je pa do kraja prepričati. Pogledala je na vogale in po zaznamovanju dognala, da se ni zmotila. Pavla se je spomnila, kako se je bila med potjo v Begunje na postaji Otoče namenila, da se bo predvsem priporočala Materi božji na Brezjah, katere podoba je bila nastala iz Layerjeve zaobljube v ječi. Poočitati si je morala, da je svoj sklep kaj slabo izpolnjevala. Ni dosti manjkalo, da bi bila celo skvarila prt, ki ga je Mariji v zahvalo sešila Bog ve katera roka.

Da svojo raztresenost vsaj malo popravi, se je Pavla lotila z vso vnemo dela. Zamislila se je, kakor bi pobožno molila. V perišnici so coklale kaznjenke, čofotala je voda in drsala je monga. Pavla pa je slišala samo ptičko, ki je drobno pela nekje na vrtu.

Sestra Kleofa je prišla ponadzorovat do konca zlikan prt. Bila je že od nekdanj tako vnetja za lepoto in blesk cerkvenega perila, da je vedno znala najti kako napako in zlepa ni rada pohvalila. Pavlo pa je: »Andrejčič! Ste se mar zavedali, komu v čast se bodo brale maše na tem prtu?«

Pavla ni marala prikrivati svojih prejšnjih misli in je priznala: »Sem se. Materi božji na Brezjah.«

Sestra Kleofa jo je pogledala. Nič hinavščine ni mogla izslediti v očeh kaznjenke Andrejčič. In odkrito ji je želela: »Naj vam Marija povrne!« Ona sama je pa Pavlo tako odlikovala, da ji je zaupala likanje prta za na glavni oltar domače kaznilniške kapele.

Drobne vezenine so zahtevale dokaj pozornosti. Pa so kljub natančnemu delu uhajale Pavli misli z dvorišča v kapelo, v kateri se je zadnje čase zgoščevalo življenje njene duše in drhteče utripanje srca.

Pavla si do predkratkem ni znala razložiti živo pobarvanega in z Jezuškom vred zlato okronanega kipa Matere božje v oltarju. Najbolj jo je motilo srebrno srce na prsni Marije. Če bi bilo obdano z žarki, bi nič ne dvomila, kaj naj pomeni. Da ni dar v zahvalo, je sklepala iz tega, ko ni nikjer mogla opaziti kakega prstana ali verižice, kakor jih imajo navado obešati na nekatere Marijine podobe drugod. Sicer pa. Naj bi se mar kaznjenke zahvaljevale za dolga leta vsiljene jim pokore?

Na tiho nedeljo, pred zagrnjenimi križi, je pa kurat Janez Bizjan v pridigi pojasnil, kaj pomeni Marijin kip s srebrnim srcem na prsih v oltarju kaznilniške kapele. O trpljenju je govoril. O zasluženem, ki si ga človek nakoplje z grehom, katerega početnika sta bila Adam in Eva, in o prostovoljno prevzetem trpljenju, ki je zadostovanje za grehe drugih, za kar nam je dal nedoumljiv zgled sam Gospod Jezus Kristus. Vsem, ki hočejo biti njegovi, je naravnost povedal, naj vzamejo križ na rame in naj hodijo za njim. Da so te besede najvišja življenjska modrost, je s pridvignjeno roko poudaril gospod. Večina kaznjenk ga je zamišljeno poslušala. Tatica Lovšin pa je prisiljeno zakašljala, kakor bi hotela vse naokrog opozoriti na svojo miselnost, po kateri je vse drugo razen pridobivanja bogastva in telesnega uživanja in morebiti še malo hvale, prazne marnje.

Pavli je pridrsel likalnik do kroga na sredi prednje strani prta. Jagnje božje z bandercem je bilo uvezeno v njem. Če bi skrbno izdelano podobo količkaj zagladila, bi ji bilo hudo, skoraj kakor bi storila greh. Priklicala je misli iz kapele nazaj k delu. Onstran zlikanega kroga pa so ji spet ušle poslušat pridigo na tiho nedeljo.

Da hodi zunaj v svobodi, posebno v tako zvanih boljših krogih, je odkrito priznal gospod kurat, dokaj žensk, ki precej bolj spadajo v Begunje kakor pa marsikatera izmed kaznjenk. Pa se znajo, navadno jim pa drugi pomagajo, in celo sodniki so vmes, izogibati roki pravice. Roki božji se ne bodo. Vržene bodo v temo, kjer bo jok in škripanje z zobmi. Obsojenke pa naj poskušajo svojo kazen posvetiti z dobrim namenom v zadostovanje za greh.

»Utegne tudi biti, da je katera izmed poslušalk res po nedolžnem obsojena,« je po kratkem oddihu nadaljeval gospod kurat. Pavla in Kati, ki sta stali tesno druga ob drugi med pevkami na koru, sta se obe hkrati zganili in drgetanje druga od druge tudi občutili. Tako jasno si nista še nikoli povedali, da sta res po nedolžnem zaprti. »Da pa naj take,« je izpodbujal prijazni glas s prižnice, »obrnejo vsiljeno jim pokoro v zadoščenje za lastne grehe drugih, kakor je tudi Kristus za druge trpel.«

Ciganka Kati in Pavla sta se spogledali. Ne bi se smeli. Videla je sestra Serafina. Namesto da bi ju posvarila, se jima je pa nasmehnila. Obema se je zdelo dobro. Kakor bi jima pogledala v duši in razbrala, kako napak so razsodili sodniki.

»Ozrimo se pa z mano vred vsi,« se je bil razvnel gospod kurat, »v Marijo Zmagovalko, ki nas gleda s svojim ljubljnim Sinom v naročju raz oltar. Zavetnica je posebne bratovščine za spreobrnjenje grešnikov. In grešniki smo vsi. Marija Zmagovalka! Prosi za nas grešnike! Izprosi nam, da nas ne bo vezal greh, pač pa ljubezen.«

Gospod je premolknil, znižal glas in povedal zgled: »Prvi kurat v begunski kaznilnici, doktor Jeglič, sedaj kanonik vrhbosanskega kapitlja v Sarajevu, je napisal na list imena vseh kaznjenk, imena vseh paznikov, vse sestre in sploh vse, ki so bili takrat v tej hiši. In tudi sebe. Ta list pa je zaprl v srebrno srce, ki se blesti na prsih Marije, in je še danes v njem. Poudariti je hotel, da smo vsi v hiši ena družina, ki naj se vsak zase pa vsi skupaj borimo za krono zmage. Amen.«

Konec pridige so kaznjenke poslušale s pridržano sapo. Celo Lovšin ni več pokašljevala. Le glas gospoda kurata je donel z visoke prižnice med raznobarvne rute kaznjenk in med bele kornete nun. Ko je še ta utihnil, je kapela zahrumela. Nad tristo žensk je poklekovalo k molitvi. Zrak se je razgibal in zatrepetala je večna luč in plamenčki prižganih sveč na oltarju.

»Cin, cin, cin,« se je oglasil zvonček ob prednjih vratih. Za ministrantom, paznikom Antonom, je resno zamišljen prišel pred oltar gospod kurat. Na koru so se oglasile orgle. Po kapeli pa je zajokala pesem nad trpljenjem Gospodovim. Vsako, le malo vajeno uho, je jasno razločilo glas kaznjenke Andrejčič.

Pavla je prt za na oltar Marije Zmagovalke dolikala. Sestra Kleofa jo je spet pohvalila in ji je izkazovala svojo naklonjenost na ta način, da jo je poslala samo brez spremstva prek dvorišča v kuhinjo po čisto, gorško vodo. In da se nič ne mudi, je pristavila. Pavla je bila vesela zaupanja in je tudi prav razumela, da ji je sestra Kleofa naklonila nekaj odmora. Vzela je vedro in odšla. Dasi okrog in okrog obdana z visokimi zidovi, je občutila drobec svobode.

Ob zvezdnati gredici v ožini dvorišča, zasajeni z raznobarvnimi hijacintami, se je ustavila. Ni se mogla premagati. Sklonila se je in povonjala temnomoder cvet. Pa že jo je zamotila kamnitna plošča, vzdana nad dokaj nizek in ozek stranski vhod v graščino. In je brala zgoraj na izklesanem traku latinski napis, pod njim pa letnico o obnovitvi graščine:

SI DEVS PRO NOBIS — QVIS CONTRA NOS

15 M 37

IN GOTTES PANDT
ZVM STAIN GENANT
DEN LAMBERGERN PEKANT
ERPAVT VON NEVEN
DVRH DARGEVBNG JACOBEN
VON LAMBERG HANT
GOT GEBS GLIGCH

Pavla se je bila tako zaverovala v razvozljanje napisa, da ni slišala korakov, ki so se ji od zadaj bližali. Šele ko je tik za njo zahreščal pesek, se je obrnila in zagledala gospoda kurata: »Hvaljen bodi Jezus Kristus!« je brž pozdravila. »Na vekomaj. Amen!« se ji je dobrohotno nasmehnil duhovnik v črnem talarju in koj vprašal: »Andrejčič! Pa tudi razumete, kar ste prebrali?« Pavla je čutila, da bi jo bil gospod rajši nagovoril z gospo, kakor pa da jo je po predpisih imenoval po pisanju. Zdelo se ji je dobro. Dvignila je pogled kakor v doraščajočih letih, ko je stala v Škofji Loki vsa razveseljena pred samostanskim duhovnim očetom. Oko ji je zablestelo. Dekliško mladostno je odgovorila: »Staro nemščino sem doumela, latinsko pa ne znam.«

Kurat Bizjan je pokazal s prstom na zgodovinsko ploščo, s preudar-
kom prebral latinski napis in ga koj tudi razložil: »Si Deus pro nobis,
quis contra nos. Če je Bog z nami, kdo upa biti zoper nas!«

Še je hotel nekaj pristaviti, pa ga je Pavla prehitela: »Do dna
razumem, prečastiti.«

In kakor bi potožil nad tistimi šolanimi sodobniki, ki jim je bilo
zaupanje v Boga prazna beseda, je kurat Janez Bizjan zamišljeno pri-
stavil: »Globokoverni so bili včasih lastniki graščin.«

»Gott gebs Glück — Bog daj srečo, se mi zdi, je bilo življenjsko
geslo Jakoba Lamberga,« je vprašujoče pripomnila Pavla.

»Je bilo,« je pritrdil kurat. »In je zidal in gradil in si pridobil čast
in oblast in se ni prevzel. Kar poglejva, kako govori dvanajst let kasneje.«

Kurat je odvedel Pavlo nazaj na notranjo stran mogočnega vhoda
na dvorišče graščine. Pod uro se je spenjalo med modrimi in črnimi
barvami na grbu Lambergov dvoje jeznih psov. Na plošči zgoraj pa
je bilo vklesano:

ANNO DNI
MDXLVIII

Za vsemi naslovi pa vitez Jakob Lamberški, tistočasno vladarjev
namestnik na Kranjskem.

WVNSCHT SEIN NACHKVMEN
ZVR SEEL LEIB EER VND GVET
ZV WANDLEN IN GOTES HVET

Sebi pa želi

GOT GEB GLVCKHSALIG END

Kakor bi gospod kurat hotel, naj Pavla sama razmišlja, je pozdravil
in odšel. Pavla ga je še slišala, kako počasi stopa po zavutih stopnicah,
klesanih iz zelenega kamna, v svoje stanovanje. Najraje bi bila stekla
za njim in mu zaupala, da se ona prav zato pokori v nekdanji graščini

vernih Lambergov, ker njen mož, doktor Filip Andrejčič, komaj še veruje v Boga. Prazno leseno vedro v roki je postalo težko, kakor bi bilo do roba napolnjeno s svincem. V kuhinjo je skoraj pritekla. Nazaj grede cvetočih hijacint na zvezdnati gredici niti videla ni več, nikar da bi se pri njih ustavila.

Iz vedra se je kadila goraka sopara. Mimogrede se je Pavla še enkrat ozrla na napis pod grbom. Nehote je zaprosila: »Bog daj srečen konec!« Kakšen in česa konec misli, pa ni vedela.

Pavla je spet razgrnila po mizi predse oltarni prt. Bil je preprost in kaj majhen. Ni je mikalo, da bi dognala, od kod je. Komaj je nekajkrat potegnila z razbeljenim likalnikom po trdem, doma tkanem platnu, se je prej veder obraz kaznjenske Andrejčič omračil. Pavla je čutila, kakor bi se ji izza temnega likalnika votlo režal v obraz strah pred temnico na dan velikonočnega veselja.

Še so peli ptiči na vrtu. Pavla pa je slišala samo čofotanje mokrega perila. Bilo ji je hudo, kakor bi jo kdo udarjal po glavi. Dobro, da je likala preprost prt od Svetega Petra na Gori, ki ni zahteval kar nič pažnje.

V kapeli so bile prižgane vse luči. Skozi okno je sijalo pomladansko sonce. Raz strop so nepremično gledali Dobri pastir in štirje evangelisti. Pred oltarjem sta pa gospod kurat in begunjski gospod župnik prepevala psalme.

Kaznjenska Pavla Andrejčič je stala med pevkami na koru. Tresle so se ji noge. Zbala se je, da se sesede. Oprijela se je za orgle in zamižala. Zavedela se je, da bi ležala v bolnišnici in bi velike sobote ne bila dočkala na oddelku, ko bi se ne bila pri velikonočni spovedi gospodu kuratu vsa razodela. Po srečanju in razgovoru pred napisi na dvorišču ni zmogla več se še dlje potajevati.

Skrbelo jo je, da bo gospod kurat nejevoljen zavoljo več kot celoletnega prikrivanja, se mu je pa obraz razjasnil, kakor bi hotel reči: »Prav sem domneval, da si nedolžna.«

Ponudil se je, da jo reši ječe, če mu Pavla izjavi izven spovednice, da ni kriva.

Ne, ne, ne. Pogubila bi moža in osramotila sebe z očitkom, da ni znala nesti križa do konca.

»Odrešila bi pa očeta in mater,« je ugovarjal spovednik.

Pavla se je zgrozila. Pa je začela kakor otrok moledovati, naj bi gospod kurat obvestil očeta, če bi res legel na smrtno posteljo, o hčerini nedolžnosti.

Kurat Janez Bizjan ni odbil prošnje. Le pripomnil je, da bi kaj takega pač ne bilo tako preprosto in pa da se že še pogovorita, če bo res skrajna sila.

Pavla se je oddahnila. Pa jo je vprašanje, če je njen mož, doktor Andrejčič, vreden tolikih žrtev, še bolj pritisnilo k tlom. Spomnila se je, da gospod kurat gotovo pozna Filipa vsaj iz prerekanj po časopisju, ki so se morda, odkar ona več ne more slediti zunanjemu življenju, še bolj zaostri. Po dokajšnjem premolku je odgovorila: »Mislim, da je vreden.« Pavlin šepetajoč glas je bil poln dvoma.

Vendar je Pavla naslednje dni čutila polajšanje svojega bremena in je zdravniku sama izjavila, da se smatra sposobno za temnico. Sedaj pa, ko je stala skoraj tik pred njenimi vrati, je omahovala, da se je morala oprijemati.

Sestra Serafina je sedla za orgle in zbor je čakal pripravljen, da na njen mig zapoje. Pred božjim grobom se je nizko, kakor bi res vstajala iz globin, oglasila aleluja. Pavlo je stisnilo v grlu. Njen glas je bil votel, moten in ubit. Pa se je premagala dobri sestri Serafini na ljubo in je kljub temu zapela:

»Zveličar naš je vstal iz groba,
vesel prepevaj, o kristjan.«

Pavla je hodila pred nebom, ki so ga nosili pazniki, in ni videla ne angelcev, naslikanih na stropu, ne Amorjev s polnimi tuli pušic na stebrih, mimo katerih je šla po stopnicah navzdol. Večno zaklenjeni izhodi iz jetnišnice so bili na stežaj odprti. Za kipcem vstalega Zveličarja se je vila procesija mimo častitljive grajske lipe, skozi drevored in za vrtovi čez mostiček na travnike in zavila pri kapelici pod hribom nazaj po drevoredu. Kakor svobodni so hodili praznično oblečeni pari kaznjenk, le tu pa tam se je na robovih pod Svetim Petrom zalesketal bajonet. Orožniki so zdaleč pazili, da bi katera izmed kaznjenk ne ušla.

Pavla se je opotekala v zboru in pela, pela, pela, dokler ji na povratku tik pri kamnitni mizi ni vzela glasu pesem:

»Dan presvitli, dan veselja,
srčno mi pozdravljen bod'.«

Nevede se je prijela za roko ciganke Kati, ki je isti hip tudi obmolknila.

Minilo je vstajenje v kaznilnici, zvon pa je že vabil k vstajenju v župni cerkvi. Počili so topiči in strelji so odjeknili od gora. Potrkavanje je zadonelo iz lin, se razlilo čez oživljajoča se polja in pribrenelo tudi v zadnji kotiček kaznilnice. Obmolknilo je prav takrat, ko je kaznjenka Pavlina Andrejčič stopila pred sestro Huberto z dvema odejama pod pazduho na dolgi spodnji hodnik. Nog skoraj ni mogla več privzdigovati. Na koncu hodnika, ko je zavila k samotnim celicam, se je okrog vogala

opotekla. Sama ni vedela, kdaj je zdrknila na kolena in s povzdignjenimi rokami zaprosila: »Sestra Huberta! Ne v zadnjo celico. Tam straši.«

»Vas v zadnjo celico!« Sestra Huberta je bila kar užaljena: »Do smrti bi si ne odpustila. V to vstopite. Ne bo tako grozno.«

Pavla se je ozrla po lesenih tleh. V kotu je stal vrč vode, poleg njega pa hlebček kruha. Nezakurjena peč je bila čudno okrogla. Nalagalo se je vanjo s hodnika. Pošastno se je režala za njo vdolbina za nočno posodo, od zunaj zaklenjena s težko ključavnico. Okno, visoko pod stropom, je bilo zatemnjeno z močnimi lesenimi naoknicami.

Pavla je vstopila. Nuna ji je pomagala razgrniti odeji. Pavla je obstala na njih robu. Slišala je še opomniti sestro: »Andrejčič! Če se vam bo zdelo, da vam je neznosno hudo, vam svetujem, da molite.« Pavla je samo prikimala.

Skoraj neslišno je odšla sestra Huberta. Vrata je zapirala počasi. Zarožljali so ključi in zastrla se je še linica v vratih, skozi katero je prihajal zadnji žarek svetlobe. Zunaj je bil še dan. Pavlo pa je zagnila trda tema. Pokleknila je, padla na obraz in zaihtela: »O Bog, o Bog, o Bog.« Vlile so se ji solze in glas ji je zadrgetal: »Fiiilip!«

Na Veliko noč ob šestih zvečer je prišla Pavlo, ki je bila bolj mrtva kakor živa, rešit iz temnice bivša njena sošolka sestra Ksaverija. Obe sta glasno jokali. (Dalje.)

Tone Čokan | Postaja na romanju

Romarsko palico sem ob duri prislonil in v tvojo tiho stopil
domačijo.

V sobi biló je, kot da bi daljni zvonovi v majski mrak peli
mirno Ave Marijo.

Na mizi je vabil kruh bel, ogenj žarel je v kaminu.

Po sobi je plaval vonj po roženkravtu in tebi in opojnotrpkem
rožmarinu.

Kot žlahtno kadilo pred božjim oltarjem so se dvigale
najine misli v molitvi vdani.

Nama biló je, kot da nič, nič okoli naju s tega svetá ni.

Pa če romarsko palico vzel bom kdaj zopet v roké,
če se mi cilj bo zopet odmaknil za daljne, večerne goré,
me vabil bo kruh, me opajal bo vonj, videl kamina bom svit,
najine misli spredaljne, vse, vse ostalo bo v meni živó
kot spravljičen privid.

Janez Jalen | Ógrad

Temni nagelj.

Razbohotilo se je cvetje v vrtu. Ogrevalo ga je visoko poletno sonce. **RZ** zeleno popleskano škropilnico v roki je Pavla stala ob okroglem, iz klesanega kamna zidanem tolmunu na obsežnem, z visokim zidom ograjenem cvetličnem in zelenjadnem vrtu kaznilnice. Kakor poudarjeno začrtan križ so se razhajale skozi cvetje in zelenje od kamnitnega, z vodo napolnjenega kolobarja na vse štiri strani široka, z belim peskom posuta osrednja pota in se cepila v manjše križe in križčke.

Ves premočen je sredi tolmana čepel na zloženem, z zelenim mahom obraslem kupu kamenja bronast fantiček. Od starosti in mokrote je bil tu pa tam že tudi sam zelenkljat. V pridvignjeni roki je držal cev, iz katere so brizgali drobni curki vode v višavo, se razprševali in padali skozi pisano mavrico nazaj v tolmun. Pavla se je zagledala v valovito okrogle ude kipca. Spreletela jo je grenka misel. Njen otrok bi bil sedaj nekako prav tako velik. Ta mesec bi skoraj gotovo živela nekje pri morju. Ni si znala prav predstavljati slasti, ki bi jo užila, če bi mogla kot mati, sama oblečena v kopalno obleko, čofotati v gorki vodi ob morskem bregu z otrokom, ki je bil komaj dobro shodil. In to bi bilo kar gotovo res, če bi ne bil Filip — —

Iz vode se je pognala riba, na poti od hlevov pa je zacvilila samokolnica. Ciganka Kati je peljala gnoj za spraznjeno gredico, ki so jo kaznjenke preobračale z ravnimi lopatami in jo urejevale, da pod noč nasade nanjo novo zelenjad.

Dasi je sonce stalo že precej visoko, se je vrt še vedno kopal v obilni rosi. Vz dolž potov so se za ravno pristriženim robom zelenike vrstile enakomerno vsaksebi zasajene vrtnice. Čeprav je z njih cvetjem sestra zakristanka pridno krasila oltarje v kapeli, se je dokaj cvetov usulo tudi na vrtu. Kakor bi celo pota cvetela, so se odražali raznobarnvi odpadli lističi na belem pesku.

Pavla se je sklonila in vrgla z roko iz tolmana čebelo, ki je bila prišla pit, pa je padla v vodo. Utegnila bi utoniti. Pa četudi bi Pavla prav zagotovo vedela, da se ji posreči priplavati h kraju, bi rešila pridno živalco. Počemu naj bi se mučila do skrajne upehanosti.

Pavla je opazovala čebelico, kako si je otresala krilca in odletela. Kaj hitro jo je zgubila izpred oči. V vonju cvetja, ki ga je bil dahnil vanjo rahel veter, se je pričela Pavla primerjati s pravkar rešeno čebelo. Iz varnega samostanskega zatišja je priletela k tolmunu ljubezni in se hotela iz njega napiti. Je pa padla v jezne valove življenja. Za njo ni roke in je tudi ne more biti, ki bi jo zajela z vodo vred v perišče in ji

pomagala na trdna tla. Sama mora plavati k bregu, kjer jo čaka novo življenje. Ne sme omagati in utoniti. Zavoljo očeta in matere ne sme. Pa tudi zavoljo Filipa ne, čeprav se je bila na veliko noč v temnici namenila, da se morebiti več ne vrne k njemu. Kaj hoče. Samo sebe bi grdila. Ljudje bi rekli, da jo Filip več ne mara. In pa: ljubezen vse prenese, vse pretrpi. Kakor bi se ji bila zajedla v korist, se je prestane groze v temnici še vedno plašno spominjala.

Z obrazom obrnjenim v tla, je Pavla dolgo ležala na obeh odejah, na kateri je bila legla, ko jo je bila pri belem dnevu zagrnila trda tema. Čelo je naslanjala na lakti, sedaj na levo pa spet na desno, kakor ji je bila pač katera roka zaspala, da jo je morala premenjati. Misliti ni mogla nič. Preveč jo je bilo strah teme. Zoper njeno voljo je telo večkrat zadrgetalo. Podrgetavalo je v čimdalje krajših presledkih. Iz oči pa so ji lile solze in močile zoprno vonjajočo odejo.

Že dokaj obnemogla si je Pavla nevede otrla solzen in ves vlažen obraz v vogal pregrnjene odeje. Resasta volna jo je zbodla v nežno polt in jo zdramila iz onemoglosti. Od gnusa se je zdrznila. Spomnila se je, da se je najraje v prav isto odejo pred njo brisala že marsikatera kaznjenka. Pokleknila je in se dotipala do stene. Z dlanmi oprta v hladni zid je čakala, da bi slišala biti uro. Zunaj pa je bilo vse tiho. Čas se je vlekel v neskončnost. Pavlo je pričel boleti hrbet in omagovala so ji noge. Zavedela se je, da zastonj upa. Dognala je, da doneči udarci kladiv ob bronaste zvonove ne morejo prodreti v tesno zaprto samotno celico. Čemu bi se še dalje varala. Obrnila se je naokrog, sedla in se s hrbtom naslonila na zid.

Kot samostanska gojenka je včasih iz domotožja z drugimi vred štela dneve in ure in celo četrti, kdaj se prično počitnice, da jo zopet odpelje vlak v sončna Brda. V najhujši grozi, ki jo je bila doletela doslej v življenju, je pa za njo čas obstal. Niti tega ne more vedeti, če je še dan ali že noč.

Pavla je tanko prisluhnila. V vsej veliki hiši se ni nič ganilo. Pavla ni mogla več dvomiti, da je zunaj gluha noč in da je morebiti ura že enajst, ura strahov. Čim bolj si je dopovedovala, da strahov ni, tem bolj jo je postajalo groza, ki jo je večala še zavest, da je v vsem dolgem oddelku samotnih celic popolnoma sama. V počaščenje vstalega Zveličarja so se vsem drugim kaznjenkam odprla vrata teme, njo pa so kakor živo pokopali v grob. In kaj, če se strah, ki v zadnji celici ne bo našel žive duše, priplazi k njej? Pavlo je zmrazilo. Po vsem životu jo je oblila kurja polt. Vstala je. S predse stegnjenimi rokami je podrsajoče odta-vala proti nasprotni, prazni steni. Tam, se ji je zdelo, bo še najbolj varno. Ne okna ne vrat ni bilo blizu in tudi nagnusne dupline in peči ne, da bi se morebiti strah ne priplazil po dimniku navzdol in jo objel s svojimi

pošastnimi rokami. Hotela je biti predvsem varna v hrbet in se je spet naslonila na hladni zid. Roke je razprostrla, da se je prepričala, če morda ne stoji preblizu prednjega ali zadnjega kota. Tako bi ji rablji raztegnili roki, če bi jo pribili na križ.

Kakor bi se bili prišli posmehovat po nedolžnem križani, so se iz teme zarežali spačeni obrazi. Da bi jih ne gledala, je Pavla zamižala. Skaženi človeški prividi so skopneli. Jasno pa je videla prihajati naravnost proti sebi izbrano oblečenega in veselo nasmejanega doktorja Filipa Andrejčiča, svojega moža. Roke so ji omahnile. Naglo je skrčila prste v pesti in si jih pritisnila na prsi. Srce ji je burno utripalo. Glasno je poočitala: »Filip! Le kako se moreš smejeti?« Čudno votlo je odjeknila njena tožba od praznih sten. Zamrla je v vsesplošni tišini. Pavline misli pa je vzvalovila do krvaveče bolečine.

Filip! Kje neki se mudi sedaj? Se li kaj spominja, kaj je po razsodbi njegovo ženo zavoljo njega doletelo na letošnjo veliko noč?

Ob dozdevni uri strahov v hladni temnici je bilo Pavli razodeto, česar se do takrat ni nikoli domislila. Vedela je, da bi moral njen mož, če ni tega storil doslej, vsaj te praznike sam od sebe in od nikogar priganjan iti v Brda k njenim staršem in se ves razodeti. Če se boji očeta, naj bi se zaupal materi, ki ni ugovarjala proti njegovi snubitvi in mu je bila koj od vsega početka naklonjena. Brez njene prikrite potuhe bi ona najbrže ne postala nikoli Filipova žena in še manj kdaj kaznjenka v Begunjah. Kakor je mama znala takrat urediti njemu v prid, tako bi umela tudi sedaj vse prav uravnati in nje bi več ne skrbelo, kako naj sporoči očetu, naj je nikar ne obsoja.

Misel na starše je Pavlo za hip umirila. Vsi prividi so zginili. Zavedela se je, da jo v hrbet močno mrazi. Opogumila se je in stopila korak od zidu.

Utegne se pa zgoditi, je premišljala naprej, da se Filip nič ne bo spomnil nanjo, da se ne bo oglasil v Brdih in da bo praznike preživel v veseli družbi. Če to kdaj zve in dožene, se po prestani kazni več ne vrne k njemu.

Zunaj je od svetega Petra navzdol zamolklo zahrumelo. Pavla se je prestrašila in se stisnila nazaj k zidu. Hrup je naraščal. Naenkrat pa se je okno potreslo, kakor bi se bil zaletel vanj velik netopir. Pavla je zakričala in planila skozi temo nazaj proti odejam.

Zgrešila je smer, zadela v nasprotno steno in se udarila na čelo.

Preplašena od ponovnega butanja v okno je počenila na tla. Plazeč se po vseh štirih je dokaj dolgo iskala, preden je našla svoje zasilno ležišče. Ves čas pa jo je podila misel, da jo strah preganja zavoljo namer, da se več ne vrne k možu. Vsa preplašena si je zavila čez ruto še predpasnik in se zaodela čez glavo. Bilo jo je strah, da je komaj

upala dihati. Večkrat je poskusila moliti, pa se je vselej koj zmedla. V okno pa se je zaganjalo, kakor bi hotel vampir vdreti k njej in ji izpiti kri. Za drobno lučko, ki bi ji jo kdo prižgal, bi dala pol življenja. Čas se pa ni hotel nikamor premakniti. Pavla je mislila, da skoprni.

Pod Pavlo je zamolkel grom potresel tla. In še eden in še eden. Hkrati je pa pribrnelo v temnico potrkavanje. Zvonov se še svoj živ dan ni Pavla tako razveselila kakor tokrat. Iz bližnjega stolpa župne cerkve so oznanili dan in vzeli strahovom vso moč. Pavla se je spet vsaj približno znašla v času. Groza jo je minila. Vstala je in komaj slišno zapela:

»Dan presvitli, dan veselja,
srčno mi pozdravljen bod!«

Pavla je zajokala, pa ni vedela, ali od bridkosti, ali od veselja, da je rešena izpod oblasti strahov. Bilo ji je mrz. Pričela je topotati z nogami in zamahovati z rokami. Potem se je previdno dotipala do vdolbine za pečjo. Bala se je, da ne bi segla z roko na notranjo stran nočne posode.

Ne, kruha ni mogla jesti, srknila pa je požirek vode. Varno je postavila vrč nazaj na tla, v okno pa je spet buhnilo. Sedaj je Pavla spoznala, da se je ponoči veter zaletaval v okno, njo pa je bilo po nepotrebnem do smrti groza.

Pavla je pričela moliti. V temnico so prihajali pridušeni glasovi. Kaznilnica je vstajala k prazničnemu življenju. Pavle se je pa lotil kašelj. Nadlegoval jo je ves dan in čimdalje huje.

Do skrajnosti omagana je Pavla legla na resasti odeji. Rada bi trdno zaspala, pa se ji niti zadremati ni hotelo. Tik preden so se odprla vrata in je večerna svetloba prepodila iz celice rabeljsko temo, si je bila Pavla zaželela umreti.

Še isti večer je sestra prednica odredila, da mora kaznjenka Andrejčič takoj v bolnišnico. Ob lipovem čaju, za katerega je bila cvetje pomagala sama natrgati, je prebirala pismo, v katerem je za veliko noč sporočala mama svoji preljubi Pavlici, da se ji je le posrečilo pregovoriti očeta in jo prideta poleti oba obiskat. Kakor nebo jasnomodro pismo je večkrat zapovrstjo poljubila. Razglednico pa, na kateri ji je Filip voščil samo suhoparno veselo alelujo, bi bila najraje strgala in vrgla v peč. Pa niso več kurili.

Ko je Pavla prebolela angino, so jo po posredovanju gospoda kurata pridelili na vrt, kjer je nihče ni priganjal k delu. Prav danes bi težko pohitela. Pričakovala je obiska staršev. Mame se je zelo veselila. Snidenje z očetom jo je pa precej skrbelo.

Pavla je zajela s škropilnico vodo iz tolmana, se nagnila postrani in jo odnesla proti cvetličnjaku. Nič se ji ni mudilo. Celu ustavljala se je

in ogledovala posamezno cvetje: bele in modre zvončnice, osipajoče se make, vrtince nageljnov in košate zvončnice, razrasle georgine in še dokaj drugega cvetja, kateremu vsemu niti imena ni vedela. Ob jutranji steni cvetličnjaka je postavila škropilnico na tla. Ozrla se je nazaj po vrtu. V soncu in rosi so se prelivale barve prek cvetočih gredic. Prav na drugem koncu so kaznjenke trgale stročji fižol. Kati in vrtnarica, sestra Hiacinta, sta pa ob gorkih gredah luščili grah.

Pavlo je cvetoči vrt omamljal. Kar nekako pozabila je, da mora zaliti nageljnom. Počasi se je obrnila naokrog in obstrmela pred zagorelo rdečim plazom, ki se je spuščal po steni navzdol. Prav na sredi je ugledala tri velike temne cvete, kakršnih še svoj živ dan ni nikjer videla. Hkrati ji je prišlo na misel, da je zunaj dokaj vesele ljubezni kakor veselo cveto vsi drugi nageljni, njena pa je podobna temnemu cvetu. Ko bi vsaj vedela, če bo njeno izgorevanje kdaj nagrajeno. Morebiti pa od vsega dolgoletnega trpljenja ne bo ostalo nič drugega kakor kupček pepela, ki ga prva sapica razpihne.

Pavla je pristavila nizke stopnice, da je mogla doseči dokaj visoko od tal postavljene lončke. Temnemu nageljnu je prilila nazadnje. Počasi, skoraj po kapljah, je tekla voda iz cevi škropilnice. Sproti je pronicala s površja h koreninam. Pavli se je zdelo, da črna prst vpija njeno srčno kri. Stopila je nazaj na tla, pospravila stopnice in škropilnico in s povešeno glavo odšla proti gorkim gredam.

»Sestra Hiacinta! Zalila sem, kaj naj delam zanaprej?« Pavlin glas je bil moten. Nuna, po letih bi bila lahko njena mati, jo je zaskrbljeno pogledala: »Pa se niste menda spet prehladili, Andrejčič?«

»Ne, nisem se, častita.« Pavla je spet spregovorila jasno. Ni mogla prikriti, kako dobro ji je dela materinsko prijazna beseda. Dobrohotno se smehljaje je sestra vrtnarica odredila, da naj Pavla s škarjami obreže georginam ovelo cvetje, ki kazi vrt. Odkazanega ji dela se je Pavla razveselila. Sama bo med rožami. Odhitela je v cvetličnjak po košaro in škarje.

Pavla je pričela obrezovati pred čebelnjakom. Čebele so hrumele prek nje. Nič se ni bala, da bi jo katera pičila. Zato so pa nekatere kaznjenke včasih znale pikati z jezikom strupeno kakor ose. Pa zadnje čase niso upale biti več drzne. Opazile so, da nune s Pavlo ravnajo kar najbolj prizanesljivo. Nobeni drugi kaznjenki bi ne dovolile hoditi tako svobodno po vrtu, kakor sme ona. In večkrat jo katera pogleda, kakor jo je prej sestra Hiacinta. Oči jasno povedo, da ne verjamejo v krivdo Pavle doktor Andrejčičeve.

Pavla je pričela poltiho peti. Spremljal jo je brenčeči zbor čebel. Košara pa se je čimdalje više polnila z odcvelimi in ovelimi cveti.

Bližajoči se koraki po pesku in umerjeno pritajevana govorica so Pavlo predramili iz zamišljenosti. Po hoji je spoznala, da ne prihajajo sestre, še manj pa kaznjenke. Dvignila je glavo in pogledala. Roka ji je sama spustila škarje v košaro med odrezane georgine. Proti njej so prihajali sestra Ksaverija in mama, za njima pa Novakova Minca in oče.

Pavla je za hip obstala. Potem sta pa obe hkrati, ona sama in mama, pohiteli naproti druga drugi. Segli sta si v roko in se poljubili. Roki se kar nista hoteli razkleniti. Gledali sta se v oči, reči pa nobena ni vedela nič. Celo na očeta, ki je stal poleg in čakal, sta pozabili. Sam je moral opozoriti nase. Spregovoril je in voščil: »Dober dan, Pavla!«

»Dober dan, tata!« Pavla je očeta poljubila na lice, čeprav je bila to navado že opustila, odkar ni več hodila v samostanske šole. Oče ji je poljub vrnil. Da bi pa prikril, kako nerodno mu je, ko stoji pred njim njegov edini otrok v kazenski obleki, je brž pripomnil: »Vrtove pa imate urejene kakor nobena druga graščina ne. Seveda. Dovolj rok.«

Pavla je brž pokazala, kako je obrezovala georgine. Oče se je pa bridko nasmehnil: »Vidim, da si pridna. Polno košaro cvetja si bila že nabrala. Samo uvelo je. Doma si trgala vedno samo najlepše razcvelo. Seveda. Tukaj je pa tako veselje prihranjeno drugim.« Po njegovem gladko obritem obrazu se je razlila bolestna grenkoba.

Bolj, da ga potolaži, kakor pa je bilo res, je Pavla povedala: »Tudi jaz smem včasih trgati sveže cvetje.«

Oče se je začudil: »Tako.« Videti pa je bilo, da nič kaj trdno ne verjame.

»Gospod Gradišnik!« je pristopila Minca: »Najbolj prav bo, če greva midva kar sedaj gledat konje in živino. Pavla in mama naj se pa ta čas pogovarjata. Saj veste, da so ženske rade včasih same.«

»Kakor veste,« je bil oče koj voljan. »Saj v takile hiši se tisti, ki je ni dobro vajen, kar ne zna in ne upa nikamor obrniti. Le nerodno mi je, gospa Potočnikova, ko imate toliko sitnosti z nama. S kočijo ste naju prišli iskat na Brezje, spremljate naju in še kosit da morava k vam, ste rekli. Vse preveč. Kdaj vam bom povrnil.«

»Vam nič ne posojujem,« je Minca odvrnila ljubeznivo in odpeljala Gradišnika proti gospodarskim poslopjem.

»Pavla!« Sestra Ksaverija je skoraj šepetala: »Vidve z mamom pa sedite na klop pod kostanji. Jaz bom sicer blizu, pa zavoljo mene si lahko tudi kaj bolj tiho povesta.«

»Hvala!« Pavla je spoznala, da sta sošolki Minca in sestra Ksaverija obisk njenih staršev skrbno pripravili. Ganilo jo je. V očeh se ji je zalesketala solza. Hitro je prijela mamom pod roko in jo odvedla po belem pesku, med vrstami cvetja v najbolj zatišen kot na vsem vrtu. Sedli sta na zeleno popleskano klopcu.

Obe, mama in Pavla, sta prav do zadnjega dobro vedeli, kaj vse bi se morali pogovoriti. Sedaj pa, ko sta sedeli tesno druga ob drugi, si nista vedeli nič povedati. Mama je odprla torbico, odvila iz papirja ocvrto piško in jo s potico vred položila hčeri v naročje: »Jej, Pavlica!«

»Nisem lačna,« se je branila Pavla. Spomnila se je, kako sta vsake počitnice z materjo poromale na Sveto goro in jemali s seboj prav isto za popotnjo, kar ji je bila sedaj mama prinesla za priboljšek v begunjsko kaznilnico. Poiskali sta si miren prostor, sedli na pregrnjeno ogrinjajočo, se razgledovali na Gorico pod njima, na zoreče vinograde in na hribe naokrog. Takrat Pavle ni bilo treba prav nič siliti, naj je. Danes jo je pa stiskalo v grlu in ji jed res ni dišala. Mama je pa spet zaprosila: »Vsaj poskusi, da mi poveš, kako sem spekla.«

»Če boste še vi pomagali,« se je vdala Pavla.

»Za naju z očetom imam še drugega dovolj s sabo. Pa če želiš, mi pa odreži košček potice. Prav malo.« Mama je z roko pokazala, koliko naj ji da.

»Imate nož?«

»Ne, nimam. Oče ga ima. Si mar ti svojega zgubila? Saj sem ti ga dala s sabo.«

Pavla je pogledala v tla: »Res ste ga, pa so mi ga odvzeli koj prvi večer. Spravljen je z obleko vred. Nožev nam tukaj ne zaupajo. Počakajva, da se vrne atej.«

»Nikar,« je oporekala mati. »Bilo bi mu še teže, kakor mu je, ko bi videl, kako te na vse konce in kraje omejujejo.« Mati je segla hčeri v naročje, odpodila muho, ki je bila sedla na jed, in pričela kar z roko raztrgavati piško in lomiti potico. Pavla je gledala vstran in mater je zaskrbelo: »Morebiti pa sedaj ne smeš jesti.«

Preden je Pavla mogla odgovoriti, je pristopila sestra Ksaverija in smehljaje povedala materi: »Gospa! Pavla se tako lepo vede, da ji marsikaj dovolimo, česar bi kateri drugi ne.« Mama je hotela vstati, da se zahvali, pa jo je nuna pridržala. Kakor vsej svoji družini v opravičilo je potožila: »Vedno je bila pridna in kar ne morem razumeti, kako da nas je doletela ta nesreča.«

Da zamoremo božja pota le redkokdaj prav presoditi, je pripomnila sestra Ksaverija in odšla proti cvetličnjaku.

Pavlo je zamikalo, da bi mami povedala, kako le zavoljo moževe krivde prestaja vse nevšečnosti kaznjenk. Pa si je premislila. Le toliko je prosila mater, naj jo pri očetu zagovarja. Da mu že vse pove v pravem času. V isti sapi pa je že vprašala, če se Filip kaj oglašja v Brdih. Zvedela je, da ga že dolgo ni bilo, letos še za veliko noč ne.

Pavla je prebledela in odložila piško in potico. Niti grižljaja bi ne mogla več zaužiti. Mama jo je začudeno pogledala. Zaskrbljeno jo je

prijela za roko in jo pričela povpraševati po zdravju. Da se sedaj dobro počuti, je odgovorila Pavla. Na veliko noč se je bila pa močno prehladila. Mama je hotela vedeti, kje in kako. Če jo je dež zmočil na vrtu, ali je morebiti kje stala na prepihu. Pavla ni hotela nič določenega povedati. Prestane groze v temnici bi materi ne izdala za vse na svetu ne. Kakor nedoraslo dekletce jo je podučevala mama, kako mora nase paziti, in je spet in spet poskušala zvedeti, zakaj je hči zbolela. Iz zadrege je Pavlo rešil oče, ki se je vrnil v sredi med Minco in sestro Ksaverijo.

»Preklicano imajo lepo živino, Justina, in koliko,« je Gradišnik brž povedal svoji ženi, kaj je videl v hlevih. »Saj ima pa tudi skoraj vsak rep svojo deklo.« Žena je koj opazila, da je možu hudo, ko se je prav ob Pavlini nesreči, kljub temu da ni mogel rešiti hčere, njegov hlev razredčil. Brž je obrnila pogovor drugam. Pokazala je na roko Novakove Mince, se začudila in vprašala: »Gospa, kje ste pa dobili tako lep in tako temen nageljnov cvet? Nisem še videla doslej takega.«

»Tudi jaz ne,« je odgovorila Minca: »Sestra Ksaverija ga mi je dala. Z rojstnega doma je prinesla vršič in ga je vsadila. Lepo se razrašča in tri cvete ima letos. Za njo samo enega, za vašo Pavlo drugega in zame tretjega. Jaz sem si svojega odtrgala. Položim ga svojemu Tinčku v zibel. Temnemu nageljnu pa porečemo odslej naprej nagelj treh sošolk. Prva je nuna, druga je mati, tretja je pa menda križana ljubezen.«

»Minca!« se je vnemirila Pavla in vstala. Da naj oče sede, je zaprosila, pa ni maral. Ljubeče je stisnil Pavlini obe roki v svoji, pogledal hčeri naravnost v oči in spregovoril:

»Pavla! Ne bom ovinkaril, kakor nisem vse življenje ne. Oba se mami zahvaliva, da je izmoledovala najino svidenje. In sestri Ksaveriji in gospe Potočnikovi prav tako. Pod cvetočim temnim nageljnom sta mi obe zatrdili, da nobena ne verjame v tvojo krivdo. In ko sem pogledal v skoraj svetniški obraz sestre Ksaverije in vprašujoče zrl v odločne poteze gospe Potočnikove, se mi je razjasnilo, da bi bil moral namesto tebe nekdo drugi zgubiti svobodo. Nič ne odgovori. Že še pride čas, ko se pomeniva. Saj sedaj vem, da ga bom dočakal. Še danes zjutraj bi bil pa skoraj rajši legel v grob, kakor pa da sem te šel obiskat. Kar nič več se te ne sramujem. Sestro Ksaverijo pa prosim, naj da mami vršiček temnega nageljna. Vem, da bo pognal. In kadar mi bo hudo, se bom ozrl vanj in bom gledal v njegovih temnih cvetih tvojo križano ljubezen. In odslej zanaprej vedi, da če te vse na svetu zapusti, tvoj oče te ne bo.«

Visokorasli Andrej Gradišnik se je sklonil in vpričo vseh glasno poljubil svojega edinega otroka, gospo doktor Andrejčičevo, oblečeno v zaprsteno delavno obleko kaznjenk. Mati, sestra Ksaverija in celo Minca

so si brisale oči. Pavli pa je obraz od veselja žarel. Ječa je zanjo izgubila vso grozo. Oče sam ji je prišel odvzemat morečo skrb.

Po Gradišnikovi besedi so vsi dokaj časa molčali. Vse je bilo tiho, le čebele pred uljnjakom so glasno brenčale. Vmes pa se je mčšalo štropotanje vodometa v tolmun.

»Pa pojdimo trgat vršiček temnega nageljna!« Oglasila se je sestra Ksaverija. Njen glas je zazvenel, kakor bi bil povabil droben zvonček iz čistega srebra.

Pavla se je oprijela očeta in ga vodila po daljši poti mimo vodometa proti cvetličnjaku. Na obeh straneh poti je dehtelo cvetje. Nikamor se jima ni mudilo. Pogovarjala sta se o rožah. Večkrat je Pavla začutila, da bi ji oče še nekaj rad povedal, pa se zadržuje. Obljubil je celo, da ji bo kmalu kaj pisal. Doslej ji še nikoli ni. Vedno le mama.

V dokajšnjem presledku za očetom in Pavlo je sestra Ksaverija nabirala šopek za mamó. Pavli še nikoli ni bilo tako dobro v kaznilnici kakor tačas.

Pred temnim nageljnóm so se spet vsi zbrali. Sestra Ksaverija je poklicala Pavlo, naj si tudi ona odtrga svoj cvet. Pavla se je obotavljala. Kaj bi z njim. Pa si je domislila. Odtrgala je sveže razcvel nagelj in ga zataknila očetu v gumbnico. Večjega veselja bi mu ne bila mogla napraviti.

Vršiček, ki naj, prinesen iz Begunj, vzkali, se razraste in cvete v sončnih Brdih, je Novakova Minca mami zavila v vlažen mah, ki ga je bila vzela iz napajališča pred čebelnjakom. Opomnila je hkrati, da je čas obiska že davno potekel. Vedela je, da bo kmalu poklical zvonec, pa ni marala, da bi oče in mati videla, kako se bo Pavla vstopila v vrsto z drugimi kaznjenkami in odšla k obedu. Pred njo in za njo pa bodo rožljali ključi in odklepali in zaklepali vrata.

Sredi dehtečega cvetja so si segli v roke, se poljubili in se razšli.

Pavla se je vračala nazaj k svojemu delu mimo vodometa. Ped dolga postrv se je bila previsoko pognala za muho in zdrknila na suho. Krčevito se je premetavala po pesku. Pavla jo je pobrala in vrgla nazaj v vodo. Prav tako, se ji je zdelo, je danes oče rešil njo, ki je bila že v nevarnosti, da se zaduši.

»Klin klin, klin klin, klin...«

Oglasil se je zvonec. Pavla se je vstopila za par s ciganko Kati. Grede ji je naskrivaj stisnila velik kos potice in bedro piščanca. Daru se je ciganka razveselila kakor velikega bogastva.

Za oddelkom kaznjenk vrtnaric so spet porožljavali ključi. Na hodniku pred obednico je bilo hladno. Zunaj pa je duhtel v opoldanski pripeki prostran vrt. Temnega nageljna, na katerem je ostal samo še en sam cvet, cvet sestre Ksaverije, sonce ni več dosegalo. (Dalje.)

Janez Jalen | Ógrad

Bela golobica

Odkopnela je Reber. Kopnjava se je zajedala vsak dan niže v ravnino proti Savi. Odkrivala je pepelnatozelene ozimine in deteljišča, temno-rjave, nezasejane njive, meje med njimi in omrtvele travnike. Odjuga je zmeščala pota. V nekatere kraje se je udirala noga do gležnja.

Sneg je hitro jemalo tudi v gorah. Raz seče v Begunjščici in Dobrči so se belili samo še plazovi in zameti v meleh. Osojna Jelovica je bila pa še vsa do dna zasnežena.

Visoke vrhove skalnih gora je ob zadnjem dežju zapadel nov sneg. Čez dan so blesteli v soncu kakor posrebreni. Zjutraj in zvečer pa so se stapljali rožnatordeče z ozarjenim nebom. Prehoda z gore v nebo oko skoraj ni razločilo.

Reber je pričela rdeti. Razcvetalo se je resje. Kurjice so se na široko odpirale. Beka ob Begunjščici je razsipala obnožnino. Mačice v Vrbju na Blatih so se razpusstile. Veter je otresal lesko. Nad neprehodnim leščevjem v Gostem grmovju so plavale ob rahlih sapah rumenkljate meglice cvetnega prahu. Čebele so se hitro zalegale. Sestra Ambrozija, ki ji je bil izročen čebelnjak v oskrbo, se je nadejala obilnega pridelka voska in medu. Bala se je pa, da bi ne potegnil strupeni podsončnik, ki cvetje posmodi, da več ne medí. Nerada je bila nadležna. Včasih je služila v smleški graščini. Nazadnje se je pa le opogumila in zaprosila sestro prednico, rojeno grofico Lazarini, nekdanjo priljubljeno graščinsko gospodično v Smledniku, naj bi odredila, da bi vsa družina, častite sestre, kaznjenke in pazniki, odmolila vsaj en očenaš za še nadaljnje, čebelam ugodno vreme. Sestra prednica je skrb bivše dekle Agate pohvalila. Zaukazala je še isti večer zmoliti tri očenaše v zaprošeni namen. Sestra Ambrozija je izračunala, da je bilo vsega skupaj zmoljenih nekaj nad tisoč očenašev in se več ni bala neprijaznega vremena.

V Dobravo in v goščo pod Svetim Petrom so priletavale jate golobov. Selili so se še naprej na sever, dokaj jih je pa ostalo. Grulili so in snubili družice. Vzletavali so visoko pod nebo in se s pridvignjenimi perutnicami spuščali nazaj v vrhove smrek, kakor bi hoteli svojim izvoljenkam pokazati, kako izurjeni letalci so in da se ne bodo pustili ujeti sovražnemu skopcu. Naj se nikar nič ne boje. Skrbno bodo pomagali vzrejati mladi rod.

Razživeli so se tudi domači golobje. V jati so obletavali visoka poslopja, sedali na slemena, se bili s perutnicami za samice, v kolikor niso bili spárani že od lani in prejšnjih let. Pričeli so popravljati in znašati gnezda. Bela golobica je pa ostala sama. Zánjo je zmanjkalo druga.

Kuretino z golobi vred je od jeseni naprej oskrbovala Pavla. Prejšnja skrbnica, kaznjenka Koritnik, obsojena zavoljo dokajšnjega primanjkljaja v blagajni pošte, ki jo je bila opravljala, je tik pred prvim snegom izrabila precejšno svobodo, katere je bila deležna, in je pobegnila. V dolini se je sneg komaj dobro pokazal, v gorah ga je padlo nad koleno. Pobegnjenko so iskali orožniki na vse strani, pa je nikjer niso mogli izslediti. Že so domnevali, da je skočila v Savo. V kalni vodi seveda niso mogli dognati, če je res ali ne. Izkazalo se je pa vse drugače. Koritnik smrti sama ni iskala, zašla je pa prav blizu nje.

V Begunjščico je kot gost prišel na lov Herman Winkelmayer. Lovec Andrej ga je bil sit, koj ko ga je zagledal. Streljal je na vse, kar je migalo. Zadetih pa ni znal prav. Andrej je škripal z zobmi, povedati pa ni smel, kar bi bil rad. Bo že kako prav, si je mislil. Se vsaka reč unese in se boš ti tudi.

Nebo se je nevarno pooblašilo. Andrej je svetoval gostu, da bi odšla v dolino. Winkelmayer ga je z bojzljivcem ozmerjal. Hotel je kljub neugodnemu vremenu še ostati.

Do kože premočenega in vsega premraženega je Andrej pripeljal Winkelmayerja v Begunje in se ga znebil. Bi bilo vse prav, da mu ni Winkelmayer domov grede zastrelil na Planinici srne, za katero sta prišla dva zdrava srnjačka.

Težko je čakal lovec, da se je spet zjasnilo. S krpljami na oprtniku se je odpravil v Begunjščico. Ugotovil je, da zastreljena srna spet vodi svoj spodrastek. Winkelmayerjev strel jo je prijel samo v mehko. Razgledal se je še malo naokrog in se močno začudil na pol zametenim stopinjam, na katere je naletel. Ni si jih znal razložiti. Previdno je tipal za njimi in že od daleč videl, da so obstale pod košato smreko. Skoraj hkrati je opazil pod nizko visečimi, zasneženimi vejami konec krila, kakršna so nosile samo kaznjenke v graščini. Koj se mu je zazdelo, kaj se je bilo dogodilo. Pohitel je. S krpljami na nogah se ni še nikoli tako široko prestopal kakor tokrat.

Andrej je otresel sneg z gostih smrekovih vej. Olajšane mokrega bremena so se same od sebe vzdignile dokaj visoko. Ženska pod njimi se ni ganila. Lovec jo je prijel za roko. Začutil je, da pobegla kaznjenka ni še otrpnila, da pa že ugaša življenje v njej. Urno se je lotil dela. Sezul ji je premočene čevlje in nogavice, jo odpel čez pas in pod vratom in jo pričel drgniti s snegom. Dolgo se je trudil, preden je Koritnik odprla oči in zadihala. Začudeno je gledala lovca, si popravila obleko na prsih in tiho vprašala: »Kje pa sem?«

»Nazaj v življenje se vračaš.« Andrej je ponudil premrli kaznjenki žganja, jo spet obul in odvedel v koč. Zakuril je, da se je Koritnik ogrela

in za silo posušila. Tudi nasitil jo je, sam pa je ostal lačen. Vzel je bil le malo prehrane s sabo.

Pobegla kaznjenka je sama od sebe pričela pripovedovati lovcu, zakaj je zaprta. Da je res poneverila denar, je priznala, pa ga je zase le malo porabila. Poslala ga je fantu, ki da študira v Gradcu in se z revščino otepa. Ga pa ni maral sprejeti. »Prav je imel, če je res, kar pripoveduješ,« si je mislil Andrej, reči pa ni maral nič. Sedaj pa da je njen fant od pomanjkanja zbolel, kakor je zvedela naskrivaj za zidovje kaznilnice, je hlipaje pripovedovala Koritnik, ona pa ima še vedno skrit denar zanj. Mora priti do njega, da ga reši, če ne, ga pa hoče vsaj videti še, preden umrje. Teta na Koroškem ji pomore naprej v Gradec. Bila bi že davno pri njej, da je ni zapadel sneg. On, Andrej, ki je fant kakor malo takih in izveden lovec, naj jo prepelje čez gore. Da ga bogato nagradi, je obljubovala.

»Hm,« je spregovoril Andrej, »če tvegaš danes pot čez gore, te ne bo nikoli vzel ne tisti tvoj fant, o katerem mi nekaj natvežaš, pa tudi nihče drugi nikoli ne.«

»Kako da ne?« je bila Koritnik užaljena.

»Bi te še danes vzel plaz.« Andrej se je zasmejal.

Kaznjenka je za hip osupnila, pa je koj spet pričela moledovati, naj jo lovec sprevede na ljubeljsko cesto.

»Saj nisem na glavo padel,« je odločno odrekel Andrej: »Sicer si pa sama rekla, da tvoj fant denarja ni maral sprejeti.«

»Bi ga že poprosila, da bi si opomogel z njim.«

»Je pa dokaj bolj prav, če umrje, kakor da bi postal doktor za ukradeni denar.« Andrej se je pričel pripravljati na povratek.

»Oškodovana je bila država, ki ima dovolj in se nikomur nič ne pozna.« Kaznjenka je še vedno upala, da pregovori lovca.

»Vseeno,« je zarežal Andrej. »Krája je krája.«

»Ti boš kriv njegove smrti.« Koritnik je zajokala.

»Naj kar bom. Zavoljo tebe in tistega tvojega namišljenega fanta mi sveti Peter ne bo zapiral nebeških duri.«

Andrej je pričel priganjati. Koritnik pa nikakor ni marala nazaj v kaznilnico. Lovec se je kmalu naveličal prigovarjati. Zagrozil je, če noče zlepa z njim, jo priveže k tramu, da spet ne zaide v mraz, in bodo prišli orožniki ponjo. Oponesla mu je, da je grd in izdajalski. Andrej je vzrojil: »Koza neumna! Mar misliš, da sem te zato izkopal izpod snega, da bi si sedaj nakopal tvoje prismojeno zgrešeno življenje na svojo vest.«

Koritnik se je lovčeve grožnje ustrašila. Kakor pohlevna ovca mu je sledila po gazi v dolino. Med potjo je priznala, da si je povest o fantu res izmislila. Hotela je le s prikritim denarjem pobegniti v Ameriko. Pa sedaj uvidi, da bi brez Andrejeve pomoči niti do kaznilnice ne mogla več priti.

Odkritosrčno se mu je zahvaljevala. Lovec ji je pa začel pripovedovati, da jo je prav za prav rešil le pobijalski Winkelmayer. Saj drugače bi v takem vremenu on ne bil gazil v Begunjščico.

»Winkelmayer ni bil nikoli nič prida,« je posegla v besedo Koritnik.

Andrej se je začudil, kako da ga pozna. Pa ni maral spraševati. Vrag poznaj taka znanja! Morebiti sta bila z žensko celo zmenjena, da se snideta v Begunjščici. Za naprej je molčal in bil vesel, da se je pobegnjenke pri graščinskih hlevih znebil. Imel je občutek, kakor bi bil ves popoldan vodil za sabo na vrvici privezано lisico. Še dobro, da ga ni popadla.

Lovec Andrej seveda ni bil tiho. Ne toliko zavoljo kaznjenke, kakor zavoljo Winkelmayerja, ki se mu je bil za vselej zameril. Zdelo se mu je, da se maščuje za neotesanosti, katere je moral prestajati pred njim. Rekel sicer ni nič, ni pa nikoli pozabil namigniti, da utegne biti pri pobegu kaznjenke udeležen tudi Winkelmayer. Lovčevo pripovedovanje se je razlezlo daleč naokrog. Zvedela je sodnija. Pritihotapilo se je celo skozi debelo zidovje kaznilnice do ušes kaznjenk. Še preden je Koritnik prestala samotno celico, jo je sodišče znova zaslišalo. Zagovorila se je in se izdala, da ima res Herman shranjene poneverjene tisočake.

Oblast je napravila pri Winkelmayerju preiskavo. Delal se je hudo užaljenega. Roka postave mu je pa iz oprtnika, katerega je nosil na lovu v Begunjščici, potegnila skrbno zvito celotno žensko obleko s čevlji in klobukom vred. Prebledel je in se vdal. Za pobeg sta se s Koritnik dogovorila s pisemčki, ki jih je bil prenašal berač Tajček. Znal jih je pretihotapljati, kadar je čakal na hrano na porti in so zunaj zaposlene kaznjenke hodile h kosilu ali od kosila. Namesto v Ameriko se je Winkelmayer preselil v zapore v Gradiški. Nihče mu ni bolj privoščil kakor lovec Andrej. Iz Koritnik so se pa pričele kaznjenke norčevati. Pa je znala prevejanka zaobrtni žela proti Pavli Andrejčičevi, češ da se tudi ona samo hlina in da vodi nune za nos, kakor jih je znala ona sama.

Kaznjenke so si vso zimo namigavale, da bo Pavla na pomlad pobegnila. Najbolj strupen jezik je imela Lovšin. Včeraj je med odmorom zasikala v Pavlo: »Pri katerem ljubčku imaš pa ti shranjene nakradene tisočake?«

Še preden je Pavla vprašanje dobro razumela, je Lovšinki že odgovorila ciganka Kati: »Lažnivka!« Hkrati jo je udarila po ustih, da se je kaznjenki Lovšin pocedila kri. Besna je planila v ciganko in jo z obema rokama zagrabila za lase. Za Kati bi se bilo slabo izteklo, da je ni rešila Zemljak. Za kazen sta morali obe, Debelarič in Lovšin, v temnico.

Pavla vso noč ni zatisnila očesa. Dramila jo je misel, da vsakomur, ki njo vzljubi, prinaša nesrečo. Res da za vsega hudega vajeno Kati samotna celica ni tako grozna kakor za njo samo, pa vendar —

Z nekaj perišči slabšega žita v privihnjenem predpasniku je Pavla ob uri, kakor zadnje čase vsak dan, prišla pod golobnjak. Zahrumele so perutnice in Pavlo je obkrožila jata golobov. Vrgla jim je zrnja. Spustili so se na tla in hiteli pobirat natrošeno žito. Bela golobica pa ji je sedla na ramo in čakala, da se bo smela nazobati iz njene roke. Pavla je danes kakor pozabila na svojo ljubljenko. Preveč živo je videla samo sebe na trgu svetega Marka.

Na ženitovanjskem potovanju sta se s Filipom prvo noč ustavila v Benetkah. Zjutraj se jima ni mudilo vstati. Po skrbno izbranem zajtrku jo je Filip odvedel, držeč jo pod roko, ogledovat največjo znamenitost Benetk, slovečo stolnico svetega Marka. Na trgu so ju obstopili vsiljivi ciceroni, vajeni izrabljati darežljivost novoporočenih parov. S kupol in stolpičev, z zidcev in od vseposod so se pričeli zletavati golobje, da tudi oni poterjajo svoj delež od mladih zakoncev. Preden se je Pavla dobro ovedela, ji je že nekdo potisnil v roko papirnato vrečico koruze. Vrgla jo je perišče med čakajoče golobe. Spopadli so se zanjo, kakor bi vedeli, da morajo pohiteti, ker bodo koj priletele še druge lačne jate. Hitro je Pavli pošla kupljena koruza. Pa je Filip medtem že poskrbel, da je še dolgo lahko krmila golobe svetega Marka, češ da oblak golobov, ki se je spreletaval nad novoporočencema, pomeni srečo in blagoslov v zakonu.

Bela golobica se je presedla Pavli z rame na roko. Pričela jo je krmiti iz dlani. Grede se je s pozabljeno in zapuščeno samičko pogovarjala. Da je kar ne bo mogla pogrešati, kadar odide iz Begunj, ji je pripovedovala. Da jo odkupi in vzame s sabo in ji preskrbi druga. Pavla si je dvignila golobico k licu in jo posvarila, naj pazi, da je ne doleti kaj hudega, ko se je navezala nanjo, obsojenko. In je potožila snežnobeli ptici, da je prijateljica ciganka Kati zaradi nje v temnici, v strašni temnici, kjer v zadnji celici straši.

Bela golobica se je bila nazobala. Odletela je s Pavline roke nazaj na sleme hleva. Jata golobov se je pa še vedno prestopala po razhojenem pesku in pobirala zrnje, ki je bilo ostalo Pavlini ljubljenci. V soncu se jim je kovinasto spreminjalo perje. Raz nabreklo popje v kronah koštanjev pa je zadišalo po pomladi.

Pavla bi morala prav za prav oditi naprej po opravkih in se po-brigati za valeče koklje. Spet se je spomnila Benetk in svojega prvega dneva v zakonu. Oblak golobov na trgu svetega Marka naj bi pomenil srečo. Je Filip kar uganil. Res mora sedaj biti hvaležna sestri prednici, da jo smejo po njeni naklonjenosti v zapuščenosti obletavati golobje in da se more pogovarjati z nemo belo golobico. Kako pa naj bi bilo drugače, če je pa takrat v Benetkah krmila golobe za tuj, nepošteno pridobljen denar.

Pavla si ni mogla več tajiti, da se z možem čimdalje bolj razhajata. Obiskat je ne pride nič več. Piše ji na redke čase in še takrat vselej na kratko in hladno. Priznati je morala tudi sama sebi, da je za Filipa nekako omrtvela. Včasih se ji je celo čudno zazdelo, da je doktor Andrejčič njen mož. Po kratki pripombi očetovi, ki ji je bil pisal za božič obširno, uvidnosti in ljubezni polno pismo, je pričela otopevati. Tata je bil omenil, da je srečal Filipa v Gorici z Olgo Staničevo. Ni se jima izmikal, pa ga nista opazila. Sta bila preveč zaverovana drug v drugega.

Pavli se je takrat prvi hip zameglilo pred očmi. Spomnila se je, da je Olga Staničeva pred in še tudi po zakonu njenega moža rada videla. Ona pa jo je pogledovala od vrha navzdol, češ: Si ga lovila, pa sem ga le jaz dobila. Mene ima rad, tebe pa ne mara. Sklojena nad očetovo pismo je z vso grozo spoznala, da bi doktor Andrejčič nikoli ne bil poročil nje, če bi se bil nadejal v Gorici pri Staniču tolike dote, kakršno je upal dobiti pri Gradišniku v Brdih. Vsa ponižana se je Pavla za drugi dan javila na raport k sestri prednici, trdno odločena, da Filipa izda, obnovi proces, se sama vrne v svobodo, on naj pa gre za Winkelmayerjem v Gradiško. Kdo se bo potem komu zasmehljivo smejal, Olga njej ali ona Olgi?

Za gnojiščem na drugem koncu dvorišča je zakokodajsala kokoš. Odzvala sta se ji dva petelina hkrati.

Pred sestro prednico Pavla ni vedela kaj reči. Uvidevna nuna je pa sama uganila, zakaj je prišla. Velela je Pavli sestri in se je zazrla v njen izmučeni obraz. Pavla je povabila pogled. V pisarni je bilo vse tiho, le ogenj je prasketal v peči. Pavli je bilo žal, da se je prijavila na raport, pa je materinsko čuteče spregovorila sestra prednica: »Kaj ne, draga moja, pripomba o Olgi vas je zbolela?«

Pavla je molče prikimala in se spomnila, da je sestra prednica prej brala očetovo pismo kakor ona sama. Da že skoraj tri leta pozna vse njeno dopisovanje in da ji ne more ničesar prikrivati.

»Sedaj pa premišlujete,« je povzela sestra prednica, »da bi vrgli raz sebe breme, ki ga nosite.«

»Da, prečastita.« Pavla je z zasolzenimi očmi hvaležno pogledala sestro prednico in razbrala iz njenih oči, da govori z njo bolj prijateljica kakor predstojnica. Brez obotavljanja se ji je vsa razodela, bolj odkrito kakor bi se tāčas mogla materi. Pričeli sta se pogovarjati. In sta pretehtavali in preudarjali, kaj bi bilo bolj pametno in bolj prav. Vmes je prišla sestra Genovefa. Hotela je poročati ob redni uri o gospodinjstvu v kuhinji. Pa jo je sestra prednica odslovila in ji velela, naj se kasneje oglasi. Prav nič nejevolje ni pokazala obilno zaposlena sestra Genovefa. Prijazno se je nasmehnila Pavli, se priklonila svoji predstojnici in tiho odšla.

Pavlo je vedenje obeh nun vso pridobilo. Pozorno je poslušala, ko jo je sestra prednica opozorila, da je obnovitev procesa tvegan poskus. Najprej

da je ona sama predobra in premalo odločna, da bi z vso drznostjo kakor s trdo stisnjeno pestjo pred sodniki in porotniki in pred poslušalci, ki bodo, kakor je že skusila, odlična goriška gospoda, udarila po glavi svojega lastnega moža. Saj nič ne reče. Utegne se pa zgoditi, da se bodo sodniki modro držali, se delali nepristranske, v resnici pa samo razmišljali, kako naj sučejo pravdo, da bodo mogli oprostiti veljavnega doktorja Filipa Andrejčiča. Njej, kot brezčastni kaznjenki, bodo pač verjeli, kolikor bodo hoteli in kakor jim bo bolj kazalo. In potem advokati, mogočni govorci! Nazadnje pa še nerazsodni porotniki. Saj morebiti bodo sodniki, advokati in porotniki vsak zase prepričani o njeni nedolžnosti, pa bodo znali svojo vest, kdor je kaj ima, potolažiti z izgovorom drug na drugega. O seveda, če bi bil oče še tak mogočnjak, kakor je bil svoje dni.

»Da nas ni zadela nesreča, bi mene nikoli tukaj ne bilo.« Pavla je sunkoma prekinila prednico.

»Morebiti je za vas bolj prav, da ste prišli. Vaše življenje je bilo na laži zgrajeno in bi ostalo najbrže do smrti.« Sestra prednica se je prečudno zresnila.

»Pa saj Filip —« je skušala ugovarjati Pavla.

Sestra prednica ji ni dala izgovoriti do konca: »Če prav sodim, bo že Olga poskrbela, da ne bo več maral prevzeti svoje lastne krivde nase. Branil se bo in se bo tudi ubranil. Vi boste pa ostali zaznamovani za vse življenje in se nikdar več ne boste mogli vrniti k njemu. Prazno bi bilo potem tudi vsako upanje na pomiloščenje. Tako vas bom pa skušala čimprej rešiti.«

Pavla si je pritisnila robec, ki ga je že dalj časa mečkala v rokah, na oči, omahnila z obrazom na mizo in bridko zaihtela: »O Bog! o Bog! o Bog!«

»Le razjokaj se, otrok moj.« Sestra prednica je vstala, se sprehodila po pisarni, stopila k oknu in si naskrivaj tudi sama brisala solze iz oči. Potrpežljivo je čakala, da se je Pavla umirila. Potem je pozvonila. Hitro, kakor bi bila držala že za kljuko, je vstopila sestra Genovefa. Hotela je poročati, pa jo je prednica spet ustavila: »Kasneje, ljuba sestra. Prinesite prej za Andrejčič kavo in nekaj peciva.«

»Tako,« se je spet priklonila sestra Genovefa in odšla.

Pavla se je zravnila. Vstati še ni mogla. Preveč so se ji tresle noge. S široko odprtimi očmi je gledala sestro prednico, ki se ji je dobrohotno smehljala. Rada bi ji bila povedala, da se nobenega, tudi najdražjega darila svojega moža ni nikoli tako razveselila, kakor te, pravkar zanjo, kaznjenko, naročene kave, čeprav ni bila nič lačna. Pa ni našla prave besede.

V pisarni je bilo spet vse tiho. Še ogenj v peči je dogorel in ni več prasketal.

S kavo je prednica Pavli postregla, kakor bi bila njen gost in ne kaznjenka. Celo njen glas je bil ves domač, ko je vprašala: »Pavla! Vi radi berete, kaj ne?«

Pavla je pritrdila.

»Pa poznate Linhartov Veseli dan ali Matiček se ženi?«

»Poznam.« Pavla je prenehala jesti.

Sestra prednica se je narejeno hudomušno smehljala in hotela vedeti, če se Pavla še spomni stavka: »Pravica ljubi gospodo in sovraži siromaka.«

Sedaj se je tudi Pavla nasmehnila: »Razumem, prečastita.« Premišljeno je zanikala z glavo in zatrdila: »Ne bom obnovila procesa.«

Sestra prednica ni nič prikrivala svojega zadovoljstva. Skrila je roke v široke rokave svoje redovne obleke: »Take zamotanosti, v kakršne ste vi zašli, se srečno razpletajo le v romanih. V resnici redkokdaj.«

»Uvidim.« Pavla je posrebala zadnje kaplje kave in postavila skodelico nazaj na krožnik.

»Torej ste sklenili, ostati radovoljno še naprej pri nas?« Sestra prednica je pogledala Pavlo, kakor bi še vedno dvomila o njeni volji. Razbrala pa je z njenega obraza trdno odločnost, ki jo je Pavla koj potrdila še z besedo:

»Ostanem. Četudi prav do konca; vseh sedem let!«

»Ne bo treba.« Čez obraz prednice se je razlil izraz prepričano verne pobožnosti. S pritajenim glasom je zaprosila: »Pa še to urediva, da ne bodo pri nas preživeti dnevi za vas prazni, ljuba moja Pavlica.«

»Prosim.« Bolj kakor ves čas se je Pavla sedaj zavedala resnosti razgovora.

Kakor bi brala iz Tomaža Kempčana Hoje za Kristusom, je bivša grofica, sestra Gabrijela, prednica in predstojnica kaznilnice v Begunjah, nasvetovala za krivdo svojega moža zaprti gospe Pavli doktor Andrejčičevi: »Prenašajte vse nevšečnosti, ki jih morate prestajati in s katerimi vam ne moremo in ne smemo prizanesti, iz ljubezni do Boga — za spreobrnjenje grešnikov, med katerimi je tudi vaš gospod soprog.«

Vesela solza je zalesketala v Pavlinih očeh: »Častita sestra prednica! Gospod kurat vas je prehitel. Že davno me je speljal na to pot. Saj drugače bi morala — znoreti.«

Ugledna in daleč čez meje domače zemlje spoštovana usmiljenka grofica Lazarini se ni mogla več premagati. Z obema rokama je segla Pavli v roke: »O, kako sem vas vesela, gospa!«

Pavla ni bila nikoli častiželjna, a za nagovor z gospo bi se prednici najrajši na kolenih zahvalila.

Sestra prednica je pa Pavlo še bolj odlikovala. Očitno, da so vsi videli. Sama jo je spremila prav do hlevov med kuretino in golobe in se gredoč z njo prijazno pogovarjala. Prav na istem mestu, na katerem

Pavla sedaj stoji, sta se ločili. Pavla si je zaželela, da bi bila tudi tókrat dobra sestra prednica poleg nje. Poprosila bi jo, naj reši samotnega zapora njeno prijateljico, ciganko Kati. Gotovo bi jo uslišala.

Od goščav za Svetim Petrom je vzdolž Blatnice v zraku piskajoče prizvenelo. Hrumotno so se dvignili s tal zadnji golobje in se urno zaleteli v golobjak. Bela golobica na slemenu pa je obsedela. Tiho se je spustil k njej rdečkastomodrikast golob. Zagrulil je vse drugače, kakor znajo domači: »Hu, hu, hu.« Osamela golobica se je primaknila k njemu in se pustila pokljunčkati.

Da ji pokaže nenavaden par, je Pavla pohitela v hlev klicat sestro Izidoro, kateri je bil razposajen teliček pravkar umazal beli kornet. Póhorskega lovca hči je brž ugotovila, da si je belo golobico izbral za družico divji golob duplar in da bosta vselej drugod gnezdila. Pavli se je storilo hudo. Vedela je, da sedaj prijazne bele golobice ne bo mogla vzeti s seboj v Brda.

Zvečer na oddelku jo je pa minila vsa žalost. Ponosno vesela jo je pozdravila samotne celice že oproščena prijateljica ciganka Kati.

— — — — —
»Lob, lob, lob.«

Potočnikov Tinček je mahal v Pavlinem naročju z zdravo okroglo zalitimi rókicami in se smejal golobom, ki so prhutali okrog njegove glave. Njegova mama Minca ni vedela, koliko veselja je napravila svoji bivši sošolki, ko ji je prinesla pokazat prvorojenca in ga ji pustila, čeprav kaznjenki, péstovati. Sama je ogledovala s sestro Izidoro prašiče. Pavla se je vsa oživela v otroka. Pozabila je celo na bridkost, ki jo je glodala od včeraj. Zdravnik je bil odredil, da mora kaznjenka Debelarič takoj v bolnišnico. Lotila se je je bila sušica. Dolgo se ne bosta videli, če se bosta sploh še kdaj, čeprav bosta stanovali v istem poslopju.

»Loba kupil,« je bil podjeten Tinček.

»Seveda ga boš. Par tistih dobiš, ki jih izvabita bela golobica in udomačeni duplar. Lej! Pravkar sta se premenjala na gnezdju.«

Bela golobica je zadnje čase čimdalje bolj poredko prilétala k Pavli. Danes bi ji bila sedla na teme, pa se je zbala Tinčka v njenem naročju. Odletela je na sleme hleva. Snežnobelo je blestela v soncu.

Pavle se je pričela lotévati spet otožnost. Ne zavoljo golobice. Dušo ji je stiskala misel, da sama svojih otrok kar gotovo ne bo nikoli pestovala. Če bi se že tudi vse drugo uredilo, bi za zdaj za vse na svetu ne mogla leči s Filipom v zakonsko posteljo. Zavoljo Olge ne, o kateri ji že mama piše, mama, ki ji vedno prikriva celo vsako malenkost, ki bi jo utegnila žalostiti. Morebiti se kasneje kdaj kaj spremeni; pa komaj.

Za Pavlinim hrbtom je kukuricnil petelin. Kokoši so utihnile. Golobje so se razbežali. Na streho hleva pa je šinil skopec in pograbil belo golobico.

Pavla je zakričala, kakor bi ji bil kdo zasadil bodalo naravnost v srce. Tinček je glasno zajokal. Prestrašeni sta pritekli Minca in sestra Izidora.

Ropar pa je težko zamahujoč s perutnicami odnašal belo golobico proti Jančarskemu vrhu.

»Saj sem vedela, da jo bo doletelo zlo, ko je mene vzljubila,« je zavzdihnila Pavla.

Pavla je oddala jokajočega Tinčka Minci in je tudi sama zajokala. Potočnica in sestra Izidora je zavoljo Kati in bele golobice dolgo nista mogli utolažiti.

Spet je ostro zapiskalo po zraku. Duplar je odletel z gnezda nazaj v goščave. Pa čez dva dni bi se bili izlegli mladiči.

Pepči Marinc | Srebrne sanje

Srebrne sanje so me vso obdale,
enakomerno ure preko nas hitijo,
večeri v rožnih zarjah plamenijo,
edino tebe slutnje so čakale.

Rdečih rož so roke ti nabrale,
izsanjane ljubezni v cvetju spijo,
na mrtvih strunah žalosti zvenijo,
utrjene so misli mi obstale.

Šle mimo mene daljne so lepote,
aleje v prvih vetrnih so šumele,
ljubezen mi izmerila samote.

In v sen so prejšnje pesmi izzvenele.
Jasminov vonj pretkal je vse praznote
ubitih sanj, ki spet so oživele.

Janez Jalen | Ógrad

Vrt odrešenih

Kaznjenka Debelarić je ostala sama v bolniški sobi. Sestra Vincencija je odšla pravkar v kapelo k sveti maši. Skrbna nuna je to jutro že drugič prišla gledat bolnico, ki ni mogla več sama vstajati. Vso dolgo bolezen je ljubeznivo stregla ciganki. Zadnje dni je pa prekosila samo sebe. Kakor utelešena dobrotja je bila. Kati ni mogla več povsem razumeti njenega govorjenja. Z vsako besedo je njo milovala. Še manj si je pa ciganka znala razložiti poglede prijazne usmiljenke. Videla je, da se sestra Vincencija hudo premaguje. Kljub temu je na mladostnem obrazu pod belim kornetom v globokih očeh marsikdaj zablestela solza, polna sočutja.

Kati ponoči ni mogla spati. Venomer jo je nadlegoval suh kašelj in kuhala jo je vročina. Kakor odrešenja je čakala dneva. Čeprav je bilo okno zaprto, je slišala biti vsako uro in vse četrti. Vsaka se ji je zdela daljša. Kar minevati niso hotele in železni udarci kladiva na bron so neskončno počasi odbijali noč.

Ob prvem svitu je postala sapa za spoznanje lažja. Zaspali pa še vedno ni mogla. Se tudi ni več silila, da bi. Je bila sestra Vincencija na njeno željo odprla okno. Skozenj je donelo petje ptičev. Zlivalo se je s kron sadnega drevja, osvetljenih od jutranjega sonca in tu pa tam že razcvelih, v stoteroglasen zbor.

Kati je vznak slonela na visoko podloženih blazinah in v postelji bolj sedela, kot ležala. Poslušala je petje ptičev, kakor bi se ga hotela za vedno naučiti. S povešenimi očmi je pa ogledovala voščeno blede, do samih kosti zmedlele roke, ki so mirno počivale na belini čez resasto odejo zapognjene rjuhe. Tenko je lovila z ušesi posamezne glasove in hotela kar primorati, da bi zažvrgoel tudi slavec. Kaj kmalu se je pa zavedela, da zastonj upa. Ko ni mogla prisluhni resničnemu petju slavcev, je v mislih pohitela za njimi.

Odraščajoče dekle je bila. Stari Marko je vodil takrat njih družino. Taborili so v brezovi lozi za Kanižarico v Beli Krajini. Trda je predla za živež. Polja so bila še prazna. Odšla je z drugimi cigankami vred, da poskusijo dobiti kaj za v lonec. Pa je zaostala. Zamotili so jo slavci. Tako nagosto so peli pod Dobličko goro, da se ni mogla odtrgati od njih. Ne prej ne kasneje jih nikjer drugod na svetu ni videla in slišala toliko hkrati. Kakor zamaknjena je tavela naokrog in prišla proti poldnevu praznih rok nazaj k šotorom. Stari Marko se je razhudil. Ni dosti manjkalo, da je ni pretepel. Kaznoval jo je s postom. Lačna je morala gledati, kako so drugi jedli kuretino. Takrat ji je bilo hudo, da je jokala. Sedaj

bi rada več dni prebila brez hrane, samo da bi mogla še kdaj spet vsaj nekaj minut poslušati žvrgolenje slavcev pod Dobličko goro. Pa —. Obsojena je na dosmrtno ječo. Seveda, ko prestane največ eno in dvajset let, bi jo izpustili. Pa —. Težko je bolna. Sama si kar nič več ne more pomagati. Gospod kurat jo je že previdel za smrt in jo mazilil s svetim poslednjim oljem.

Kaznjenka Debelarić je trudno obrnila glavo proti oknu. Ugledala je jasno nebo nad zelenečo Jelovico in nad zasneženimi triglavskimi gorami in se spomnila sinje Adrije. Tam ob morju, se ji je zazdelo, bi v nekaj dneh ozdravela. Potem bi že kako uredila, da bi se odpeljala z ladjo daleč, daaleč v svet, samo da bi bila čim dlje od sodnikov, ki so ubili mlado življenje, čeprav jim je po prigovarjanju gospoda kurata že davno odpustila. O ne. Ne bi zmogla tega. Prej bi še obiskala dom Pavle Andrejčičeve, povedala očetu in materi, kako je bila gospa dobra z njo, da jo ima izmed vseh ljudi najrajši na svetu, in da tudi ona po nedolžnem trpi. V Brdih bi še posedela pod vinogradom, se naposlušala žvižganju kraškega drozga, preden bi odšla v tuje kraje, kjer je noben človek ne pozna. Začela bi novo, povsem drugačno življenje.

Sredi najlepšega sanjarjenja je bolnico spet posilil kašelj in postavil kakor iz oblakov nazaj na tla trde resničnosti.

Pavla! Že več mesecev se nista videli. Pa bi svoji prijateljici ne mogla povedati, kar bi ji rada, tudi ne, če bi se smeli pogovarjati od jutra do večera in še vso noč. Sedaj ji spet obljubujejo, da jo bo Pavla smela obiskati. Seveda, samo za kratek čas. Le kaj čakajo? Nedelje morda? »Katerega dne v tednu pa smo danes?«

Naj je Kati še tako razmišljala, ni mogla dognati, ali je nedelja ali delavnik, še manj pa, kateri izmed delavnih dni naj bi bil.

Dasi ji je čas od zore naprej dokaj hitreje mineval kakor prej pri brleči oljenki, se ji je vseeno začelo čudno zdeti, kaj da danes pobožnost v kapeli tako dolgo traja. Prisluhnila je, če morda ne zasliši drobenclja-jočih korakov kaznjenk po kamenitem tlaku na hodnikih. Namesto nemirne hoje se je oglasil harmonij v kapeli. Kor pa je zapel:

Že slavčki žvrgolijo,
se maj vesel budí.

Dosmrtnico Kati Debelarić je pesem pretresla. Zazdelo se ji je, da res sliši peti slavčka. Našla je spet zgubljeni čas. Vedela je, da se pričel Marijin mesec majnik in z njim šmarnice, pri katerih je tako rada prepevala. Slutnja ji je prišepnila, da konca pobožnosti ne bo več čakala. Jasno je razločila glas prijateljice Pavle. Milo se ji je storilo. Zasolzile so se velike udrte oči. Solze so zdrknile na lica. Kati si jih je hotela obrisati, pa ni mogla več dvigniti omaganih rok. Pričela je ihteti. Solze

so drsele po upadlem in zbledelem obrazu v razpletene, dolge in goste črne lase. Zunaj pa so peli ptiči in budili mlado življenje. Kati jih ni več slišala. Kakor zamaknjena je negibno slonela v belih blazinah. Iz razmišljanja jo je predramila sestra Vincencija, ko je prinesla kavo. Kati je skušala piti dišečo gorko pijačo, pa se ji je koj uprla. Komaj srebnila jo je. Belega, na mleku pečenega peciva pa ni mogla niti grižljaja zaužiti.

Sestra Vincencija je bolnici zmerila vročino in ji preštela udarce žile. Kati je ves čas pozorno opazovala njen obraz, kakor bi hotela z njega razbrati svojo usodo.

»Čestita sestra!« Ciganka je bolj zašepetala, kakor spregovorila.

Nuna se je nagnila nad izmučen obraz in sočutno vprašala: »Kaj želite, draga moja?«

Bolnica je sklenila roke in s trgajočim se glasom povedala: »Majnik je. Pela bi rada, pa še moliti ne morem.«

Sestri Vincenciji se je storilo milo. Brž se je ponudila, da glasno prebere litanije Matere božje. Kati naj jih pa samo v mislih za njo ponavlja. Ciganka je prikimala. Res je bolnica ves čas molčala. Šele pri vzkliku za Zdravje bolnikov so se ji razgibale ustnice. Na »Pribežališče grešnikov« in »Tolažnica žalostnih« je pa že glasno odgovorila: »Prosi za nas!« Več ni zmogla. Glas ji je spet zamrl.

Molitev je utihnila. Na hodniku pa se je oglasila mirna hoja. Obe ženski sta koj prepoznali korak. Bolnici se je obraz trpko razjasnil. Sestra Vincencija pa je hitela odpirat vrata. Kakor posebljen mir je vstopil kurat Janez Bizjan. Nuni je namignil, da želi sam ostati pri bolni kaznenki Debelarič. Sestra Vincencija se je priklonila in neslišno odšla. Kurat pa si je pristavil stol k vzglavju postelje in prav vsakdanje vprašal: »No, kako vam je danes, Kati?«

Bolnica je hvaležno pogledala v dobrotni obraz in bolj dahnila, kakor povedala: »Sapa.«

»Duši vas seveda, pa bo že bolje,« je skušal tolažiti duhovnik, si popravil talar in sedel.

Ciganka besédi ni verjela. Oporekati pa ni marala. Obrnila je oči proti oknu in še kar dokaj razločno rekla: »Ptiči pojo.«

Kurat je poprijel za izrečeno besedo in pričel pripovedovati o angel-skih zborih, ki prepevajo v nebesih, in o poveljanih, ki brez konca s pesmijo Boga slave. In kakor bi še vedno dvomil, če je Kati res iz srca odpustila nevnemarnim sodnikom in nevidevnim porotnikom, je opomnil bolnico, kako blizu bodo v nebesih Gospodu Jezusu oni njegovi učenci, ki zmorejo po njegovem zgledu tiste, ki zavoljo njih krivico in preganjanje trpe, ljubiti in zanje moliti. Ciganka je poslušala in molčala. Niti z očesom ni trenila. Za kraljestvo božje gorečega Janeza Bizjana je zaskrbelo, če mu res ni uspelo dvigniti dušo nesrečnega ciganskega dekleta

tik pred nebeške duri. Nič več ni ovinkaril. Vprašal je naravnost, če Kati še kaj moli za one, ki so njeno mladost oropali svobode.

Ciganka je odkimala z glavo in odkrito priznala: »Nič več.«

Kurat Bizjan je obmolnil in se zamislil. Kasneje je pa na široko in spodbudno govoril o Odrešeniku, kako je umirajoč prosil nebeškega Očeta, naj prizanesse njim, ki so ga križali. Kati ga je žalostna poslušala, nazadnje pa potožila, da še sama zase ne more več moliti, kakor bi rada. Ni pa na nikogar nič huda in se bo vseh spomnila, ko pride k Bogu. Sedaj pa čuti, kako ji od ure do ure pojemajo moči, in ve, da jo kmalu poneso — za hlev.

Kurat Bizjan je vedel, da pravijo kaznjenke med sabo, kadar prisodijo kateri izmed sotrpink konec življenja, da jo skoraj poneso za hlev. Že sam jih je večkrat slišal tako govoriti. Izraz ga ni kaj posebno bolel. Menda se je bil sčasoma privadil robati govorici. In pa: kaznilniško pokopališče res leži za hlevi. Iz ust že skoraj umirajoče, po nedolžnem zaprte, pred tremi leti naravnost lepe ciganke, ki je vsem odpustila iz vsega svojega srca, je pa neprizanesljivo izrečena beseda obtoževala, njo samo pa kakor blatila.

Duhovnik je bil prvi hip v zadregi. Pogledal je prek postelje skozi odprto okno. Zunaj se je v žvrgolečo pesem ptičev razcvitala pomlad, pred njim pa je na belih blazinah ugašalo mlado življenje. Ob misli, da se je ciganka sprijaznila celo z zadnjo krivico, ki jo more prizadejati svet, se je zgrozil. Ne, ne! Ta, v življenju več kakor dovolj zvicana duša, ne sme umreti niti s senco zavesti, da bo njeno telo vrženo po smrti kakor na smetišče. Bil je vznemirjen, pa je brž spet ujel ravnovesje. Primaknil je stol bliže k postelji, se narahlo nagnil proti bolnici in jo dobrohotno se smehljaje posvaril kakor otroka, ki je izrekel grdo besedo, pobrano mimogrede od izprijencev, pa njenega pomena še ne razume: »Kati! Ne smete tako govoriti.«

Debelarić je na široko odprla oči. Zdelo se ji je, da ni nič posebno napačnega rekla. Kurat pa je začel razlagati o vstajenju mrtvih in o poveličanih telesih in da je pokopališče prav za prav samo vrt, iz čigar prsti njeno telo nekoč vzcvete kakor čudovita roža, morebiti še dokaj lepša kakor katera izmed mladih sester, ki jih je zadnje čase precej pobrala prav ista bolezen. Da so v deželi mrtvih do vstajenja vsi enaki. Da tam ni več sodnikov pa tudi ne obsojenih. Da je kaznilniško pokopališče vrt, vrt —.

Kurat je pomolčal. Ni se mogel domisliti prave besede. Ciganka ga je prehitela. Nasmehnila se je in z jasnim glasom, kakor nekoč, ko je bila še zdrava, rekla: »Vrt odrešenih.«

Kurat Bizjan je zastrmel. Zazdelo se mu je, kakor bi bila Kati pravkar izrečene besede povedala že izpred nebeških vrat nazaj na krivični

svet. Počasi je vstal, skončal pogovor, bolnico še blagoslovil s pridvignjeno desnico in odšel. Iz odmeva korakov po hodniku in po stopinjah navzdol in iz pošumevanja talarja je pa še neprestano slišal ponavljati:

»Vrt odrešenih, vrt odrešenih, vrt odrešenih.«

Skrbnik nesrečnih duš se je vrnil nazaj v kapelo in dolgo premišljeval. Ne, ne bi uspel, če bi hotel kaznilniško pokopališče preimenovati v vrt odrešenih. Raz majniško ovenčani oltar pa je negibno zrla na svojega vnetega služabnika Marija Zmagovalka, kakor bi ga hotela potolažiti, da že odrašča mož in je že stekla zibel ženi, ki se jima posreči preprosto pokopališče na ravnem polju za hlevom spremeniti v privaben vrt in mu tudi vzdeti ime — vrt odrešenih. Njej sami pa postavita v tolažbo žalostnih prestol, o kakršnem on in noben človek na svetu doslej še sanjati ne zna.

Kurat Janez Bizjan se je umiril. V bolniški sobi je pa kaznjenka Kati Debelarič rahlo zaspala. V sanjah je slišala peti slavčke.

Kati se je zbudila. Spanec ji je vrnil nekaj opešane moči. Sonce se je bližalo že poldnevu. Petje ptičev je skoraj utihnilo. V sobo je pa prihitela sestra Vincencija. Urno je poravnala odejo in popravila udrte blazine. Z glavnikom je brž uredila še razpletene črne cigankine lase in grede povedala bolnici, da jo pridejo obiskat visoki gospodje. Kati je začudeno gledala usmiljenko. Kakor bi je ne razumela. Pa že je sestra prednica odprla vrata. Vstopili so trije tuji možje. Za njimi gospod kurat, nadzornik kaznilnice in nazadnje še sestra prednica. Molče so se približali postelji. Gospod s sivo brado je pričel prelistavati nekake papirje in je najprej hotel vedeti, če je bolnica res ciganka Debelarič Kati, takrat in takrat rojena, rimsko katoliške vere, neporočena, obsojena zavaljo soudeležitve pri zverinskem umoru orožnika Hrastnika na domstrtno ječo. Vsa preplašena je Kati bolj prikimavala, kakor odgovarjala. Zavedela se je, da stoje okrog nje sodniki, in se zbala, da ji nalože še strožjo kazen, da jo morebiti celo obsodijo na vislice, kakor so brata. Zavetja je iskala v očeh gospoda kurata in sestre prednice.

Kati dolgo ni mogla doumeti, kaj prav za prav hočejo od nje. Nazadnje so ji pa le dopovedali, da je spet svobodna. Je bila namreč ciganka Mara Nikolić na smrtni postelji pod prisego izpričala njeno nedolžnost in priznala in obrazložila svojo krivdo. Podtaknila je bila takrat ob tistem umoru njej svojo pisano obleko, zavaljo katere je bila Kati obsojena.

Bolnici se je razjasnil izmučen obraz: »Tak se je le izkazalo. Hvala Bogu!«

Okoli stoječi so vsi zapovrstjo pristopili k vzglavju postelje. Segali so ciganki v roko in ji čestitali. Kati se je trdno nadejala, da bodo odšli.

Vsaj tujci. Pa niso. Sivobradi sodnik je pričel zahtevati, da mora gospodična Kati Debelarič takoj zapustiti kaznilnico. Bolnica je proseče pogledala gospoda kurata in sestro prednico. Molče je prosila, naj se zavzameta zánjo. Pa sta oba molčala. Ni ji preostalo drugega, kakor da se je sama branila: »Saj ne morem. Še vstati ne morem.« Šlo ji je na jok.

Osiveli gospod pa ni odnehal. Važno je poudaril: »Gospodična! Mi smo vam dolžni vrniti svobodo. Vidim, da ste bolni. Naročimo vam do vlaka kočijo, potem vas pa v drugem razredu popeljemo v bolnišnico v Ljubljano.«

Kati je odkimala: »Med potjo bi umrla.«

Popravljavci prizadejane krivice so uvideli, da ima po nedolžnem obsojena prav. Bili so v zadregi, kako naj zadoste pravici, da ne zagreše nove krivice. Najmlajši izmed njih se je domislil, naj bi Debelarič prepeljali iz kaznilnice v kako drugo hišo v Begunjah in ji oskrbeli vso postrežbo in čim največ udobnosti.

»Ne, ne, ne,« je zmajevala Kati z glavo. Črni lasje so valovili okrog še vedno lepega obraza.

Sodniki so se spogledali. Preden so se pa mogli posvetovati, je ciganka zateglo zaprosila: »Dobri gospodje! Pustite me umreti v kaznilnici.«

Niso hoteli koj pristati. Oporekali so, da po izpričani nedolžnosti ne sme biti niti ure več vezana na kaznilniški red, najmanj pa, da bi bila pokopana med kaznjenkami, kjer noben grob ne sme nositi napisa.

Kati se je za spoznanje zavnala v blazinah: »Gospodje! Res bi ne bilo prav, da umrjem kot kaznjenka zavaljo krivde, ki mi jo je bilo prisodilo sodišče. Zaslužim pa še dokaj bolj zavaljo drugih svojih grehov.«

Bolnici je zmanjkalo glasu. Pa bi bila še rada povedala, da zánjo vrt odrešenih ni več kraj groze.

Sodniki so obmolknili in sestavili zapisnik. Preden ga je Kati podpisala — roko ji je pomagala držati sama sestra prednica — je še zaprosila, naj ji zapišejo tudi to pravico, da jo sme priti čim večkrat obiskat gospa Pavla.

»Seveda. Vsak dan, če hočete. Niste več kaznjenka,« je brž pritrdil sivobradi gospod.

»Ona je pa še. Zánjo se še ni izkazala pravica,« je kakor počitala.

»Pavla doktor Andrejčičeva?« Sodnik je iznad očal pogledal kurata.

»Da.«

»Sestra prednica! Uredite po svoji uvidevnosti,« je dovolil predstojnik.

»Bom.«

In je še naročil: »Gospod nadzornik! Če se vam bo zazdelo, da morebiti ni vse povsem v skladu s kaznilniškimi predpisi, se spomnite, da v bolnišnici na belih blazinah leži živ dokaz nekaj večjega narobe.«

»Razujem, gospod višji svetnik.« Nadzornik se je vojaško zravnal in uslužno priklonil.

Sodniki so se poslovili od bolne ciganke Debelarić. Nihče je ni pozabil ogovoriti z gospodično.

Opoldne je Kati jedla kakor že davno ne. Sestra Vincencija je ugibala, ali iz veselja, da je bila razglašena za svobodno, ali se ji je le k smrti zboljšalo. Pohvalila je bolnico, da je bila pridna. Kati je pa že moledovala, naj brž pohiti po gospo Pavlo, da bosta mogli biti dlje časa skupaj. Sestra prednica je bila namreč dovolila, da sme kaznjenka Andrejčič vsak dan prebiti prosti čas po kosilu pri bolni gospodični Debelarić.

Po stopnicah navzgor je sestra Vincencija Pavli pripovedovala o sodni komisiji in kako je odločila. Razveseljena že zavoljo dovoljenega obiska, se je Pavla podvizala, da čimprej vidi svojo prosto prijateljico. V bolniški sobi ji je pa zastala noga. Ustrašila se je do smrti shujšane Kati in koj vedela, da zánjo ni več rešitve. Kljub temu jo je vprašala, kako se počuti. Da kar dobro, se je pohvalila ciganka, in da še celo ozdravi, če se ji bo tako boljšalo, kakor se ji je pričelo.

Pavla je povabila Kati na svoj dom, brž ko bo mogla zapustiti kaznilnico: »Kakor starejša sestra mi boš, kadar se vrnem še jaz. Do takrat te bosta pa že oče in mati rada imela kakor svojo lastno hčer,« je zatrdila: »Zato me odslej naprej ne smeš več vikati in mi reči gospa. Samo Pavla sem záte.«

Če bi Pavla prinesla ciganki polno vrečo cekinov, bi bolnice ne bila bolj razveselila, kakor da sta se posestrili.

Kati je hotela vedeti, kako gre Pavli. »Kar dobro,« se je pohvalila posestrima. Čez njen obraz pa je šinila za hip temna senca. Potajila se je bila. Ni marala na smrt bolne prijateljice žalostiti s pripovedovanjem, kako ji je dolgčas po njej, da z drugimi kaznjenkami ne more in ne zna govoriti. S sestro Ksaverijo in z Minco se pa le redkokdaj vidijo. In še takrat jo srce boli, ko sta oni dve svobodni, sama pa je kaznjenka. In sedaj je tudi ona, Kati, prosta, sama pa ostane še naprej jetnica. In kako boli, da ji mož več ne piše, in da starši o njem ne marajo več govoriti, bi Kati manj razumela. Filip, zavoljo katerega tako trpi.

Kakor bi bila Pavla s svojo mislijo na pisma spomnila posestrimo, da kot svobodna sme pisati kadar koli komur koli in kar koli, je Kati zaprosila, naj sporoči v njenem imenu najmlajšemu bratu Tončku, ki je trobentač pri sedemnajstem polku v Celovcu, da je bila po krivem obsojena, da je pa sedaj težko bolna in naj jo pride, če more, obiskat.

Sestra Vincencija je brž prinesla papir in črnilo. Prijateljici sta pisali pismo. Komaj sta ga dokončali, je zvonec poklical Pavlo na delo.

Ciganka Kati je pa spet zaprla oči. Še v spanju se je držala na smeh.

Janez Jalen | Ógrad

Plevelno strnišče

Na cesti ob graščinskem zidu je trdo zaropotal voz. Zbudil je kaznjenko Pavlo Andrejčič. Zdrznila se je kakor človek, ki se ustraši, da je zaležal in zamudil važen opravek. V hipu je bila budna. Še preden se je pokrižala, se je ozrla skozi okno. Zunaj je v jasno jutro pravkar posijalo sonce. Mračno ozračje nad vrhovi gora je obetalo vroč dan. V zvoniku je ura odbila štiri.

Pavla je vedela, da ne bo več zaspala. Bi tudi ne marala ne. Najraje bi vstala, pa ni smela. Dokajkrat si je v več kakor treh letih zaželela, da bi smela oditi vsaj za nekaj časa izza zidu kaznilnice in se pomuditi za uro ali dve na polju. Vse laže, se ji je zdelo, bi kasneje prenašala nevšečne omejitve, na katere je dan za dnevom naletavala od jutra do večera in še celo ponoči. Že kar nič več ni upala, da se kdaj hrepenenje izpolni. Pa je le dočakala. Sinoči ji je sošolka sestra Ksaverija prišepnila, da je tudi ona prideljena oddelku kaznjenk, ki pojde danes pod njenim nadzorstvom k Potočniku, k Novakovi Minci, strnišče plet. Samo dež bi ji bil utegnil skaziti spremembo, katere je bila bolj potrebna kakor razsušena zemlja ob setvi dežja. Med šepetanjem molitve za lepo vreme je bila zvečer zaspala. Sedaj pa je Boga zahvalila za vedro nebo. Ves dan ne bo slišala ne pred sabo in ne za sabo večnega rožljanja ključev. In tam zunaj v soncu ji ne bo kaznilniški zvonec meril časa. Vsaj en dan je ne bo klical k delu in jelu.

Pod Pavlo je zašumela slama. Obrnila se je in pogledala iz kota, v katerem je stala njena postelja, po spalnici. Najbližnja njena soseda, Johana Zemljak, je še vedno spala. Utrujena od dela, se je bila v spanju prevrgla vznak in je z napol odprtimi očmi narahlo smrčala. Mirno so se dvigale obilne prsi pod resasto odejo, ki je pokrivala njeno zastavno telo. Zunaj v življenju težko preizkušeni vdovi Johani Zemljak je bilo menda vrojeno, da je za vsako delo poprijela z vsemi močmi, pa najsi je bilo na polju, ali če je pozimi žagala drva. Tudi druge je znala priganjati, kakor bi jih nobena nuna ne mogla. Vlačugam je naravnost skrnobno stopala na pete, kadar so se hotele pri delu lenobno muhovati. Da bi ponižale njeno ženskost, so ji vzdele pritkljaj — veliki hlapec. Pavlo je smatrala za manj uporabno gosposko žensko, ki se sama ne zna niti braniti. Spomladi so se bile neko noč kaznjenke med seboj steple. Zemljak je vstala. Ves čas pretepa je v sami srajci stala na koncu Pavline postelje in grozila, da vsakteri candri, ki bi se skušala približati, zbije zobe. Najraje je uganila, da so ji sestre odkazale ležišče namesto obolele ciganke poleg Andrejčičeve prav v njeno varstvo in se je hotela vredno skazati

zaupanja. Nekaj se je pa čutila vezano na nebogljenost Andrejčičevo tudi zato, ker sta bili obe hkrati privedeni v kaznilnico.

Usmiljenke in Johana so se prav dobro razumele. Posebno tiste so jo imele rade, ki so vodile težka dela. Samo sestra prednica se ji je bila zamerila. Kar pozabiti ni mogla, v kakšno zadrego jo je bila spravila.

Zemljak je bila namreč zvedela, da jo misli sestra prednica zavoljo pridnosti in ubogljivega vedenja predlagati v pomilostitev. »Jim že pokažem zgledno obnašanje,« jo je slišala Pavla mrmrati zvečer v postelji. Kasneje je Johana priznala, da je imela najprej namen pobegniti. Pa ne zares. Samo zato, da bi ne bila več zapisana kot vzorna kaznjenka in bi ji ne bilo treba prej oditi iz kaznilnice, kakor pa ji je bilo prisojeno. Pa si je premislila. Sama bi težko prestala ves mesec v samotni celici brez dela. In pocestnice bi se ji smejale, ko bi še en mesec morala nositi belo, pod brado zavezano pokrivalo. Nak. Ni jim privoščila tega veselja. Vlačugam. In kdo bi poleti košnjo vodil, jo je zaskrbelo. Nje bi več ne pustili na polje in travnike. »Ne vem, da sestra prednica tega ne uvidi,« se je jezila Johana. »Kaj ve bivša baronesa, in naj stokrat postane nuna, kako se kosa skleplje in nabrusi, da dobro odreže. Saj ji ni kaj reči. Grdo pa je od nje, ko me podi od hiše. Le s čim sem se ji zamerila?«

Še najbolj je pa odvrnila kaznjenko Zemljak od prvotnega naklepa misel, da bo tista sestra, ki bo takrat nadzorovala oddelek, od katerega ona pobegne, kakor za kazen zavoljo nezadostne pazljivosti prestavljena. »Kako je to neumno urejeno,« je stisnila Johana pesti. Kaj more nuna zato, če ona, namesto da bi še naprej trosila gnoj, vrže vile proč in uide v zaraščeno Ledevnico. Nobena izmed kaznjenk bi je ne upala loviti. Se vsaka predobro zaveda, da bi jo kakor snop vrgla ob tla. Sama bi pa potem počakala, da bi jo orožniki poiskali. Bi se jim nič ne skrivala.

Ne. Tega ne sme narediti. Lepo bi sestram povrnila njih dobrotlo! Kaznjenka Zemljak je bila v hudi zadregi. Pa se ji je čez nekaj dni kakor nalašč ponudila prilika, da je lahko sama sebe pred oblastjo primerno ogradila.

Kaznjenki Evgeniji Lovšin je potekel zapor, prisojen ji zavoljo kraje. Čakalo jo je pa še eno leto prisilne delavnice v Langovicu zavoljo vlačugarstva. Zadnje dni pred odhodom kar ni vedela, nad kom bi se znosila. Kakor razdražena osa se je zaletavala s svojim lažnivo strupenim jezikom v sokaznjenke, ki so pa brž spregledale njen zlobni namen. Rada bi bila za slovo čim večim nakopala disciplinsko kazen. Ogibale so se je. Zdaleč so ji pa najbolj nagajive kazale, kako jo bodo v prisilni delavnici, če ne bo marala delati, priklenili za noge v kad, ji dali golido v roko in bodo spustili vodo. Morala jo bo izmetavati, če ne, bo utonila.

Zemljak je Lovšinko prezirala. Še zmenila se ni zanjo. In prav to jo je najbolj jezilo. Pa se je močne kaznjenke bala in se je dolgo premagovala.

Nazadnje je pa naduto Evgenijo le zmoglo. Med odmorom se je sklonila Johani prav pred obraz in ji pokazala jezik. Zemljak ni rekla nič. Samo urno je pograbila Evgenijo Lovšin za vrat kakor mačko. Potegnila jo je sebi čez kolena in ji zavihala krilo. Po dvorani so se razlegli ploski udarci roke na golo telo. Spremljal jih je glasen krohot skoraj sto kaznjenk.

Za nenavaden prestopek je sestra prednica pri raportu prisodila Johani teden dni samotnega zapora. S postom ji je pa prizanesla, češ da ne sme oslabeti, ko jo čaka po prestani kazni težko delo na polju. V srcu bi jo bila pa najraje pohvalila. Ko je pa Zemljak zagrozila, da prav gotovo še kaj hujšega naredi, če ji še kdo kdaj omeni pomilostitev, se je sestra prednica težko zdržala smeha. Med večino kaznjenk je pa Johanin ugled zrasel, kakršnega ni bila deležna nobena nuna. Pavla ji je od takrat naprej rekla teta. Spoprijateljiti se pa nista mogli. Jima je vselej prehitro potekel pogovor. Z drugimi se je Pavla mogla še manj razgovarjati. Od dne do dne ji je bilo huje po rajni prijateljici ciganki Kati. Joj! In še niti polovice kazni ni prestala.

Teta Johana je še vedno spokojno spala. Druge kaznjenke so se pa zapovrstjo dramile. Nekatere so pridušeno šepetale med sabo, druge so odhajale na skupno nočno posodo. Prav Pavla je bila spet na vrsti, da bi jo morala izpraznjevati, pa je vseskozi to nagnusno delo namesto nje opravljala Zemljak, le da ni marala več jemati kruha za plačilo. Pavla teti ni hotela ostajati dolžna. Delila je z njo vse dovoljene priboljške.

Spodaj v sadovnjaku so ptiči, ki so poživiljali pomladanska jutra, molčali. Le redkokdaj je kdo začivkal. Še petelini so se naredko oglašali. V lipah je zakrakala vrana. Pod stropom je pa pobrenčavalo nekaj muh.

Pavla se je obrnila z obrazom nazaj k zidu. Spomnila se je svoje prve zakonske sreče. Kadar sta se zvečer s Filipom po gledišču ali koncertu pomudila v kavarni, je ona navadno še vedno ležala, ko je mož že odhajal zdoma. Zadnje minute je rad posedel na robu njene postelje, jo nazival z izbrano lepimi imeni, ji gladil lase in jo božal po licih, nazadnje se je pa poslovil z dolgim poljubom. Sedaj pa njena postelja v Gorici sameva. Če —?

Filip ji je vsako leto doslej sporočal, kdaj da jo ob počitnicah obiše. Letos molči. Prav gotovo nekaj ni prav. Morda na njenih blazinah in pod njeno svileno odejo polega druga, ona se pa prav namesto moža muči na trdi slamnjači. Res se je že privadila in bi lahko prenašala kaznilniško ležišče, ko bi jo od vseh strani ne gulile in ne zbadale misli na Filipovo nezvestobo in na nekdanjo svojo tekmovalko Olgo Staničevo. Ko bi bila vsaj katera druga. Dokaj manj bi se čutila ponižano.

Čeprav je bilo v spalnici prej vroče kakor hladno, si je Pavla potegnila odejo čez glavo. Bala se je za svoje misli, s katerimi si je razbičevala dušo. Da je poslušala očeta, ki jo ima rad, kakor bi ne bila

nikoli verjela, bi sedaj hodila ob poštemem možu v družbi odraščajočih svojih otrok po lastni zemlji. Pa se je zdela sama sebi pregosposka in preučena za prst in za gnoj. Zato pa mora sedaj, namesto da bi hodila po Gorici kot ugledna gospa, kakor si je nekoč predstavljala, vohati na postelji smrad tujega blata. In vse navrh nima žive duše, ki bi ji mogla vsaj s pogledom potožiti, kako jo to duši. Kati, vsega hudega vajena ciganka, jo je razumela. To dobro dekle. Menda jo je prav zato Bog hitro odpoklical iz srede hudobij.

Novakova Minca se ji je pred leti zdela nespametna in staromodna. Kdo bi bil takrat mislil, da si bo ona, Pavla Gradišnik, poročena z doktorjem Filipom Andrejčičem, štela v veliko srečo, če bo smela iti na Minično njivo strnišče plet. Sicer je pa tudi ona sama kakor strnišče, ki ne more več oživetiti. Ko se ji čez leta odpro vrata kaznilnice, bo izruvana iz življenja in ji ne bo preostajalo nič več drugega, kakor da sprhni.

Med razmišljanjem, če bi ne bilo zanjo dokaj bolje, da se konča njena pot na vrtu odrešenih kakor pa zunaj v svobodi, je poklical zvonec. V spalnico je stopila sestra Jukunda in pričela glasno moliti očenaš.

Pavla je bila med prvimi pri umivalniku. Zajela je z levo iz podolgovatega škafa v svoj lončen vrček vodo, si jo zlila v desno dlan in si pričela umivati obraz z eno samo roko. In spet samo z eno samo roko, v drugi je morala držati vrček, si je otrla mokra lica, hkrati pa tudi oči, ki so se ji bile zasolzile.

V Gorici se bo morda čez nekaj ur na njenem marmornem umivalniku v posodi iz najdražjega porcelana udobno umivala druga — Olga Staničeva. Pred velikim brušenim ogledalom si bo spletla kite, si podložila in uravnala temne lase in si osvežila obraz, ona sama se pa nima kam pogledati. Se ji tudi treba ni. Saj lahko z roko otiplje, da je dovolj gladko počesana. Drugače še biti ne sme ne; kaznjenka!

V kapeli to jutro Pavla ni mogla skoraj nič moliti. So ji venomer uhajale misli v domače vinograde, v njeno stanovanje v Gorici in k možu. Nazadnje je bila trdno preverjena, da se med Filipom in Olgo Staničevo prav danes nekaj dogaja, kar bo njo, ko zve, do tal potrla.

Oddelek, namenjen k Potočniku na pletev, je iz kapele odšel naravnost na vnanje dvorišče. Minca je imela navado, da je kaznjenkam, kadar so prišle k njej na dnino, vselej postregla za zajtrk s kavo, čeprav ni bila tega dolžna storiti. Tudi čez dan ni varčevala s hrano. Med kaznjenkami je slovela kot najboljša in najbolj radodarna gospodinja v vsej okolici. Kakor prazniki so se jim zdeli dnevi, preživeti pri Potočniku. Vse so se pri delu podvizale. Zemljak je odvrnila za dve. Ni ji bilo prav, da so nune tudi gosposko Pavlo, ki res ni bila vajena polja, uvrstile med najboljše delavke. Svoje nejevolje ni mogla prikriti.

»Kaj greš ti tudi z nami?« se je narejeno čudila Johana.

»Tudi, teta,« se je prisiljeno nasmehnila Pavla.

»No ja. Saj ti privoščim, da prideš ven iz za zidu.« Johana je glas umilila: »Le kam drugam naj bi te poslali. Pri Potočniku boš samo v napotje. Še ob sloves nas spraviš.«

»Pssst! Zemljak, ne govorite! Sestra Ksaverija je posvarila bolj zato, da je branila Pavlo, kakor pa zavoljo predpisanega reda.

Pod lipo je stal vprežen v zeleno pobarvani lojtrski voz Lisko. Moški, dobrih trideset let star, golorok in v širokem slamniku, na katerem je venel rdeč nagelj, je držal za vajeti. Pavla je koj prepoznala v njem Tineta, Minčinega moža, čeprav ni bilo v njegovem obrazu niti sledu ne več o vihravosti, ki jo je bil razkazoval pred leti na cesti proti Stari Loki, takrat, ko mu je bila Minca ustavila splašenega konja. Veselo, kakor da se popeljejo na svatbo, so stopale kaznjenke na voz in sedale na nepogrnjene sedežne deske. Za Pavlo je ostal prostor poleg gospodarja. Sestri Ksaveriji so pa takih voženj že vajene kaznjenke prihranile sedež zadaj, da je mogla ves čas videti vse svoje varovanke pred sabo.

Za hip je trušč utihnil. Le čebele so šumele po cvetju na lipi. Potočnik se je ozrl, če je vse v redu. Sestra Ksaverija mu je prikimala. Tine je pognal: »Hi, Lisko!« Konj je potegnil in stekel in voz je zdrdral skozi široko odprta železna vrata iz kaznilnice ven na cesto.

Mimo cerkve se je Tine odkril, ženske so se pa vse pokrižale; dve, tri bolj zavoljo sestre kakor iz pobožnosti.

Potočniku je bila žena povedala, da bo pripeljal z delavkami iz graščine tudi gospo doktor Andrejčičevo. Njena žalostna zgodba mu je bila že davno znana. Sodil je, da Pavla sedi prav poleg njega. Zatrčno pa ni mogel reči. Si je premalo zapomnil svoj obraz, ko je takrat v Loki videl samo Minco. Pogledoval jo je od strani. »Seveda je.« Prepoznal je sošolko svoje žene po zlatosvetlih laseh. Ogovoriti je pa ni upal. Se je bal, da bi je nevede neprijetno ne prizadel.

Razmišljeno se je Pavla razgledovala po polju. Kaj pa vidi, bi komaj vedela povedati. Preveč živo se je spominjala, kako se je pred tremi pomladmi vozila po isti poti navzgor v ógrad, kakor je zbodel na postaji v Lescah bohinjski možak.

Voz je zavil s ceste in Lisko je pričel stopati v korak. Na ozarah na koncu njive je Minca že čakala z zajtrkom. Z vsemi se je prijazno pozdravila, najbolj seveda s sestro Ksaverijo. Grede, ko je natakala kavo v skledice, se je s kaznjenkami pogovarjala. Poznala je že od prej kar vse. Znala je pa dobro prikriti, da sta z Andrejčičevo sošolki. Ne zavoljo sebe. Pavli bi utegnilo biti vpričo drugih nerodno. Tudi pri jedi je ni mogla ločiti od drugih. Zato so si pa danes vse kaznjenke namesto rženega kruha nadrobile v kavo pogačo. Kar spogledovale so se, kakor bi ne mogle verjeti, da je res.

Johana Zemljak ni mogla dočakati, da bi vse kaznjenke pozajtrkvale do konca. Dokaj prej je vstala in vzela v roke izkopavavko. Pavla se je čudila orodju, kakršnega še nikoli ni videla. Podobno je bilo skazenim železnim vilam, ko je bil vsak izmed treh rogljev na sredi pravokotno ukrivljen. Seveda ni mogla vedeti, da s to pripravo izkopavajo Gorenjci skozi zatvornico gnoj iz košev, kadar ga razvažajo po njivah. Teta je pa znala izkopavavko uporabiti kakor ročno brano. Pregrabila je z njo nekaj korakov daleč strnišče, nagnila vse bilke na eno stran, zrahljala prst in hkrati izruvala že dokaj plevela, ki ga je zdrsanega v svaljek pobrala in vrgla na mejo.

»Alo, alo!« Johana je začela zamahovati z roko in priganjati k delu. Kaznjenke so se dvignile, si pripasale vrečevinaste plažovte in so druga za drugo pokleknile vsaka v svoj razor. Pavli je ukazala Zemljak, naj pleve poleg nje. Grede se je hudovala na preveč plevelno strnišče. Seveda. Pomladi, ko so plele ozimni ječmen, nje ni bilo zraven. Je bila prav takrat v samotnem zaporu zaradi Lovšinke. Druge so pa kar površno pošapale, samo da je bilo nekaj videti. Sedaj pa imajo. Sovražniki se jim bodo vihali izza nohtov in prsti jim bodo zabrekli.

Počasi se je pomikala vrsta kaznjenk po njivi navzgor. Kar lepo jih je bilo videti. Vseh osem je bilo enako oblečenih. Sonce jim je sijalo v hrbte in osvetljevalo modrikaste obleke in bele rute. Najbolj pa je blestel kornet sestre Ksaverije, ki je sedela na nizkem stolčku v senci košate tepke in brala iz lepo vezane knjige.

Zemljak je plela na Pavlini strani čez vso sredo, da bi Pavla, nevajena dela, ne zaostajala.

Naokrog so zorela žita. V pšenici se je pritajeno oglašala prepelica, pesem murnov in kobilic je donela iz trav, v zraku pa so pobrenčavale čebele in nevidne muhe. Na Blatih se je odtrgal vrisk. Senoseki so se redili drug za drugim, brusili kose in jih od časa do časa klepali.

Na levi pred plevicami se je visoko pod nebo dvigal Triglav. Čez vrhove mogočnih hrastov in lip v Črvivci je pogledal raz strmo skalo okrogli stolp blejskega gradu. Babji zob se je ostril ob vhodu v Bohinj. Daleč zadaj so bledele meli na Kepi. Zelena Golica jo je vezala s čokatim Stolom. Z Gore se je razgledoval na ravnino pod sabo Sveti Peter. Za njim pa so se vrstile razdrapana Vrtača, s sečami porasla Begunjščica in dolgi greben Košute. Kaznjenke same niso vedele, kdaj so začele peti:

»Dekle šla je po vodo
na visoke planine.«

Najbolj razigrana med vsemi plevicami je bila postarna kaznjenka Hribar. Ubila je bila moža in je bila že čez deseto leto v Begunjah. Kakor po navadi, ji je tudi tókrat Minca pripravila za grm zavitek njuhanca.

Posrečilo se ji je, da je prišla v posest strastno zaželenega in strogo prepovedanega tobaka koj prvo uro. Naskrivaj, da bi je ne opazila nuna, je sedaj od časa do časa nosljala dražljivi prah ščepec za ščepcem.

Pomalicale so kaznjenke kar na njivi in se brž spet lotile pletve. Motil jih je mali Tinček, ki je v svojih prvih hlačkah kobacal okrog njih. Pavla se ga kar nagledati ni mogla. Menda se prav zavoljo nje Minci ni nikamor mudilo, čeprav jo je čakalo doma polne roke dela. Pogovarjala se je s sestro Ksaverijo. Pa kakor bi odrezal, se Pavla ni več zmenila za otroka. Zagledala se je na belo cesto, si potegnila kaznjeniško ruto na oči, prenehala pleti in se z obema rokama uprla v dokaj trdo prst v razoru. Nepremično je zrla v približajočo se kočijo. V lahнем drncu je tekel konj pred njo. Na blazinah zadaj se je peljal črnobradi gosposki moški v nizkem belem slamniku. Na njegovi desni je sedela pod razpetim senčnikom temnolasa mlada ženska in se zadovoljno smehljala. Pavla ni hotela priznati, da je res. Ko je pa kočija privozila vštric njive, si pa ni mogla več tajiti. Preveč razločno je prepoznala svojega moža Filipa in Olgo Staničevo.

Pavla je čutila, kako ji lesené roke in noge. In lica so ji postajala trda. Začelo se ji je temniti pred očmi. Pa je še vzdržala, da bi se ne izdala. Šele ko se je kočija odaljila za dva, tri lučaje in je bilo čuti samo še pridušeno njeno drdranje, je kaznjenka Andrejčič tiho padla z obrazom na ostro strnišče.

Nastala je zmeda. Pritekli sta Minca in sestra Ksaverija. Hiteli sta Pavli odpenjat obleko, jo močit z vodo in ji brisat kaplje krvi z obraza. Prižeta bilka ječmena je bila Pavlo ranila tudi na oko, ki se je hitro pričelo rdečiti.

Dokaj dolgo je trajalo, preden se je Pavla spet zavedela. »Na, saj sem pravila,« je zabavljala Zemljak, »da ne bo vzdržala. Táka gosposka smet. Kakor bi ne bilo zánjo lažjega dela. Le kdo odreja takó nespa-metno?«

»Molčite, ko ne veste!« je Johano osorno zavrnila Ksaverija, ki je bila v nemali zadregi. Kaznjenk ni smela pustiti brez nadzorstvo, morala bi pa istočasno spremiti tudi Pavlo nazaj v kaznilnico. Obema z Minco je bilo nerodno. Bale sta se zamere pri sestri prednici, ki sta jo pregovorili, da je Pavlo pustila na polje. Nezgode prikriti pač ne bosta mogli. Bodo druge kaznjenke povedale, kaj se je bilo pripetilo. Najbolj ju bo pa izdal Pavlin ranjeni obraz. Sicer pa —. Saj še ni dneva konec. Zaenkrat pohiti Minca po voz in prepelje Pavlo na dom. Do večera ji morebiti slabost preide, pa se popelje z drugimi kaznjenkami vred nazaj v graščino in bo spet vse prav. Pa Pavla je odkimala z glavo, da ni treba voza. Bleda kakor prt je vstala. Do Potočnika je prišla sama. Celo Tinčka je nekaj časa vodila za rokico.

Kakor neboljenega otroka je Minca spravila Pavlo v mali sobici zgoraj v posteljo. Pričela ji je skrbno streči. Lastni sestri bi ne mogla bolj. Pavla je pa samo krčevito jokala.

Poldan je prej odzvonilo, preden se je Pavla umirila. Jesti seveda ni mogla nič, pričela se je pa z Minco pogovarjati. Dobro ji je delo, da je mogla po več kakor treh letih človeku, ki mu je zaupala, brez tujih prič potožiti, kakšno gorje trpi. In za vse žrtve, ki jih prenaša namesto moža, ji je danes Filip vesele volje pripeljal drugo, Olgo Staničevo, nekdanjo njeno tekmovalko, pred oči: »O, o, o!«

Minca je šele sedaj prav razumela Pavlino omedlevico. Prej sta se s sestro Ksaverijo, zaverovani v pogovor, za gospodo v kočiji komaj zmenili. Saj ni nobena izmed njiju poznala ne doktor Andrejčiča, še manj pa neko Olgo Staničevo iz Gorice. Oba obraza si je pa mimogrede površno zapomnila. Pograbila jo je taka jeza, da je hotela koj pri priči oditi v Radovljico na sodnijo in zahtevati, naj še danes aretirajo doktor Andrejčiča, in sicer vpričo Olge, da bo škandal večji. »Ne, ne, ne,« je odkimavala Pavla: »Ne razumeš. Naj ti razložim.«

Dolgo sta se pogovarjali bivši sošolki. »Napol svetnica si,« se je začudila Minca Pavli in odšla po opravkih. Kaznjenka Andrejčič pa je v popoldanski soparici zaspala. Čez dolga tri leta prvič spet v postelji, kakršne je bila vajena od mladih nog.

Pavla je še dolgo bedela. Ležala je pa še vedno na postelji in miže razmišljala, kaj bi bilo najbolj pametno, da sedaj naredi. Skozi odprto okno je slišala, da se je pred Potočnikovo gostilno ustavila kočija. Prisluhnila je. Ne, ne sanja. Jasno je razločila Filipov in nasmejan Olgin glas. Sedla sta v uto. Velela sta si postreči. Posušenega želodca, je rekla Potočnica, da nima, prinesla je pa gostoma klobaso iz zaseke.

Pavla se ni mogla več premagati. Vstala je, stopila k oknu in oprezovala prikrita za zaveso. Filip ni bil nič kaj razpoložen, kakor bi ga pekla vest zaradi bližnje kaznilnice, v kateri se je za njegove grehe pokoravala njegova žena. Olga je pa priliznjeno silila vanj in ga mimogrede na hitrico tudi poljubila. Ta trenutek se je Pavli mož zagnusil. Tega občutka doslej še ni poznala.

Brž ko je utegnila, je prihitela Minca. Bala se je za Pavlo. Začudila se je, ko jo je videla stati že pri oknu. Sošolka je pa dvignila prst na usta: »Pssst!«

In sta opazovali. Minco so od jeze spreminjale barve. Ni se mogla več premagati: »Da sem na tvojem mestu, bi šla in oklofutala dedca in babo,« je siknila. Pavla se je pa grenko nasmehnila in poprosila Minco: »Umila bi se rada.« Njen čas je potekel, če se je hotela vrniti v kaznilnico s svojim oddelkom vred. Potočnik je že napregal Liska.

Sveže umita, le levo oko je imela nekoliko podpluto, je odšla Pavla po stopnicah navzdol. Ponosno, kakor bi bila oblečena v najbolj drago svilo, ne pa v ponošeno delavno obleko kaznjenke, je stopila na prag ute. Na Olgo se niti ozrla ni. Moža je pa pogledala naravnost v oči. Filip je sprva mislil, da vidi privid. Prebledel je. V istem trenutku se je pa že zavedel, da stoji pred njim prava njegova žena, po pravici do dna duše užaljena. Pavla je kakor ukazala: »Filip! Najprej povrni, kar si s ponarejenimi podpisi ukradel. Si dolžan pred Bogom in ljudmi. Potem pa, zavoljo mene, če tudi klobuk zapraviš z ničvrednimi ženskami. Glavo in srce si že.«

Pavla ni čakala odgovora. Skoraj stekla je k vozu. »Prosim, gospa!« ji je ponudil Tine roko in ji pomagal sestri na golo desko.

Potočnik je zamahnil z bičem, pa se konja ni niti dotaknil. Z jezikom je pa strupeno vžgal doktorja Andrejčiča in njegovo spremljevalko: »Steci, Lisko! Da naju čimprej odpelješ na čist zrak. Iz naše ute danes grdo smrdi.«

Ropotaje je lestveni voz zdrdral na cesto.

Za Pavlino omedlevico sestra prednica ni zvedela. So tudi kaznjenke molčale. Ustrahovala jih je Johana Zemljak, ki je bila mimogrede ujela nekaj besedi iz govora med gospodinjo in sestro Ksaverijo. In Pavla je smela še tri dni hoditi k Potočniku plet — plevelno strnišče. Delati ji ni bilo treba skoraj nič. Je teta Johana vse postorila namesto nje.

Potočnica pa je svoje plevice gostila kakor na svatbi. Kmalu so se tudi spreumele, da zavoljo Pavle. Nobena več ji ni rekla žale besede. Od takrat naprej so jo tudi doma pred jeziki drugih branile. Med seboj pa so jo nazivale samo še — naša Pavla.

(Dalje.)

Josef Barkman | Srne

Mrak je že na gozde pal,
srne pri studencu stojijo
in jaz strmim.

Smreke zdaj z nebesnim svodom govorijo —
zakaj ne pojem in molčim?
Zdaj ne morem, srne s studenca pijó.

Iz češčine Dušan Ludvik
(Iz zbirke Pesmi kmetov)

Janez Jalen | Ógrad

Cvetoča brda

Mandeljni so se bili osuli, breskev in marelica sta ozeleneli, češnja je nastavila sadež, odgnala je trta, sadovnjaki so se pa ogrnili v pisano tkano odejo rožnatega cvetja. Čebele so šumele v kronah drevja. Iz nižine navzgor je tu pa tam dahnila rahla sapa, se za hip pomudila ob visoki škarpi in ovila Pavlo v prijetno božajoč vonj cvetočega sadja.

V vinogradu je doneče žvižgal kraški drozd, naokrog pa je gostolel zbor ptičev. Pavla jih je komaj slišala. Vse njene misli je prevzela pesem po prsih rjastordečkastega pevca, ki ga ni videla, pa se tudi ni marala razgledovati za njim, da bi ga ne prepodila. Preveč živo jo je spominjal minulih časov.

Prav na isti klopci je sedela pred sedmimi leti s Filipom. Drozd je žvižgal na grebenu iz kamenja zložene ográde tik pod njima. Obrnjen je bil naravnost proti Pavli, kakor bi bil že takrat vedel, da jo poljubovanje z doktorjem Andrejčičem kaj kmalu privede za trdno zaklenjeno ógrad v Begunjah, kjer bo več pomladi zapovrstjo grenko koprnela po goriškem soncu in po njegovi, vinograde oživljajoči pesmi. Preden se spet vrne, se pa vse preobrne, kakor se ji še sanjati ne more. Takrat je razcvela Brda zagrinjal mrak, daleč spodaj so se v Gorici prižigale prve luči, ona je bila pa trdno preverjena, da je zastavila korak v jasen dan življenja.

Drozd je utihnil in se nizko nad Pavlino glavo preletel k samički, ki se mu je oglasila na kamnitni rebri, posuti z drobnim cvetjem.

Danes se cvetoča Brda kopljejo v blagem dopoldanskem soncu, v Gorici bleste visoki zvoniki, bele cerkve in dolge vrste hiš, njej sami se pa temni pred očmi in ne ve, v katero stran naj se prestopi. Morebiti bi bilo celo bolj prav, da je ostala do konca prisojenih ji dni v kaznilnici. V nadaljnjih treh letih bi se spet dokaj spremenilo. S Filipom bi se morebiti vsaj pogovoriti mogla, preden se dokončno razide z njim. Ona se do njega ne bo ponižala, njega samega pa ni na spregled. Olga Staničeva ga ima trdno ujetega v svojih mrežah.

Pavla se je zdrznila, kakor bi bila zagledala kačo pred sabo. Preveč je pretrpela zavoljo te ženske. Kaj si je prizadejal gospod kurat, preden ji je dopovedal, da ji mora odpustiti. Šele ko ji je postavil za zgled ciganko Kati, se je vdala. Hkrati si je pa zaželela, da bi tudi njo odnesli na vrt odrešenih.

Po srečanju z možem in Olgo je kaznjenka Andrejčič pričela medleti. Venomer je bila zamišljena. Govorila je samo najpotrebnejše. Oko se ji ni nikoli več zasolžilo. Zdravnik jo je večkrat skrbno pregledal in zastonj

iskal kal bolezní. Za božič je pa sestri prednici naravnost povedal: »Telo je zdravo, duša pa je na smrt bolna.«

Še isti dan je prednica, sestra Gabrijela, spisala predlog za pomilostitev kaznjenke Pavle Andrejčič. Uradni spis je pa podprla še z vsem svojim vplivom, ki ni bil majhen. Dosegal je ministrstva in celo cesarski dvor. Za uspeh svojega posredovanja je zvedela dokaj prej, nego so neme črke prehodile službeno pot. Poklicala je k sebi Pavlo, da ji vsaj namigne na skorajšnje odrešenje. Velela ji je sestri in hotela že s tem pokazati, da je več ne šteje med kaznjenke. Da začne pogovor, je vprašala: »Gospa! Koliko časa ste že pri nas?«

Pavla je začudeno pogledala. Skušala je uganiti, kaj ji usmiljenka prav za prav hoče povedati. Zavedala se je, da nuna nič manj natančno ne ve, koliko kazni je že prestala, kakor ona sama. Če je pa slučajno pozabila, bi lahko pogledala v njen spis in bi je ne bilo treba klicati prédse. Pa kaj bi razmišljala. Ubogljivo je odgovorila: »Nekaj dni manj kakor štiri leta.«

»Draga moja!« Sestra prednica se je dobrohotno smehljala: »Za našimi zidovi je življenje moreče enakomerno potekalo, zunaj se je pa v tem času marsikaj predrugačilo.«

Pavla je molče prikimala in povabila oči. Zbala se je, da bo usmiljenka napeljala pogovor na Filipa in Olgo. Bolelo bi jo. Na moža zadnje čase niti mislila ni rada. Sestra prednica je pa pričela pripovedovati, kako vse drugače so sedaj ženske oblečene, kakor so bile pred štirimi leti. Da bi bila videti Pavla kaj staromodno, če bi odšla v enako krojeni obleki v svet, kakor je v nji prišla v kaznilnico. In da bi bilo prav, je pripomnila, če bi Pavla svojo obleko preuredila.

»Počemu? V treh letih spet zastari.« Pavla ni mogla več molčati.

»Ne, draga moja.« Sestra prednica se je rahlo nagnila proti Pavli, kakor bi ji hotela zaupati skrivnost, ki je nihče drugi ne sme slišati: »V nekaj dneh boste zopet prosti. Pomiloščeni ste.«

Pavli se je za hip razjasnil obraz. Sestra prednica je že pričakovala, da veselo vzklikne. Kaznjenka Andrejčič pa je povabila pogled v naročje, v katerem so ji mirno počivale sklenjene roke.

»Kaj premišlujete?« je hotela vedeti sestra prednica.

»Kam naj grem?« je odgovorila Pavla z ubitim glasom: »K možu me ne spravite za vse na svetu, staršem pa ne maram biti v sramoto. Kdo na svetu naj verjame, da nisem zares goljufala, če bo Filip pred očmi vseh živel z drugo, jaz bi pa nič ne oporekala. Niti najbolj uvidevni sodniki ne. Najraje bi postala usmiljenka, pa vem, da bivše kaznjenke in od moža zapuščene žene ne smete sprejeti. Kam naj grem?«

»Uboga moja!« Sestri prednici se je Pavla v srce zasmilila. Dolgo jo je pogovarjala in tolažila, nazadnje je pa odločila, da ji bo sošolka, sestra

Ksaverija, pomagala oditi nazaj v svobodo. Pavla se je sama sebi zazdela podobna otroku, ki še ne zna hoditi. Primeri se je grenko nasmehnila. Sestra prednica je pa mislila, da se ji je le posrečilo vsaj malo razvedriti nesrečno gospo. Prijazno je odslovila najnovejšo pomiloščenko.

Za Pavlo je zabrenčal debel čmrlj. Stikal je po škarpi od luknjice do luknjice in iskal pripravno zavetje za svoje gnezdo. Za nekaj minut je zamotil Pavlo, da je pozabila na kaznilnico.

Čmrljeva matica se v golem kamenju ni ustalila. Odletela je prek vinogradov. Pavli pa so se povrnila prejšnje misli.

Spomnila se je Johane Zemljak. Čim bolj so se stekali njeni dnevi v kaznilnici, tem bolj je bila »teta« nasajena. Prav takrat, ko se je vrnila Pavla od sestre prednice nazaj na oddelek, bil je ravno odmor, se je jezila, zakaj ne sme ostati znanprej kot dekla v graščini, ko vendar ne zahteva nič drugačnega življenja, nego ga je bila deležna doslej. Kaznjenke so jo pa vsevprek dražile, kako si oddahnejo vlačuge, ko ne bo nje, ki jih je včasih naravnost neusmiljeno gnala pri delu. Johana je vzrojila: »Ne bodo se za dolgo.«

Pokazala je skozi okno, kjer so spodaj na njivah zadnje dni pogledali prvi zeleni prameni ozimine izpod kopnečega snega. Trdo se je zarekla: »Za primoj tristokrat! Plela je še ne bom. Žela bom pa že prav gotovo onole pšenico tam doli. Že kaj naredim, da me spet zapro. Če drugega ne, razpraskam tisti candri, ki se sedaj širokoriti na moji zemlji, obraz in ji odgriznem gosposki nos. Kar pripravite se! Ne boste lenarile poleti.«

Kaznjenke so se glasno zakrohotala, Pavla je pa Johano zavidala. Kaj se ji mara. Zemljak jasno ve, kaj hoče. Ne zahteva mnogo. Za trdo delo samo golo življenje. Ona sama si pa želi dokaj več, pa še niti tega ne ve, kako naj se znanprej preživlja.

Naslednje dni je Pavla prenaresjala svojo obleko. Pomagala ji je kaznjenka Vrhovec, priznana šivilja. Tudi klobuk sta preoblikovali.

Prvega sušca 1890. leta so se kaznjenki Pavli Andrejčič, še vedno mladi ženi uglednega doktorja, odprla vrata begunjske kaznilnice, za katerimi je polna štiri leta delala pokoro za krivdo svojega moža, ki si je bil med tem časom privzel drugo žensko, Olgo Staničevo, nekdanjo njeno tekmovalko.

Pavla je zjutraj prejela sveto obhajilo; ne zato, da ustreže želji gospoda kurata in sester, ne. Trudna in obtežena je iskala v presvetem zakramentu poživljajoče moči za na pot nazaj v sovražni svet.

Med mašo se je zazrla v obraz Marije Zmagovalke, v Jezuščka v njenem naročju in v srebrno srce na prsih Brezmadežne in si zaželela, da bi bilo tudi njeno ime zapisano na listku, ki ga je bil kurat doktor Jeglič zaprl v tesno posodico in tako pred božjo Materjo izenačil kaznjenke, paznike, nune in sebe, doktorja bogoslovja.

Koj po zajtrku, še preden se je oddelek razšel na delo, je prišla po Pavlo sestra Ksaverija. Pavla je vzela iz svojega predala zavitek, v katerega je bila pospravila nekaj drobnih stvari, se poslovila od sestre in kaznjenk in odšla. »Té ne bo nikoli več nazaj,« je poltiho pripomnila za njo Vrhovec. »Té ne, té. Tudi sedaj ni zaslužila,« je glasno povedala Zemljak. »Sam Bog pa naj pošlje, ko se vrnem, tisto cipo v Begunje, ki je ta leta motila Pavlinega dedca. To bi ji pregnala slo iz prespočitih udov. Primoj tristo devet in devetdesetkrat!«

Kaznjenke so postale radovedne in bi bile rade kaj več zvedele. Zemljak jih je pa rezko zavrnila: »Kaj vas pa briga, babe privoščljive.« Saj tudi sama ni dosti vedela. Samo mimogrede je ujela nekaj besedi.

Johani se je tudi iztekel štiriletni zapor. Pa se ji nič ni mudilo oditi. Obotavljala se je in trdila, da ji pripada še kosilo v kaznilnici, ko ga je prvi dan zamudila. Nune ji niso oporekale. Še dobro se jim je zdelo. Bila je živa priča, da kaznjenke niso slabo oskrbovane.

Pavla in Ksaverija sta odšli v pisarno. Vpričo sestre prednice je Pavla podpisala, da je v redu prejela vse svoje stvari in da ji je bil zaslužek pošteno izplačan. Pavla je gledala naštetih denar, kakor bi njen ne bil. Nič kaj voljna ga ni bila sprejeti. Zdelo se ji je, kakor bi s tem njeno štiriletno trpljenje zgubljalo pravo vrednost.

»Pa še nekaj imate shranjenega pri meni, draga gospa!« Sestra prednica je položila na mizo težak zakonski prstan. Pavla je prebledela. Zlatega obročka se kar ni hotela dotakniti. Šele ko jo je nuna resno opomnila, da mora svoje vrednote vse vzeti, ker so pač predpisi taki, je prstan spustila v žep poleg robca. Roko je podrgnila ob predpasnik, kakor bi jo bilo zlato, ki naj bi spominjalo na večno njeno in Filipovo zvestobo, speklo v prste.

Prednica ni hotela pokazati, da je opazila nemirni pregib. Prijazno je nadaljevala: »Pri nas je tudi navada, da vsaka, ki odhaja, dobi nekaj popotnje. Gospa! Vi je sicer ne boste rabili. Bodite pa ljubeznivi in je nikar ne zavrnite. Sestram in tudi meni bi se ne zdelo prav. Naše misli in naše molitve vas pospremijo. Priznam, da nam je po svoje hudo.«

»Meni tudi!« Pavla se je ozrla na molčečo sošolko Ksaverijo. Solzo je videla lesketati se v njenem očesu.

Sestra prednica je brž povzela besedo: »Naj vam nikar ne bo hudo, ljuba gospa. Dobri Bog vam je naložil križ za tuje grehe, ki ste ga vdano in pogumno nosili.«

»O, ne. Večkrat sem padala pod njim.« Pavli je kar sama ušla beseda.

»Kdo bi ne,« je opravičevala nuna Pavlo. »Sam naš Gospod je trikrat omagal. Neskončno modri Bog, sem hotela reči, vam je nenavadno kmalu, sama sem kaj malo upala, da uspem, nenavadno kmalu vam je odprl

vrata iz hiše pokore. Zdi se mi, da vas pošilja osvobojevat tistega, s katerim ste nerazdruženo povezani za vse življenje.«

Pavla je molčala. Niti gubica ni trenila na njenem obrazu. Sprejela je darilo sester, zavitek jestvin, se res iz srca zahvalila za naklonjenost in obljubila, da bo sporočala, kako se ji bo znanaprej godilo zunaj v svetu.

Pavla doslej še ni niti enkrat pisala nazaj v Begunje. Ni vedela, kaj Filip je nekam izginil. V Gorici ga nihče več ne vidi. Bog ve, če ga bo sama še kdaj. Da bi si le ne bil kaj naredil, jo je skrbelo vsak dan bolj. Navsezadnje je le njen mož.

V vinogradu za njo so zašumeli pritajeni koraki. Poklicala jo je mama: »Pavlica!«

»Kaj bi radi, mama?« Hči je zaokrenila glavo.

»Malicala bi kaj, da se čimprej popraviš,« je poskrbela mati.

»Hvala. Nisem lačna.«

»Ali naj ti sem prinesem,« je silila mati.

»Oh, nikar. Pridem kmalu sama,« se je branila Pavla.

»Pa ne smeš pozabiti!«

»Ne bom.«

Tiho, kakor bi se bala zmotiti hčerine misli, je Gradišnica odšla po vinogradu navkreber nazaj k ognjišču. Pavla pa je spet začela hoditi v spominu po begunjski kaznilnici.

Iz pisarne sta se povzpeli s sestro Ksaverijo po polžasto zavutih stopnicah v stanovanje gospoda kurata. Na visokem hodniku je odjeknil pod podkovanimi čevlji pisan tlak, zložen iz brušenih kamnitnih plošč. Ustavili sta se pred umetno izrezljanimi in s starinsko zavitim železom bogato okovanimi vrati. Pavla je bila razburjena, da je slišala biti srce. Rada bi se bila malo pomudila, pa je sestra Ksaverija že potrkala.

»Naprej!«

Sestra Ksaverija je odprla vrata in se umaknila, da počaka zunaj. Pavla je vstopila. Narahlo zardela v lica je pozdravila: »Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na vekomaj. Amen!« je odgovoril kurat Janez Birjan, odložil pero in vstal od pisanja. Pavli je ponudil stol pri mizi na sredi sobe in sam sedel na drugo stran. Da je mogel videti Pavli naravnost v obraz, je odmaknil šopek rdečega resja in belih kurjic s srede na vogal. Resno zamišljen je spregovoril: »Gospa Pavla! Že več dni preudarjam, kaj naj vam povem ob razstanku.«

»Za vsako besedo vam bom hvaležna, prečastiti.« Pavla se je uglajeno poklonila. Kar pozabila je, da še vedno nosi obleko kaznjenk.

»Gospa doktorjeva!« Kurat Birjan je položil dlan na mizo: »Vam se morebiti zdi, da so bila štiri leta, prebita pri nas, izgubljen čas.«

»Ne, gospod kurat! Zavedam se, da sem dokaj pridobila, posebno v razgovorih z vami. O življenju sedaj vse drugače sodim. Prej sem napak.« Pavla je govorila neprisiljeno, kakor nekdanj doma v salonu.

»Gospa Pavla!« Kurat je postavljaj besede, kakor bi vsako posebej pretehtaval. »Odkrito priznam, da se čutim majhnega pred vami.«

»Gospod kurat?« je zastrmela Pavla.

»Nič ne oporekajte,« je pribil z roko duhovnik. Rešili ste nadarjenega moža, s katerim vas je združil Bog v zakramentu svetega zakona. V zaslepljenosti je hotel poseči po lastnem življenju.«

»Sedaj hodi po še bolj zgrešenih potih,« je pripomnila Pavla. In kakor bi hotela pokazati, da se ne mara pogovarjati o Filipu, je pogledala navzgor proti stropu in pričela opazovati bogato, blestečebelno štukaturo, izmed katere so gledali nanjo v več kakor naravni velikosti izdelani, skoraj popolnoma goli otroci. Pavla se je ta trenutek jasno zavedela, da ne bo nikoli mati. Bilo ji je kar prav. Celo dobro se ji je zdelo, da doslej ni imela otrok, kakor si jih je včasih naravnost bolešno želela. Kako naj bi pa opravičila pred njimi, ko bi odrasli, očetovo ravnanje. Filipa bi morali zaničevati, če bi le količkaj ljubili njo. Ne, ne. Da se čimprej znebi trpkih misli, je pričela pozorno opazovati raznovrstno divjad, narisano v različno obrobljene ploskve.

Kakor bi videl v Pavlino dušo, se je kurat Birjan začuda zresnil. Vstal je. Črni talar ga je nekako odmikal brigam vsakdanjega življenja. Njegov glas je zazvenel, kakor bi več ne govoril sam iz sebe: »Gospa! Res hodi vaš mož po nerodnih potih, ima pa le še vedno čas, da otme svojo dušo. Če bi vi ne bili prevzeli njegove krivde, bi ga ne imel več. Utegne biti, da ga vprav vi z vašimi dosedanjsimi odpovedmi in z nevšečnostmi, ki vas še čakajo, rešite pogubljenja. Vse premalo se zavedamo, da smo ljudje skrivnostno povezani med seboj v ljubezni in trpljenju, pa tudi v zadostovanju za medsebojne krivice in za žalitve, ki jih prizadevamo Bogu. V tej smeri, gospa, hudo preizkušana duša, iščite smisel svojemu življenju.«

»Si bom prizadevala, prečastiti!«

Kurat se je odkritega razgovora razveselil. Razjasnil se mu je obraz. Da bi pa svojo misel še bolj poudaril, je dal Pavli za spomin podobico Odrešenika, za grehe vsega človeštva pribitega na križ. Za slovo ji je pa voščil srečo pod še vedno ohranjenim stropom v nekdanjem lovskega salonu plemiča Lamberga prav z njegovimi besedami: »GOT GEBS GLVKH.« Pavla se je nasmehnila in odgovorila po črkah nad vhodom na dvorišče graščine: »GOT GEBS GLVCKHSALIG END.«

Čez dobro uro so za Pavlo zadnjič zarožljali ključi v vratih mogočnega vhoda. Oblečena spet v svojo lastno obleko je hodila dokaj bolj lahkotno. Sicer se je pa pri tehtanju ugotovilo, da je zadnje čase izgubila

precej na teži. Tudi črni kovčeg, ki ga je nosila v roki, je bil kaj lahek.

Nekaterim kaznjenkam se naravnost mudi, da pridejo, ko se jim odpro vrata kaznilnice, čimprej na cesto. Pavla in sestra Ksaverija sta pa zavili po odkidani, pa še vedno zmrzli poti, skozi drevored golih kostonjev proti odkopnelim bregovom pod Rebrijo.

Pavla je natrgala droben šopek redkega zgodnjega cvetja. Položila ga je na še lahno zasneženi grob ciganke Kati. Pomolila je za pokoj umrle prijateljice. Oko se ji pa ni zasolzilo. Saj bi bila rada menjala z njo.

Vprežen v koleselj in odet v živozelena kocasto odejo je pred hlevi čakal Lisko. Pavla sama ni vedela, kdaj jo je Minca posadila na voz, sedla sama poleg nje, tesno zavila kolena in pognala.

Koleselj je drdral po trdi cesti, Pavli pa se je bleščalo pred očmi, kakor bi se bila res odvadila polne svetlobe. Minca je kaj kmalu spoznala, da sošolka najraje molči. Ni je nadlegovala z vprašanji.

Pri Potočniku je Pavlo pozdravila mama. Pričela je glasno ihteti. Pavla jo je presrčno objela: »O, moja mamica!« Sama ni potočila solze.

Čez tri dni je žena doktorja Filipa Andrejčiča podarila svoj zlati zakonski prstan Materi božji na Brezjah. Ko sta se z mamo vrnili nazaj k Potočniku, ju je čakalo očetovo pismo, v katerem je sporočal, naj prideta, da je že vse uredil.

Tudi to je moralo biti domenjeno, da sta se že v temi pripeljali v Gorico in ponoči domov.

Dnevi potekajo. Brda so se razcvela v višek lepote. Petje ptičev gluši ušesa. Vse se oživlja. Nekdaj vedno vesela Gradišnikova Pavla pa poseda naokrog kakor bolnik, ki je pred kratkim ušel smrti. Vsi jo milujejo. Komaj upajo vpričo nje glasno govoriti. Oče in mati sta vsak dan bolj zaskrbljena. Ona sama pa otopeva. Svojo balo spet vidi doma. Kje pa hodi Filip, se ji niti ne sanja ne. Zdi se ji, da bi ji odleglo, če bi se mogla razjokati.

Po poti navzgor je prišel pismonoša. Izročil je Pavli petkrat zapečaten pismo. Prepoznala je Filipovo pisavo in s tresočo se roko potrdila, da je pismo res sama prejela. Obdarila je sla in obotavlja se prelomila pečate. Razgrnila je obsežen list in se začudila nagovoru:

»Največjega spoštovanja vredna žena!«

Pavla kar verjeti ne more. Bere in pretehtava besede. Filip priznava, da ga je do dna srca presunil očitek, naj najprej poravna, kar je dolžan pred Bogom in ljudmi in šele potem zapravlja z ničvrednimi ženskami. Sporoča ji, da je do zadnjega povrnil storjeno škodo, še prej pa odslovil Olgo Staničevo. Če ne verjame, naj vpraša lastnega očeta, ki je bil priča tem njegovim dejanjem. Sam odhaja kakor berač v tuj svet, kjer bo skušal pomagati predvsem svojim rojakinjam, ki si jih dokaj služi kruh ob bregovih Nila.

Pavli se je začel obraz jasni. Zameglile so se ji pa oči, ko je spet brala, da je ona sama močna žena, ki je njena cena kakor stvari iz daljave in od skrajnih mej. Da se bosta pač težko še kdaj v življenju videla, bo pa njen mož mislil nanjo vsak dan, do zadnjega diha, up sreče pa, da onkraj groba hrani.

Pavli so omahnile roke s pismom vred v naročje. Zamizala je. Obšla jo je čudna omotica. Mižala je in ni vedela, ali sanja ali je res, ko je zaslišala božajoče glasove vijolin. Počasi je odprla oči in zagledala pod sabo na poti cigane. Koj je prepoznala Tončka, brata pokojne Kati. On je vodil godce. Pavli se je storilo milo. Naslonila je obraz v roke. Po dolgem času je spet zajokala.

»Pavlica! Ljuba moja Pavlica!«

Mama, ki je prihitela in prisedla, kar ni mogla utolažiti hčere, kakor bi hotela Pavla vse pridržane bolečine iz svojega štiriletnega bivanja v kaznilnici izjokati ob pesmi ciganov. Šele ko je oče odvedel godce, da jih pogosti, se je umirila.

Ob zorečih češnjah so se pordečila tudi Pavlina lica. Gradišnikova Pavla se je spet znala smejati.

Jože Kastelic | Jesenske pesmi

Hlad

Hlad iz lahkih logov
diha vate mrak,
skoro boš prestopil
tihi večerni prag —

megla v dolini vstaja,
prihaja noč za njo,
podobnost meni daje
s Teboj.

V strmi senci

Nič nikdàr mi ne zapre prepada:
če bi sneg vanj dolge bele dneve padal,
dež pojil temo, ki vstaja iz hlada.